

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE MEZUNU GENÇ İŞSİZLİĞİ:
EĞİTİM SÜRECİNİN GETİRDİKLERİ VE SONRASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Tuğba CEVİZ**

**Danışman
Prof. Dr. Yaşar ERJEM**

AĞUSTOS-2024, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE MEZUNU GENÇ İŞSİZLİĞİ: EĞİTİM
SÜRECİNİN GETİRDİKLERİ VE SONRASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Tuğba CEVİZ
ORCID No: 0000-0001-8254-9061**

**Danışman
Prof. Dr. Yaşar ERJEM
ORCID No: 0000-154235**

AĞUSTOS-2024, MERSİN

ÖZET

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE MEZUNU GENÇ İŞSİZLİĞİ: EĞİTİM SÜRECİNİN GETİRDİKLERİ VE SONRASI

Bu çalışma kapsamında üniversite mezunu bireylerin işsizlik deneyimleri eğitim ile ilişkili olarak ele alınmıştır. Toplumumuzda işsizlik özellikle üniversite mezunu gençler üzerinde çok büyük etkilere sahiptir bu nedenle işsizliği gençlik bağlamında ele almak önemlidir. Araştırmanın çalışma grubunu temelde üniversite mezunu genç işsizler oluştururken halen eğitimine devam eden lisans öğrencileri ile de görüşmeler yapılarak ikili bir şekilde eğitim hayatı ile işsizlik ilişkisi ele alınmıştır. Buradan hareketle araştırma üniversite eğitimine devam eden gençlerin gelecek kaygıları ve geleceğe ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Mezun işsiz bireylerin işsizlikle baş etme yolları işsizliği nasıl deneyimledikleri ve alınan üniversite eğitiminin işsizlikle ilişkisi incelenerek bulgular ortaya koyulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu 15’i lisans 3. ve 4. sınıfta eğitimine devam eden öğrencilerden oluşurken 15’i ise lisans eğitimini tamamlamış halen işsiz olan bireylerden oluşmaktadır. Katılımcılar ile görüşmeler mülakat yöntemi ile hazırlanan sorular çerçevesinde çevrimiçi/online ve yüz yüze görüşmeler ile sağlanmış ve yazılı hale getirilmiştir. Yazılı hale getirilen görüşmeler ilgili konu çerçevesinde başlıklara ayrılarak betimsel analiz yapılmış ve tartışılmıştır. Araştırma sonucunda lisans eğitimine devam eden bireylerin mezun olmayı temel amaç edinip mezun olduktan sonraki süreç için kaygı düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Lisans eğitimi tamamlayan beyaz yakalı genç işsizler ise eğitimleri sırasında lisans öğrencilerine benzer davranışlar geliştirmiş fakat mezun olduktan sonra yetersiz kaldıklarını söylemişlerdir. Üniversite eğitiminin tek başına yeterli olmadığı, kişilerin kültürel sermayelerini geliştirmeleri için çabalaması gerektiğini vurgulayan genç işsizler, işgücü piyasasında talep edilenler için yeterli donanıma sahip olamadıklarını, ayrıca yapılan KPSS alımlarının sayısının az olduğu bu nedenle atanma şanslarının kalmadığını, gün geçtikçe de mezun yığının arttığını vurgulamışlardır. Literatürde yer alan işsizlik çalışmalarının birçoğu ekonomik boyutta ele alınmış sosyolojik bağlamda ele alınan genç işsizliği çalışmalarının sınırlı kaldığı gözlenmiştir. Buradan hareketle genç işsizliği meselesini eğitim ile ilişkili olarak ikili bir şekilde ele almak önem teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, İstihdam, Genç işsizliği, Çalışma/İş/Emek, Güvencesizleşme (Prekarizasyon)

Danışman: Prof. Dr. Yaşar Erjem, Sosyoloji Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

YOUTH UNEMPLOYMENT OF UNIVERSITY GRADUATES IN TURKEY: THE IMPLICATIONS OF THE EDUCATION PROCESS AND THE AFTERMATH

Within the scope of this study, the unemployment experiences of university graduates are discussed in relation to education. Unemployment in our society has great effects, especially on young people with university degrees, so it is important to consider unemployment in the context of youth. While the study group of the research consists mainly of young unemployed university graduates, interviews were also conducted with undergraduate students who are still continuing their education, and the relationship between education life and unemployment was discussed in a dual way. Based on this, the research examined the future concerns and thoughts of young people who continue their university education. Findings were revealed by examining the ways in which unemployed graduates cope with unemployment, how they experience unemployment, and the relationship between university education and unemployment. The study group of the research consists of 15 students who continue their education in the 3rd and 4th grades of their undergraduate education, while 15 of them consist of individuals who have completed their undergraduate education and are still unemployed. Interviews with the participants were conducted through online and face-to-face interviews within the framework of questions prepared by the interview method and were transcribed in writing. The transcribed interviews were divided into headings within the framework of the relevant subject, descriptive analysis was made and discussed. As a result of the research, it was observed that individuals who continue their undergraduate education consider graduation as their main goal and have high levels of anxiety about the process after graduation. Young white-collar unemployed people who completed their undergraduate education developed similar behaviors to undergraduate students during their education, but they said that they were inadequate after graduation. Emphasizing that university education alone is not enough and that people should strive to develop their cultural capital, young unemployed people emphasized that they are not equipped enough for what is demanded in the labor market, and that the number of KPSS recruitments is low, so they have no chance of being appointed, and the number of graduates is increasing day by day. It has been observed that most of the unemployment studies in the literature have been discussed in economic terms, but youth unemployment studies in the sociological context have been limited. Based on this, it is important to address the issue of youth unemployment in a dual way in relation to education.

Keywords: University, Employment, Youth unemployment, , Work/Labor/Employment Precarization

Advisor: Prof. Dr. Yaşar ERJEM, Department of Sociology, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma kapsamında üniversite mezunu gençlerin çok ağır biçimlerde deneyimlediği işsizlik meselesini ele aldım. Çalışma konuma karar verme sürecinde benim isteklerimi göz önünde bulundurarak bana yardımcı olan, ilgi ve desteğini esirgemeyen, yönlendirme ve bilgilendirmeleri ile bana yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Yaşar Erjem hocama öncelikle teşekkürlerimi sunarım. Bunun yanında tabii ki her koşulda her an beni destekleyen, bana hep güvenen ve tüm eğitim hayatım ve yüksek lisans sürecimde yanımda olan ailem ve sevgili eşime tüm zorlukları benimle göğüsledikleri ve hayatımın her evresinde bana güvendikleri için ayrıca teşekkürlerimi borç bilirim. Lisans sürecimde bana yol gösteren Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Sosyoloji bölümü hocalarıma ve yüksek lisans sürecimde yanımda olan Mersin Üniversitesi Sosyoloji bölümü hocalarıma ders dönemlerinde bize kattıkları bilgiler, verdikleri ödevler ile güzel araştırmalar yapmamıza vesile oldukları için ayrıca teşekkürü bir borç bilirim. Hayattaki en büyük şansım olan sevgili ailem ve eşime yeniden sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER	xi
GİRİŞ	1
Araştırmanın Problemi	2
Araştırma Soruları	4
Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	4
Araştırmanın Önemi	5
Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1. LİTERATÜR ANALİZİ	8
2.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Üniversite ve Eğitim	14
2.2. İstihdam Kavramı	17
2.3. İşsizlik Kavramı	19
2.3.1. İşsizliğin Yapısı	20
2.3.2. Tarihsel Çizgide Türkiye’de İşsizliğin Görünümü	21
2.3.3. İşsizliğe İlişkin Teorik Açıklamalar	23
2.4. İşsizlik ve Gençlik	24
2.4.1. Genç İşsizliğinin Nedenleri	25
2.4.2. Genç İşsizliğinin Özellikleri	26
2.4.3. Genç İşsizliğinin Sonuçları	27
2.4.4. Genç İşsizliğine İlişkin Teorik Açıklamalar	28
2.5. Sermaye Kavramı	28
2.6. Prekarya (Güvencesizleşme) Kavramı	31
3. TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİĞİNİN YANSIMALARI	34
3.1. Türkiye’de Genç İşsizliği Oranları	34
3.2. Türkiye’de Genç İşsizliği Sebepleri	37
3.3. Türkiye’de Genç İşsizliğinin Maliyetleri	38
3.4. Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Uygulanan Politikalar	39
3.4.1. Aktif İşgücü Politikaları	40
3.4.2. Eğitim ve İşsizlik İlişkisi ve Eğitim politikaları	41
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	44
4.1. Çalışma Grubu	45
4.2. Veri Toplama Süreci ve Tekniği	46
4.3. Verilerin Analizi	47
5. BULGULAR	48
5.1. Katılımcıların Sosyodemografik Yapısı	48
5.2. Üniversite Öğrencilerinin ve Üniversite Mezunu Genç İşsiz Bireylerin Bölüm Seçme Süreçleri ve Bölüm Farkındalıkları	51
5.3. Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Planlamaları ve İşsizlik ile ilgili Düşünceleri	60
5.4. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin Öğrenimleri Sırasındaki Düşünceleri ve Gerçek Hayattaki Gündelik Yaşam Pratikleri	65
5.5. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin Çalışma ve İş Kavramlarına Yükledikleri Anlamlar	69

	Sayfa
5.6. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin İşsizlik Bilinci ve İşsizliğin Nedenine İlişkin Görüşleri	73
5.7. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin İşsizlikle Baş etme Yolları	77
5.8. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin İstihdam Politikalarına bakışı ve Devlet Algısı	79
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	83
KAYNAKLAR	94
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	98
ÖZGEÇMİŞ	99

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1 1986-2023 Yılları Arasında Üretilen Genç İşsizliği Temalı Lisansüstü Tez Dağılımı	10
Tablo 2.1. Türkiye’de İşsizlik Oranları (1988-2024)	22
Tablo 3.1. 15-24 Yaş Arası Temel İş Gücü Göstergeleri, Ekim, 2023	35
Tablo 5.1. Eğitimine Devam Eden Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	49
Tablo.5.2. Mezun katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	51

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 3.1. NEİY (Eğitimde İstihdamda ve Yetiştirmede Bulunmayanlar)'ın kapsamı	36

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/ Simge	Tanımı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma ve geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
DİE	Devlet İstatistik Enstitüleri
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
NEİY	Eğitimde İstihdamda ve Yetiştirmede Bulunmayanlar

GİRİŞ

Genç işsizliği uzun yıllardan beri giderek küresel bir sorun haline gelmiştir. Hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerdeki işsizlik oranlarına baktığımızda genç işsizlik oranının özellikle okuyan gençler arasında daha derin bir şekilde görüldüğü dikkat çekmektedir. Geçmişten günümüze yaşanan toplumsal dönüşümler, gerek teknolojik gelişmeler gerekse küreselleşmenin üretim sistemleri üzerindeki etkisi ekonomik yapıyı etkilemiş ve buradan hareketle tüm kurumlara da sirayet etmiş ve dolayısıyla işsizlik de buradan payını alarak gençleri etkilemiştir.

1970'lerle beraber değişen toplum yapısı birçok düşünür tarafından farklı isimlerle anılmıştır. Yaşanan dönüşüm temelde tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş temelinde ele alınmış günümüze doğru geldikçe ise bilgi toplumuna geçilmiştir. Bilgi toplumu kavramı il kez *Marshall McLuhan* tarafından, “bilginin meta olarak yaşamın her alanında küresel ölçekte, hızlı bir şekilde aktığı toplumları” anlatmak amacıyla 1962’de kullanılmıştır (Geray,1997, s.37 ve Gültan,2003, s.34’den akt. Karabulut, 2015, s.12). Bilgi toplumu haline gelmekle beraber toplumsal yapılar ve ekonomik sistem de baştan aşağı düzenlenmiş dolayısıyla iş ve çalışma kavramlarını da etkilemiştir.

Küreselleşmenin görünür hale gelmesiyle birlikte teknolojiye yaşanan hızlı gelişim ve beraberinde gelen iletişim ve bilişim teknolojilerindeki ilerleme yeni bir dönemi doğurmuş, sonrasında gelen bilgi ve iletişim mal ve hizmetlerinin üretiminin hız kazanması ile bilgi toplumuna geçilmiştir (Kocacık, 2003, s.2). Bilgi toplumunun merkezinde bilgisayarlar, elektronik araçlar, reklam, eğitim, iletişimi geliştirmeye yönelik araştırmalar ve hizmetler ve Ar-Ge firmaları yer almaktadır. Teknolojilerdeki bu hızlı gelişmeye paralel olarak sanayi toplumundaki maddi üretim yerini bilgi üretimine bırakmıştır. Teknolojinin bu yapısı değişimin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel birçok alanda görünmesine neden olmuştur.

Yeni bilgi toplumu olmayla beraber üretim sistemleri değişmiş, işgücünün bu değişimlere ayak uydurması da zorlaşmıştır (Güney, 2010, s. 239). Sonrasında küreselleşme ile birlikte 1980’lerden itibaren uygulanmaya başlanan politikalar, özelleştirmeler ve ucuz işgücü arayışı içindeki şirketler işgücü piyasasını derinden sarsmıştır. Yaşanan bu dönüşümlere paralel uyum sağlamak ve artan nüfusa karşı işgücüne yönelik istihdam yaratmak zorlaşmış, işsizlik gelişmiş veya gelişmekte olarak nitelendirdiğimiz ülkelerde fark etmeksizin yaşanan en büyük toplumsal sorun haline gelmiştir (Özsağır, 2000, s.281). Yaşanan toplumsal dönüşümlere paralel eğitim yapısı da yeniden şekillenmiş üniversite küreselleşmeye uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bireyin geçirdiği eğitim hayatı hem ekonomik hayata katılma sürecini hem de toplumsal yaşam kalitesini etkilemektedir. Eğitim hayatı, özelde de üniversite eğitimi bireyler açısından meslek

edinme ve işgücü piyasasına katılım için hazırlık aşaması olmaktadır. Eğitimini tamamlayan gençler sağlıklı bir şekilde iş bulmak ve meslek hayatına başlamak istemektedirler. Süreç bu şekilde ilerlemediğinde gençlerde stres ortaya çıkmakta ve işsizlik meselesi hayatlarındaki merkezi problem gelmektedir.

Bir olgu olarak işsizlik piyasa dengesizliklerine, bireysel ve sosyal olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bireylerin üretim alanının dışına itilmesi; istihdam dışında bırakılması ise ülke ekonomisi açısından sorunlar teşkil etmektedir. Talep yetersizliği ve arz fazlalığına, buradan hareketle de daha fazla işgücünün boşa kalmasına neden olan işsizliğin ekonomik ve sosyal politikalar ışığında çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Tüm bunlar yanında işsizliğin eğitimle olan ilişkisi en temel meseledir. Özellikle eğitimin iş hayatının bir hazırlayıcısı olarak kabul edildiği toplumumuzda eğitim hayatından bağımsız işsizliği ele almak mümkün olmamaktadır.

Türkiye açısından bakıldığında ise işsizlik, özellikle de üniversite eğitimini tamamlamış bireyler içerisinde işsizlik zamanla artmaktadır. Sadece ekonomik bir sorun olarak ele alamayacağımız işsizlik aynı zamanda insan yaşamı üzerinden bireysel ve toplumsal sorunları yoğunlaştırmakta, hatta siyasal bunalımları bile beslemektedir (Selim vd. 2014, s.2; Özsağır, 2000, s.282). Dolayısıyla işsizlik meselesi özellikle toplumun geleceği olan gençler açısından ele almak oldukça önemlidir.

Gençlerin üretim sürecine katkılarının diğer yaş aralıklarına göre daha fazla olacağı yadsınamaz bir gerçektir ve bu bağlamda işsizlikle mücadele konusunda genç işsizliği meselesi hem işsiz gençler açısından hem de toplumsal sistem açısından incelenmesi gereken konuların başında gelmektedir (Abdioğlu ve Albayrak, 2018, s.8). Genç işsizliği olgusu incelenirken özellikle de eğitimini tamamlamış üniversite mezunu gençlerin işsizliği meselesinde eğitimin rolü önem teşkil etmektedir, dolayısıyla eğitim sürecinin getirdikleri sonraki süreçte işsiz kaldıkları dönemleri etkileyen en önemli faktör olmaktadır.

İşsizlik, sadece bunu yaşayan bireyi değil onun çevresini de etkilemekte, işsizlikten en fazla etkilenen kesimler ise daha dezavantajlı olarak nitelendirdiğimiz gruplar arasında görülmektedir. Bu gruplar sosyal politikalardan ve sosyal korumadan uzakta olan gençler, kadınlar, uzun süreli işsiz kalan insanlar ve umudunu yitirmiş işsizleri içine almaktadır (Işık, 2016, s.132). Eğitim sürecinde kendine yeterli birikimi yapamayan gençler sonraki süreçte işsizlikle baş etme konusunda zorlanıyor özellikle Türkiye'deki işsizliğin en belirgin özelliği de gençler üzerindeki maliyetinin fazla olmasıdır.

Araştırmanın Problemi

Her ülkenin ekonomik yapısı ve buradan hareketle toplumsal kurumları kendine özgü birtakım özelliklere sahiptir fakat günümüzde çoğunlukla küresel çapta yaşanan olay ve olguların etkisinde şekillenmektedir. 1980'lerden sonra yaşanan dönüşümlere paralel olarak ekonomik yapı ve çalışmanın

anlamı değişmiştir. Bunun yanında artan üniversite sayısına paralel mesleklerin anlamı da değişmekte, artan enformasyon ve teknolojik gelişmelerle beraber bilgi toplumuna geçiş beyaz yakalı olarak ifade ettiğimiz eğitilmiş bireylerin iş kültürünü yeniden şekillendirmiştir.

Toplumdaki her birey hem kendi yaşamını idame ettirebilmek hem de bakmakla sorumlu olduğu bireylerin yaşamını sürdürebilmek için belirli bir gelire sahip olmalı, bunun yanında manevi yönden olgunlaşabilmek ve psikolojik tatmin ve özgüven kazanabilmek için çalışma hayatında yer almalıdır. Tüm bu emek süreci bilgi toplumuna geçişle beraber farklılaşmış, bireylerin beklentilerine karşılık bulmak zorlaşmıştır. Hatta günümüze gelindiğinde bu durum daha da karmaşık bir hal almıştır.

Üniversiteler, temelde çalışma yaşamına girmek için ilk adım olarak düşünülür; fakat işsizlik 1970'lerden beri küresel çapta bu kadar artarken eğitim- öğretim ve özelde üniversite kurumunun iş bulmada sağladığı avantaj giderek azalmaktadır (Bora, Bora, Erdoğan ve Üstün, 2017,s.7). Buradan hareketle üniversite eğitimi almış vasıflı işgücü/ beyaz yakalılar için işsizlik istisna olmaktan çıkmakta ve bireyler 'sürekli vasıflarını arttırmak' üzerine kurulan performans ve rekabet odaklı yeni bir iş kültürü ideolojisinin içine çekilmektedir.

Türkiye açısından incelendiğinde ise her şehirde üniversite sayıları artarken üniversiten mezun olan gençler açısından sonuç hayal kırıklığı olarak kalmaktadır. Büyük hayallerle gittikleri üniversitelerden hayal kırıklığı ile dönen gençler çalışma hayatına eklemelenememekte, bunun üzerine iş beğenmeme veya tecrübesiz olmakla eleştirilmektedir. Asıl önemle üzerinde durulması gereken mesele üniversite sayısını arttırmaktan ziyade üniversitelerin kalitesini arttırmaktır. Ülke çapında üniversite mezunu insan sayısını arttırdığımızda gelişmiş ülke kategorisine yükselmiyoruz, ancak o üniversite mezunlarını gerektiği biçimlerde istihdam ettiğimizde ülkenin gelişmesi ve kalkınmasını sağlayabiliriz.

Toplumsal yaşantımızın merkezinde iş ve çalışma yer almakta, kendini ayrıcalıklı olarak konumlandıran üniversite mezunu beyaz yakalı işsizler açısından ise çalışma hayatına eklemelenememek, hem sosyalleşme evreninden uzaklaşmasına hem de anlam dünyalarında çeşitli etkilere sebep olmaktadır. Ekonomik bir yapı olarak kabul edilen çalışma bireyler üzerinde belli etkilere sahip olmakta hatta çalışma hayatına dahil olmakla birlikte ekonominin sürdürücüsü çalışmalar olmaktadır. Durum böyle olunca çalışmama hali olan işsizlik meselesi tartışılırken bireylerin habitusu yani işsizlikleri anlamlandırma biçimleri üzerinden işsizlik olgusunu okumak faydalı olacaktır çünkü işsizlik yapısını anlamaya çalışırken bunu sadece yapılar üzerinden çözümlemek salt olacaktır, teker teker faileri ele alarak bütüncül bakış oluşturmak meseleyi daha derinlemesine kavramamızı sağlar.

Eğitilmiş genç işsizliği meselesini sadece eğitimden sonrası ile tartışmak salt bir analiz biçimi

olarak kalmaktadır. Öncesi ve sonrası ile meseleyi ele almak çok boyutlu bir bakış kazanmamıza sebep olabilir. Buradan hareketle üniversite kurumlarının bilgi toplumuna geçişle ve sonrası günümüz toplum yapısı ile beraber yaşadığı değişim ve dönüşümün işsizlik meselesine etkileri de incelenerek hem eğitimi devam eden bireylerdeki yansımaları hem de şu an beyaz yakalı olarak nitelendirdiğimiz üniversite mezunu gençlerle görüşmek yerinde olacaktır. Bu görüşmeler sayesinde hem işsizliğin nedenleri üzerine hem de sonuçları üzerine bireyler gözünden daha kapsamlı bir değerlendirme yapmak mümkün olmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler yapılırken Bourdieu'nun Sermaye kavramı eğitimin kültürel bir sermaye olmasından ötürü kullanılacaktır. Ayrıca Prekarya kuramı günümüz çalışma hayatını anlama açısından bize yol gösterici başlıca bakış açılarımızı oluşturacaktır.

Araştırmanın problemini bu bağlamda kısaca şöyle ifade edebiliriz: Üniversite okuyan öğrencilerin ve/veya mezun genç bireylerin iş, çalışma yaşamı ve işsizliğe yönelik düşünce, algı ve deneyimleri nelerdir?

Araştırma Soruları

Araştırmanın amaç, kapsam ve öneminden yola çıkarak bu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır:

- Üniversite öğrencileri aldıkları eğitimin yeterliliği hakkında ne düşünmektedir?
- Halen eğitime devam eden üniversite öğrencileri mesleklerinin geleceği ile ilgili ne düşünmektedir, meslekleri hakkında yeterli bilgi birikimine/ farkındalığa sahip midir?
- Eğitimlerine devam eden gençlerin gelecekte çalışma hayatına eklenilebilmek açısından kaygı dereceleri nedir?
- Değişen ve dönüşen üniversite kurumunun diplomalı genç işsizliğine etkileri nelerdir?
- Üniversite eğitimini tamamlamış fakat işsiz olan diplomalı işsizlerin çalışmaya yükledikleri anlamlar nelerdir?
- Beyaz yakalı işsizlerin eğitimleri sırasında kendilerini nasıl gördüklerini ve eğitimlerinin tamamladıktan sonra kendilerini nasıl buldukları, geçmişte yaşadıkları kaygı düzeyleri ve eğitim alırken ne kadar bilinçli oldukları?
- Üniversite mezunu genç işsizlerin diplomanın önemi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- İşsiz gençlerin işsiz olmalarının nedenlerine bakışları nasıldır? İşsiz olmaları ile ilgili kimleri suçlamakta ve bu sürece nasıl tepkiler vermektedirler?

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

İşsizlik ve istihdam olgularının özellikle üniversite mezunu gençler üzerindeki etkilerini araştırmak önemlidir. Özellikle bilgi toplumu olmakla beraber değişen üniversite kurumu ve eğitim alan gençlerin iş ve çalışma hayatına eklenilmekte yaşadığı sorunları gözlemlemek temel amaç

olmuştur. Bu kapsamda gerek halen eğitimi devam eden gençlerin geleceklerine ilişkin düşünceleri gerek eğitimi tamamlamış fakat iş bulamamış, beyaz yakalı işsiz olarak nitelendirdiğimiz bireylerin hem eğitimleri sırasında getirdikleri hem de şimdi yaşadığı koşullara, anlam dünyalarına bakışlarını gözlemlemek başlıca amacımızdır.

Buradan hareketle araştırmamda üniversite eğitimi alan gençlerin geleceklerine ilişkin beklentileri, yaşanan kaygılar ve bu durumla baş etme yollarını öğrenebilmek amacıyla üniversite eğitimi alan çoğunlukla son sınıf öğrencilerin görüşlerinden faydalanılacaktır. Ayrıca araştırmamın asıl öznesi olan üniversite mezunu gençlerin işsizliği deneyimleme süreçleri birinci ağızdan dinlenerek işsizlikle baş etme yolları, işsizliğe ilişkin düşünceleri ve sorumlu tuttuğu sebepler, öğrenimleri sırasındaki bilinçlilik düzeyi üzerinden mesele sosyolojik bağlamda tartışılacaktır.

Araştırmanın amacı yanında araştırma Türkiye’de yapıldığı için Türkiye’deki istihdam politikaları, çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeler ve devletin işsizlik meselesine nereden baktığı da ara ara çalışmada değinilecek konular olacaktır. Araştırmanın üniversite öğrencisi olan 15 katılımcı ve Üniversite mezunu gençler arasında işsiz olan 15 birey ile yapılacak görüşmeleri ve bu görüşmelere ilişki bulguların sosyolojik yorumunu kapsayacağı öngörülmektedir.

Araştırmanın Önemi

Gençliğin durumunu, duygu, düşünce ve tutumlarını bilmek gençliği tanımak için temeldir. Bunların tümü gençliğin içinde bulunduğu çevrenin doğal, sosyal, ekonomik ve kültürel şartları ile şekillenir. Gençlik sorunları da aynı şekilde bu etmenler etrafında incelenmelidir. 21. yüzyıl başında yaşanan dönüşümlerden ve sorunlardan en çok etkilenenler tabii ki gençler olmuştur. 1980’lerden beri dünya ekonomisinde, egemen iktisat politikalarında ve uluslararası iş bölümünde yaşanan değişimler ve bunların getirisi olarak istikrarsızlaşan istihdam ve işsizlik 2008’de daha da belirginleşmiş, 2009’da Türkiye, genel işsizlik oranında da eğitilmiş genç işsizlik oranında da dünya’da en yüksek oranlara sahip ülkeler arasında yerini almıştır (Mütevellioglu vd., 2010, s.208).

Üniversite mezunu işsiz sayılarda artışın nedenlerinden biri de mezun sayısının artması oranında istihdamın yapılamamasıdır. Bu grubun genel işsizlik oranına oranla yüksek olması da hem gençlerin hem de toplumun geleceği için önem teşkil etmektedir (Erbaş, 2018, s.14-16).

Türkiye’de gençlik sosyolojisi alanında gençlik araştırmaları 1960’lı yıllarda yapılmaya başlanmış, 1970’li yıllarda artış göstermiş ve konuları giderek çeşitlenmiştir. 1980’li yıllardan bu zamana kadar da kampüslerde alan araştırmaları olarak kendini göstermektedir. Fakat 80’li yıllardaki alan araştırmaları gençlerin kültürel veya siyasi değerleri ile üniversite yaşamından kaynaklanan sorunlara odaklanmış işçi gençlik, üniversite gençliği ve gelecek, istihdam ve işsizlik gibi konulara önem verilmemiştir (Mütevellioglu vd., 2010, s.208-209). “Türkiye’de iş ve meslek yaşamına adım

atacak olan üniversite öğrencileri kendi gelecekleri ve yaşadıkları toplumun geleceğine nasıl bakmakta? Ekonomi politikaları vb. yapılan kalkınma planları gençliğin geleceğine nasıl etkiler oluşturmakta veya bu konuda ne kadar bilgililer?” gibi sorular çokça sorulmamaktadır. Bu kapsamda yapılan bu tez çalışmasının literatüre önemli katkıları olacağını, işsizlik ve eğitim ilişkisi bağlamında bireylerin gelecek kaygılarını ve anlam dünyalarını aydınlatmaya yardımcı olacağını düşünmekteyim.

Bilton ve arkadaşlarının (2008, s.82) değindiği üzere gençlerin toplumsal dışlanma ve yoksulluk risklerine karşı temel güvencesi uzun ve sorunsuz bir şekilde okul yaşamından iş yaşamına geçebilmesidir. Bu geçiş sürecinde cinsiyetin yanı sıra ailelerin gelir düzeyine ve ekonomik durumuna bağlı olarak öğrencileri geleceği için kullanabileceği kaynaklar, gencin emek piyasası içinde sahip olduğu bilgi, beceri ve yeterlilik ve devletin gençleri yetiştirilmesine ve istihdamına ilişkin politikaları etkilidir. Bu güçlü politikalar ve kamusal destekler avantajlı konumda olmayan gençlerin istihdam olanaklarının iyileşmesine yardımcı olabilir (Mütevellioğlu vd. 2010, s.212).

1980’lerden sonra küresel çapta yaşanan dönüşümler işgücü piyasası ile birlikte belli başlı birçok kurumu da derinden etkilemiş, özellikle üniversite kurumunun ticarileşmesi ve iş kültürünün farklılaşması ile beraber bireylerin anlam dünyaları da yeniden şekillenmiştir.

Yaşanan dönüşümlerle gelen süreçte işsizlik meselesi daha da derinleşmiş, öncesinde üniversite mezunu bireylerde daha az rastlanan bir olguyken şimdilerde genç işsizliği tüm ülkeyi etkileyen sosyal bir problem haline gelmiştir. Etkilerinin tüm ülkeye yayıldığı ve gençlerin anlam dünyalarında çeşitli yankılar uyandırdığı işsizlik meselesi, iş bulma ihtimalini arttıran bir etken olarak görülen diplomanın varlığında bile fayda etmeyince yeni iş kültürü kavramı sorgulanmaya başlanmıştır. Buna paralel gençlerden beklenenler ve gençlerin sahip olduğu özellikleri inceleyerek işsizlik meselesine iki boyutlu bakmak önemli olmaktadır.

Marx, insan olmanın en temel özelliğini alet yapmak ve üretmek olarak tarif etmektedir (Marx, 2011, s.47). Bu bağlamda üretim sürecine katılamayan gençler kendilerini eksik hissetmekte, eğitim ve öğretim aracılığıyla nitelik kazanmakta fakat bu kapasitelerini kullanma konusunda engellerle karşılaşmaktadır. En temel insani özelliğini kullanamayan bireyler ve özellikle çalışma hayatına yeni adım atan gençler, kısırlaşma sürecine girmekte ve bu durum tüm hayatlarına sirayet etmektedir, sonrasında ise toplumsal alan ve pratiklerden dışlanma beraberinde gelmektedir. Gençlerin böylesine derin yaşadığı işsizlik meselesini gençler gözünden ele almak ve incelemek önemlidir çünkü gençler bir ülkenin geleceği olarak tasnif edilmektedir. Günümüzde üniversite mezunu gençlerin yaşadığı işsizlik olgusu genel anlamdaki yaşanan işsizlik olgusundan ayrı olarak eğitim hayatı sonrası yaşanan ve kaygı düzeyinin yüksek olduğu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda yapılan bu çalışma literatürde işsizliği ekonomik bağlamda değerlendiren çalışmalar yanında sosyolojik bağlamda ele alan az sayıda çalışmadan biri olacağından önemli bir çalışma olmuştur. Ayrıca literatürde genç

işsizliği meselesi hem eğitime devam edenler hem de mezun olanlar üzerinden tartışılmamıştır, bu nedenle de değerli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

İşsizlik, çok yönlü ve kapsamlı bir olgudur, konuyu ele alırken yalnızca öğrencilerle ya da işsizlerle görüşmek tabii ki yeterli olmamaktadır. İşsizliğin nedenleri ve sonuçları ayrı ayrı derinlemesine incelenirse daha açıklayıcı ve aydınlatıcı bir çalışma ortaya konabilir fakat bu çalışma kapsamında özellikle eğitimle ilişkili olan kısım ele alınacak ve öğrenci ve yeni mezun gençlerle görüşülecektir. İşverenlerle görüşmek veya işsizliği yıllar önce deneyimlemiş olayın sıcaklığı kaybolmuş kişilerle görüşmek daha çok yönlü bir bakış kazanmamıza yardımcı olabilir. Bunun yanında kısaca aralarda politikalar ve kurumların tarihselliğine yer verilecek olsa da derine inmek mümkün olmamakta, bu gibi bir çalışma ayrıca yapılsa daha faydalı olmaktadır. Yine yukarda kısaca değindiğimiz üniversitelerin ticarileşmesi meselesi de yine başlı başına önemli bir mesele olduğundan derinlemesine tartışamayacaktır. Tüm bu konu sınırlılıkları yanında konunun hassas olması ve bireylerin ben işsiz değilim gibi bir hissiyata kapılmalarından dolayı görüşmelerde de aksaklıklar yaşayabiliriz, bunun yanında yüz yüze görüşme gerçekleştirmekte sınırlılık yaşayabilir online ve yazılı görüşmeler de gerçekleştirilebilir.

1. LİTERATÜR ANALİZİ

Literatürde bulunan işsizlik çalışmalarına baktığımızda ekonomi-politik temelli çalışmaların çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Yapılan çalışmalar ve incelemeler genellikle işsizliğin boyutlarını sayısal veriler üzerinden analiz etmişlerdir. Bunun yanında işsizliğin tarihselliğini Türkiye özelinde inceleyen birçok çalışmaya da rastlanmıştır (Özsağır, 2000; Durak ve Kaya, 2014; Selim vd, 2014; Güney, 2010; Apaydın, 2018; Ergün, 2019).

Türkiye'deki işsizlik üzerine yazılanlara baktığımızda işsizlik olgusunun nedenleri (Ay, 2012; Günaydın ve Çetin, 2015; Karabıyık, 2009; Ekin, 2011) üzerine yapılan çalışmaların bulunduğunu fakat hemen hemen hepsinin belli noktalara değinerek işsizliği ekonomik nedenler üzerinden ele aldığı gözlenmiştir. Bunun yanında sürece sosyal ve psikolojik nedenler üzerinden inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır, fakat sosyolojik boyutu ele alan çalışmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Özellikle genç işsizliğine değinen çalışmalar, işsizliğin nedenini eğitim ile ilişkilendirme gayreti içinde olmuştur (Mastar Özcan, Tepekule ve Kayalidere, 2016; Balcı İzgi, 2012).

Mastar Özcan, Tepekule ve Kayalidere (2016)'nin çalışmasına baktığımızda eğitimin kişinin istihdam edilebilirliği ve iş bulup bulamama meselesi üzerindeki etkisinin incelemesi bu çalışma açısından önemlidir. Özellikle Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerdeki eğitim sistemi ile ülkemizdeki eğitim sistemini karşılaştırması noktası dikkat çekicidir. Ancak çalışmada vurgulandığı gibi eğitim seviyeleri karşılaştırmasının tek bir nokta olan PISA ölçeği üzerinden yapılması araştırmanın kapsamını daraltmış ve farklı boyutlardan eğitim sistemlerini karşılaştırabilmemizi zorlaştırmıştır.

Eğitimle işsizliği ilişkilendiren bir diğer çalışma olan Balcı İzgi (2012) tarafından yapılmıştır. İzgi'nin yaptığı çalışmada işsizliği eğitilmiş birey ve eğitimsiz birey üzerinden karşılaştırması ve eğitimin iş bulma sürecinde temel faktör olduğunu vurgulaması yönünden literatüre katkısı olan önemli bir çalışma olduğu vurgulanabilir.

İşsizlik günümüz sosyoekonomik problemlerin başında yer almaya başlayınca bu durumun ülke çapında önlenmesi veya etkilerinin en aza indirilmeye çalışılması da gelen süreçlerde ülkelerin başlıca görevi olagelmıştır. Ülkeler kendi toplumsal yapılarına uygun biçimde ekonomik ve sosyal koşulların elverdiği şekilde çeşitli politikalar geliştirmiş ve işsizlik sorununun önüne geçmeye çalışmıştır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda genç işsizliğini istihdam politikalar çerçevesinde inceleyen çalışmaların büyük bir çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür (Akgün, 2019; Atabey Ertürk, 2013; Bağcı, 2020; Durak ve Kaya, 2014; Erdayı, 2009; Karakuş, 2020; Mahiroğulları ve Korkmaz, 2013; Özsağır, 2012; Taş ve Bilen, 2014; Taş, Küçüköğlü ve Demirdöğmez, 2018; Uyar Bozdağlıoğlu, 2008; Yanbaşlı, 2014). Politikalar ile ilgili tüm bu çalışmalar bize devletin istihdam politikalarının işsizliğe nasıl etkileri olduğuna ilişkin fikir edinmemize yardımcı olmuştur.

Konuyla ilgili bir diğer önemli araştırma Aslan (2015) tarafından yapılmıştır. Aslan, yaptığı alan araştırmasında genç işsizliğini üniversite öğrencileri üzerinden kaygı ve umutsuzluk düzeyleri bağlamında ele almıştır. Karakuş (2020), Erdayı (2009), Coşan, Şahin ve Çilioğlu Yörübulut (2017) ve Taş ve Bilen (2014) ise Türkiye’de deneyimlenen genç işsizliğini Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırarak küresel ölçekte değerlendirmeler yapmaya çalışmışlardır. Genç işsizliğinin hesaplanan oranlarının ne kadar gerçeği yansıttığına ilişkin Güney (2010) ve Işık (2016) yaptıkları çalışmalarda bu oranların hesaplanırken dışarda bıraktığı birçok değişken olduğu ve aslında ne eğitimde istihdamda ne de yetiştirmede bulunmayanların büyük bir çoğunluğu oluşturduğunu gözler önüne sermişlerdir. Bunun yanında umutsuzluğa kapılıp iş aramaktan vazgeçen ya da belli nedenlerden bu sürece eklenemeyen gençler de yine bu istatistiklerin dışında kalmaktadır. Tüm bunlar Türkiye’de deneyimlediğimiz genç işsizliğinin boyutlarının ne kadar görünür olduğunu anlamamıza yardımcı oluyor.

Literatürü inceleyip az sayıda karşılaştığım sosyolojik çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan ilki Bora, Bora, Erdoğan ve Üstün (2017)’ün “Boşuna mı Okuduk” isimli çalışmalarıdır. Özellikle eğitilmiş genç işsizliği üzerine çalışırken yararlanılabilecek geniş kapsamlı bir kitap olan bu çalışma beyaz yakalı işsizliği üzerine durmakta ve ekonomik boyutların dışında bireyler üzerinde işsizliğin nasıl deneyimlendiğini açıklamaya çalışmaktadır. Kaya Erdoğan (2020) yılında yayınladığı çalışmasında ise diplomalı işsizlik meselesi üzerinde durmuş, gündelik hayat deneyimleri üzerinden üniversite mezunu bireylerin işsizliği nasıl deneyimlediğini ele almıştır. Aslan (2018) ise nitelikli emeğin değersizleşmesi olgusu üzerinden üniversite mezunu işsizliğini çalışmıştır.

Akdeniz Üniversitesinde 815 kişilik örnekleme Müttevellioglu ve arkadaşlarının (2010) yapmış olduğu çalışmada üniversiteli gençlerin gelecek perspektifleri, özellikle iş/meslek yaşamına yönelik beklentileri konusunda durum değerlendirmesiyle birlikte gençlerin kanaatlerini etkileyen değişimler açıklanmış aynı zamanda öğrencinin kendi yaşamına dönük özgüveni, kendi kapasitelerini farkındalık düzeyi ve işsizliğe karşı devletten beklentileri de incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre gençlerin büyük bir çoğunluğu beklentilerine uygun bir iş bulabilme konusunda (cinsiyet, ailenin geliri vb. değişkenlerce anlamlı farklılıklar gözlenmekte) umutsuz ve kaygı ve korku taşımaktadır. Bununla birlikte gençler devletin geleceğine güven duymamakta fakat işsizlikle mücadele konusunda gereken önlemleri de devletin ödevi olduğunu düşünmektedir. Devletin sosyal ve ekonomik desteğine ihtiyaç duyduğunu söyleyen gençlerin bu desteği devletten bulabileceği konusundaki kararsızlıkları da gençleri belirsizliğe ve çaresizliğe itmektedir. Bu gibi yönleriyle bu araştırma benim çalışmamda yol gösterici olmuştur.

Bu bilgilere istinaden işsizlik üzerine birçok çalışma olmasına rağmen “genç işsizliği üzerine Türkiye’de yapılmış çalışmalara YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden bakıldığı zaman, büyük oranda ekonomi alanında araştırmaları görülür. Bundan dolayı sosyoloji bilimine dayandırılarak yapılmaya

çalışılan bu araştırmada literatür taraması yapmak kısmen zor olmuştur.

YÖK Ulusal tez merkezine “genç işsizliği” terimi yazılmış ve ilgili literatürün hangi bilimlerde daha yoğun üretildiği ve hangi bilimlerin bu konuda daha fazla söz sahibi olduğu aşağıdaki tabloda dizilmiştir:

Tablo 1.1. 1986/2023 Yılları Arasında Üretilen Genç İşsizliği Temalı Lisansüstü Tez Dağılımı

<i>Bilim Adı</i>	<i>Araştırma Sayısı</i>	<i>%</i>
Ekonomi	20	42
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	16	33.5
Ekonometri	3	6,25
Eğitim-Öğretim	3	6,25
Siyasal Bilimler	2	4
Sosyal Hizmetler	1	2
İşletme	1	2
Maliye	1	2
Sosyoloji	1	2
TOPLAM	48	100

Aralık 2023 ve 1988 tarihi itibarıyla YÖK Tez Merkezi’nde “Genç İşsizliği” teması altında 48 adet lisansüstü tez mevcuttur. Bu tezler tabloda belirtildiği gibi 9 farklı bilim dalı çerçevesinde incelenmiş olup bilimsel veriler üretilmiştir.

Genç işsizliği üzerine yapılan araştırmaların alansal dağılımına baktığımızda ekonomi alanında çok fazla çalışma yapıldığı söylenebilir. Alan dağılımlarına baktığımızda çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bilim dalını ekonomiye dahil edersek neredeyse bütün çalışmaların bu alanda yapıldığını söyleyebiliriz. İşsizlik meselesi yukarıda da birçok kez değindiğim gibi çoğunlukla ekonominin tekelinde kalıp sosyoloji bağlamında çalışmaların azlığından dem vurmştuk. Yukarıdaki tabloda da göreceğimiz üzere sosyoloji alanında yalnızca bir çalışmanın olduğunu ve bunun da 2015 yılında Merve Bilen tarafından yapılan “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Sosyal Politikalar: 2000 yılı ve Sonrası” başlıklı yüksek lisans tezi olduğunu görmekteyiz.

Bilen(2015)’in çalışmasına bakıldığında çalışmanın asıl amacının kendi ifadesiyle “*sorunun çözümü için bir şablon belirlemekten çok, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye’ nin genç işsizliği sorunu ve buna yönelik politikaları karşılaştırmak, sorunun arka planını çizerek gelecekteki politikaları yönlendirecek bir dizi öneride bulunmak.*” (Bilen,2015, s.2) olduğunu belirtilmiştir. Yani daha çok

karşılaştırma analizi ile sorunu betimlemeye çalışan bir araştırma ortaya konulmuştur.

Bilen (2015)in bu çalışması YÖK Ulusal Tez Merkezinde sosyoloji alanında olduğu yazılsa da içeriği incelendiğinde daha çok Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri alanıyla ilgili olduğu göze çarpmaktadır. Tabii ki bu alan sosyolojiye birçok konuda geniş bir perspektif sunan ve yardımcı olan bir alan olmakta hatta tezimizde de özellikle sosyal politikalar incelenirken çokça faydalandığımız bir çalışma olmuştur. Yine de asıl genç işsizliğine ilişkin özellikle de gençlerin işsizlik süreci deneyimlerini anlamak ve gençlerin işsizliğe ilişkin düşüncelerini kaygı, psikolojik sıkıntılar ve ekonomi politikalar dışında gerçekten sosyolojik bağlamda ele alabileceğimiz çalışmaların azlığı dikkatimi çekmiş ve beni bu çalışmaya daha da bağlamıştır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırma probleminin anlaşılması ve araştırma sürecinin anlamlandırılması için bu çalışma kapsamında gençlik, eğitim, istihdam, işsizlik, sermaye ve güvencesizleşme(prekarizasyon) kavramları kullanılacaktır. Bu kavramlar bölüm içerisinde ilgili başlıklar altında tartışılarak açıklanmıştır.

En genel anlamıyla gençlik kavramından yola çıkarsak, gençlik birçok düşünürü göre insan gelişiminde bir geçiş dönemi olarak tanımlanır. Günümüzde gençlik kavramı biyolojik, psikolojik, toplumsal, ekonomik ve kültürel yönden çok yönlü olarak değerlendirilebilir. UNESCO gençleri 15-25 yaşları arasındaki bireyler olarak görür. Türkiye’de ise bu yaş aralığı 15-25’tir (DPT Raporu, 1983).

Gençlik kavramının sosyolojik literatürdeki tanımları, kültürlere ve farklı toplumsal yapılara göre farklılık göstermektedir. Bazıları gençlik döneminin başlangıcını biyolojik değişkenlerle ele alırken bitişini de ekonomik bağımsızlığı kazanma gibi sosyal faktörlerle açıklamaktadır (Özbay ve Öztürk, 1995, s.12). Gençlik, gencin bağımlı olma ve bağımsızlığını kazanma arasında geçiş dönemi olarak düşünüldüğünde aile rollerinden yetişkin rollerine geçiş ile gelen çalışma hayatına eklenme bu dönemin önemli özelliklerinden biri olagelir. Fakat burada ele alınan çalışma hayatına giriş yetişkin rolünün getirdiği bir özellik olduğundan gençlik dönemi daha çok çalışmak için eğitim ve hazırlık aşamasında bulunacak bir dönem olduğu ifade edilebilir.

Burada minik bir parantez açmakta fayda var; gençlik dönemi aynı zamanda aile ile olan bağların kopmadığı ve hala aileye bağımlı olunan bir dönemdir. Buradan hareketle üniversiteye hazırlık aşamasından üniversite mezuniyetine kadar geçen süreçte genç olarak tanımlanabilecek öğrenciler, bölüm seçimi ve meslek seçimi gibi aşamalardan geçerken ebeveynleri ve çevreleri tarafından etkilenebilir ve bireysel karar almakta zorlanabilirler. Bu durum daha sonraki aşamalarda gencin istemediği bölümde okumasını dolayısıyla istemediği işleri yapmasına neden olabilir. Yine bu dönemde kimlik ve statü kazanabilmek için çabalar olduğunu görebiliriz.

Buradan yola çıkarak gençliğin, özelde de üniversite gençliğinin, içinde bulunduğu birtakım sorunlar vardır. Bizim bu sorunlara nasıl ve nereden bakacağımıza göre çözümlememiz de farklılaşacaktır. İlk olarak Mills’ten yola çıkarsak, Mills sosyolojik imgelem diye bir kavram ortaya atar ve bu kavramla bireylerin ilk bakışta özel olarak algılanan problemlerinin tarihsel perspektifle şekillenmiş sosyal ve kültürel yapılar arasında bağlantıları bulunduğunu anlatır (Wallace ve Wolf, 2012, s.125). Problemleri de tarihi ve toplum içinde ilişki kurularak kavramak mantıklı olacaktır. Bu çalışmada ele alınacak olan işsizlik olgusu da benzer şekilde bireysel bir problem olmaktan çıkıp toplumun geneline yayıldığında ve toplumdaki diğer bireyleri de etkiler bir hal almaya başladığında bu problemin kültürel, sosyal ve ekonomik yapılardan nasıl etkilendiğini anlamamız gerekmektedir.

Ekonomi tarihindeki işsizlik olgusunu incelediğimizde 1929 Büyük Buhranına kadar işsizlik

bir sorun olarak görülmemiş, o dönemlerde ekonomik anlayış ekonomik olarak tam istihdam olduğunu ve gönüllü işsizlik dışında bir işsizliğin görülmediği varsayımından hareket edilmiştir. (Bağcı, 2020, s. 27-28).

İşsizlikle ilgili özellikle ekonomi sosyolojisinde geçmişten bu güne birçok teorik açıklama bulunmaktadır. Bunlar; ekonomi arzı ve talebi arasında kendiliğinden bir dengeyi savunun (Ataman, 1998, s.61; Bağcı, 2020, s.27-28) klasik ekonomik yaklaşım, piyasaya dışarıdan müdahaleyi isteyen (Akgün, 2019, s.6), Keynesyen görüş, Marksist teori ve bu temel bakışlardan hareketle ortaya çıkan yeni ekonomi teorileri ve yeni Keynesyen teoriler gibi yeni yaklaşımlardır. Temel teorilerin yanında daha mikro ölçekli konuyu ele alan iş arama teorisi, konjonktür devresi teorisi gibi bir dizi başka açıklama da literatürde yerini almaktadır.

Genç işsizliği bağlamında konuyu ele alan çalışmalar da yer almaktadır. Bu çalışmalar işsizliğin nedenleri üzerine eğilmiş, işsizliğin teorik açıklamalarını yapısal ve demografik olarak ele almıştır (Çetinkaya, 2010). İşsizliğe ilişkin tüm bu açıklama biçimleri önemlidir fakat tek başına geçerli olmaktan uzaktır. Günümüzde bir olguya tek boyutlu bir biçimde bakmak neredeyse imkânsız bir hal almıştır, bu nedenle işsizliğin gençler üzerindeki etkisini tek bir unsurla açıklamak mümkün değildir.

Bu durumda üniversite öğrencilerinin gelecek kaygılarına neden olan ve üniversiteden sonraki yaşamlarında da önemli bir yere sahip olan işsizlik olgusuna bakarsak bunun gibi bir problemin sadece bireysel nedenlerle açıklanamayacağı söylenebilir. Bu problemin sosyal ve tarihsel etkenlere de bağlı olduğu görülebilir. İlk bakışta bireysel bir problem gibi görünen işsizlik yarattığı etkileriyle birçok kişiyi etkilemeye başladıktan sonra sosyal bir hal almıştır. Genç işsizliğinin nedenleri olarak ekonomik durgunluk, demografik faktörler ve yapısal faktörler görülebilir. Türkiye özeline bakıldığında ise genç işsizliğin ortaya çıkmasının en büyük nedeni 1977-1984 arası ekonomik durgunluğa bağlanmaktadır (TÜRK-İŞ, 1988). Birçok faktörle şekillenen işsizlik sorunu da tek boyutta ele alınamaz birey ve toplum arasındaki ayrım ve görevlendirmeden ziyade bu aşılmalı ve birlikte değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda yukarıda bahsedilen sosyal problemlerin bireysel, toplumsal ve tarihsel nedenlerinin birlikte değerlendirilmesini vurgulayan sosyal imgelem düşüncesinden ve Bourdieu'nun alan ve habitus teorilerinden yola çıkarak öğrencilerin gelecek kaygıları sonucunda şekillenen ve birçok noktada kararlarını etkileyen işsizlik problemini çok yönlü olarak, sermaye kavramı çerçevesinde ele alınmıştır.

Kavramsal çerçeve problemin hangi bakış açısı ile incelendiğini görme açısından bize yol gösterir, bu kapsamda araştırmanın kapsamı, araştırmanın nasıl kavramlar ve bilgiler ile ilişkili olarak inceleneceğini görebilmemiz açısından önemlidir. Tüm bunlardan hareketle bu bölümde araştırmayla ilişkili genel kavramlar tartışılmış ve sonrasında özel olarak genç işsizliği meselesi ile ilişkisi incelenmiştir. Genel anlamda ifade etmek gerekirse bu bölümde eğitim, istihdam, işsizlik,

güvencesizleşme (prekarizasyon) kavramı tartışılmış, genç işsizliği kısmında ise genç işsizliğinin nedenleri, özellikleri ve sonuçları ele alınmıştır. Sonrasında konuyu daha da derinleştirmek için genç işsizliği ve gelecek kaygısı, prekarizasyon, istihdam politikaları meseleleri tartışılmış, tüm bu tartışmalar yapılırken yukarıda bahsedilen teoriler ve Bourdieu'nun sermaye kavramı temel bakış açımızı oluşturmuştur.

Tüm bunlar yanında araştırma kapsamında ele alacağımız işsizlik üniversite mezunu gençler üzerinde deneyimlenen işsizlik olmaktadır. Bu işsizlik deneyimlerini açıklarken sadece ekonomik boyuttan bir bakış bireyleri yok saymak ve hepsini bir topluluk olarak genellemek demektir ki bu doğru değildir. Ekonomi-politik boyutu ön plana çıkarak analizleri yapmak olguları istatistikleştirerek meselenin insansızlaşmasına sebep olabilmektedir. Merkezde çalışmanın yer aldığı sosyal dünyada beyaz yakalı işsizlerin “işsizlik” ten nasıl etkilendiğini araştırma, anlam dünyalarına, çalışma kavramına yükledikleri anlamlara, işin geçirdiği dönüşümlere bakarak beyaz yakalı işsizliğin analizini yapmak daha mümkün olabilmektedir.

Bu çalışma kapsamında genç işsizliğini, üniversite eğitiminin getirdikleri ve sonrasında yaşanan işsizlik deneyimleri üzerinden ele aldığımızdan kültürel bir sermaye olarak kabul ettiğimiz üniversite eğitiminin bireyler açısından nasıl algılandığı, kültürel sermayenin ekonomik sermayeye dönüşmesi noktasında neler yaşandığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda iş ve çalışma kavramlar çerçevesinde çalışma yaşamına yönelik algı ve deneyimler prekarizasyon(güvencesizleşme) kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Şimdi teker teker çalışmada yararlanacağımız kavram ve kuramları ele alalım.

2.1. Üniversite ve Eğitim

Eğitim hayatımızın birçok noktasında var olan en önemli olgulardan biridir. İlkokulda başlayan eğitim hayatımız üniversite ve sonrasına kadar uzanabilmektedir. Bu kadar uzun süre bize yol arkadaşlığı yapan eğitim bizi toplumsal koşullara hazırlayan ve uyumu kolaylaştıran bir etken olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda eğitim bireyin çeşitli becerileri kazandığı toplumsal yeniden üretimi de sağlayan bir sistemdir. Tam da bu noktada kültürel sermaye kavramıyla Bourdieu eşitsizliklere yaptığı vurgular ile eğitimi kültürel sermayeyi ekonomik sermayeye dönüşebilen bir sermaye türü olarak ele almaktadır (Yanıklar, 2010, s.124).

Eğitim içerisinde üniversiteleri ele almakta fayda var. Üniversite, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırmalar ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. birim ve bölümlerden oluşan, bilimsel özerkliği ve kamu tüzelkişiliği bulunan öğretim kurumu olarak tanımlanmaktadır (2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu). Usluata'ya (1997, s. 48) göre üniversitenin tanımından da kaynaklanan iki işlevi bulunmaktadır. Birisi bilgi aktarmak ve bu sayede öğrencileri topluma hazırlamak ve geleceğin bilim kişilerini yetiştirmek, diğeri ise bilimsel araştırmalar yaparak gerçeği

araştırıp yeni bulgular üretmektir. Bizim bu çalışma kapsamında en çok ilgilendiğimiz üniversite işlevi tabi ki bireyi topluma hazırlamak ve mesleki hayata hazırlamak olmuştur.

Üniversitelerin temel sorumluluklarından ve işlevlerinden birkaçını sıralamak gerekirse ilk olarak üniversiteler, bireysel ve bağımsız karar verebilecek, bilgi düzeyi yüksek, kuram ve uygulamayı birleştirebilen, sorunları bulup buna karşılık çözüm öneren, toplumsal duyarlılığı yüksek ve gelişmelere çabuk tepki verebilen uzman kadrolar yetiştirmek amacına hizmet ederler. Bunun yanında toplumlarda bilgi birikimini sağlamak, bilgiyi uluslararası boyuta taşımak ve bilginin üretimi ve işlenmesi sırasında kullanılacak ölçütlerin düzeylerini saptamak yine üniversitelerin görevleri arasındadır (Günel, 2006, s.3). Birçok üniversite bunları kendine misyon edinir fakat üniversitelerden beklenen şeyler toplumda daha fazladır. Öncelikle toplum üniversitelerden yetkin uzmanlar yetiştirme beklentisi içindeyken bununla aslında öğrencilerin mesleki anlamda uzmanlaşması ve belirli alanlarda meslek edinmesi işlevi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla özellikle öğrenciler ve ailelerinin beklentisi bu alanda olmaktadır.

Üniversitelerin misyonları belirli dönemlerde farklılık göstermiştir. Özellikle Türkiye’de kalkınma aşamasına gelindiğinde üniversitelere de birçok görev verilmiştir. Bu görev başlıca eğitim ve araştırma yapma olmuş fakat verilen görevlerin ağırlığı, birçok yerel veya evrensel etkiler nedeniyle üniversitelerde sorunlara neden olmuştur (Günel, 2006). Yaşanan bu sorunlar aslında yeni değil, değişen ve dönüşen toplum yapısına uyum sağlamaya çalışan kurumlar belli dönemlerde sorunlar yaşayabilmektedir.

Tekeli (2003)’de üniversitelerde yaşanan bu uyum sorununu iki nedene bağlamaktadır. Bunlardan ilki Türkiye’deki insanların hayatları boyunca eğitim sisteminin, özelde üniversitelerin yetersizlikleri ile karşı karşıya kalmaları fakat bu konuya hiçbir çözüm getirmeden onlarla yaşamaya alışmalarıdır. Toplumumuzda sıkça gördüğümüz onarmadan devam etmek ve buna alışmaya çalışmak kalıcı bir çözüm değil sadece geçicidir, bu da başka sorunları doğurmaktadır. İkinci neden ise toplumun üniversitelerden ve öğretim üyelerinden beklentisinin üst sıralarda olmasıdır. İlki Türkiye’de günümüze geldikçe azalsa da hem aile de hem de okullarda verilen, çocuğa özgün ve özerk düşünme yetisi aşılamayan ve sorgulamadan öğrenmeye dayanan eğitim sisteminin sonucu gibi görünmektedir. Bunlar sonucunda da gündemden habersiz, ne verilirse alan ve hiçbir şekilde itiraz etmeyen halk kitleleri olduğu söylenebilir. Günümüzde öğrencilerde benzer şekilde davranmakta değil midir? Eğitim sistemini kabullenen ve eğitim sisteminin gerekliliklerine uygun hareket eden üniversite öğrencileri sadece derslerini geçmeyi hedef edinerek geleceklerine ilişkin düşünmekten kaçınmaktadır, dolayısıyla mezun olduktan sonraki süreçte iş arayışı sırasında yetersiz kalmakta ve bununla baş etmeye çalışmaktadır.

Üniversitenin görevleri ile ilgili başka birçok görüşe göre ise üniversitelerin bilim üretilen alanlardan çok teknik eleman yetiştirilen okullara dönüştüğü söylenmiştir. Aynı zamanda üniversitelerden temel bilimlerde teknolojik yenilikler, sosyal bilimlerde ise piyasa değeri olan ve

genellikle kısa vadede pratik yarar sağlayan bilgi üretmeleri beklendiğini bu nedenle de üniversitelerin şirket mantığı ile “piyasa aktörü” haline geldiğini vurgulanmıştır (Erbaş, 2018,s.9-10). Bu görüş daha çok girişimci üniversiteler kavramı ile yaygınlık kazanmıştır. Özellikle teknopark tarzı yapılanmalara sahip üniversitelerde şirket mantığını görmemiz mümkün olsa da bu süreç aslında üniversite bünyesinde eğitim alan öğrencilere faydalar da sağlamaktadır. Bir taraf bu şirket mantığına bürünen üniversitelerden yakınmaktayken diğer taraftan üniversitelerinden mezun olan öğrencileri kendi yetiştirdikleri için çalışan olarak yeniden araştırma sürecine katmakta ve iş alanı oluşturabilmektedir. Tabi bu bahsettiğimiz şey sınırlı üniversitelerde yaşanmakta ve çok küçük bir örnek olarak kalmaktadır.

Üniversitelerden ve üniversitenin görevlerinden kısaca bahsettikten sonra üzerinde durmamız gereken diğer bir konu ise üniversitedeki eğitim ve öğrenciler olmalıdır. Araştırma konusu çerçevesinde eğitimin özellikle üniversite koluyla ilgilenmekteyiz, bu nedenle üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin yaşadıkları sonraki hayata hazırlama anlamında önemli olacağı için öğrencilerin sorunlarından da kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Üniversitede öğrenci olmak ve üniversite kazanılan şehirde aileden uzak yaşamak, öğrencilerde kaygı ve stres üretecek bir ortamın oluşmasına sebep olmaktadır. Üniversite öğrencisi, genellikle çocukluktan gençliğe ve yetişkinliğe geçme döneminin sıkıntılarını yaşayan bir bireydir. Üniversite öğrencileri, çocuklukta kazanılan değerlerin yerine toplumsal değerlere uyum sağlama ve daha geniş toplumsal değerleri benimseme, kendi kimliğini oluşturma ve sosyal olgunluğa erişme durumundadır (Erkan vd., 2012). Öğrencilerin hayatlarında yaşanan bu değişim birçok sorunu da beraberinde getirmekte hatta sonraki süreçlere de yansımaktadır. .

Türkiye’de öğrenim gören öğrencilerin sorunları ülkedeki düzenin bütününden ayrı incelenmemekte, toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşümler üniversitelere de yansımaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi toplumsal sorunlar kendiliğinden değil uzun zamandır var olan sorunların üzerine yenileri eklenerek yani birikim sonucu ortaya çıkmıştır. Tıpkı üniversitelerde yaşanan uyum sorunlarına benzer biçimde üniversite bünyesinde eğitim alan öğrenciler de çeşitli sorunlar yaşamaktadır.

Üniversite öğrencilerinin sorunlarına ilişkin çalışmalar 1980’den itibaren daha da önem kazanmıştır. Son yıllarda yaşanan sınavlara bağlı streslerin artması ve rekabet koşullarının sürekli değişmesi ve aile baskısı gibi faktörler bu alandaki çalışmaları yoğunlaştırmıştır (Erkan vd., 2012). Bu alanda yapılan birkaç çalışmaya göz atmak gerekirse şunları söyleyebiliriz.

Karagüven (2000) yaptığı bir çalışmada öğrenci sorunlarını; ekonomik sorunlar, ulaşım sorunları, akranlarla iletişim sorunları, gelecek endişesi ve diğer sorunlar olmak üzere beş ana başlık etrafında incelenmiştir. Öğrencilerle yapılan başka bir diğer çalışmada da (Bilgin, 2000) öğrencilerin

en önemli sorunlarının sırasıyla “ailevi sorunlar (%65), ekonomik sorunlar (%49,4), düşüncelerini anlatamama (%46,6), mesleki gelecek endişesi (%40), istemediği bir eğitimi görmek (%32,5), akademik başarısızlık (%25,8), arkadaş sorunları (%24,9)” olduğu belirlenmiştir.

Özdemir (1985), üniversite öğrencilerinin sorunları konusunda yaptığı çalışmada öğrencilerin en çok vurguladıkları problemin "okul" ve "başarı" ile ilgili olduğunu ve bunu, "gelecek", "aile" ve "duygusal ilişkiler" sorunlarının izlediğini gözlemlemiştir. Öğrencilerin ruhsal bozukluklarına ilişkin, yükseköğrenim gençliği arasında karşılaşılan ruhsal bozukluklar içinde “kimlik kargaşası” veya kimlik karışıklığından kaynaklanan uyum bozukluğunun olduğunu ortaya konulmaktadır. Bu gibi birçok çalışma literatürde yer almakta geçmiş yılların çalışması olmasına rağmen günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır.

Toplumumuzda en çok üzerinde durulması gereken ve yukarıda bahsettiğimiz diğer tüm sorunlarla da bağlantılı olan sorun ise öğrencilerin derin bir şekilde yaşadığı işsizlik kaygısı ve işsizlik problemidir. Toplumsal bir sorun olmanın yanında üniversite gençliğini de etkileyen en büyük stres kaynağı olarak karşımıza gelecek kaygısı çıkıyor ve işsizlik bireylerin psikolojik, sosyal ve toplumsal bir çok sorunla karşılaşmasına sebep oluyor. Üniversiteden mezun olan gençlerin işsizlik süresi uzadıkça toplumsal kabul ve uyum süreçleri gecikiyor. Üniversite bitirdikten sonra meslek hayatına atılmayı bekleyen gençler iş bulamayınca çeşitli yollar geliştirerek işsizlikle baş etmeye çalışıyor.

2.2. İstihdam Kavramı

İş ve çalışma konuları konuşulurken işsizlikle mücadelede devletten beklenen öncelikli görev gerekli istihdamın sağlanması olmaktadır. İstihdam kavramını öncelikle ekonomik bir kavram olarak kabul ederek ele almamız gerekmektedir.

Her ülkenin ekonomik yapısı kendine özgü birtakım özelliklere sahip olsa da emek, girişimci, sermaye ve doğal kaynaklar gibi üretim faktörlerine sahiptir ve tüm bunlardan verimli bir biçimde yararlanıp yararlanamamaya göre gelişmişlik düzeyleri belirlenir (Karakuş, 2020, s.36). Bu etmenleri elverdiğince kullanamayan ülkenin refah seviyeleri düşer, bu gibi problemleri ele alabilmek için istihdam kavramına ihtiyaç vardır.

İstihdam, bir taraftan insan ile ilgili olduğu için sosyal politikanın alanına girerken diğer taraftan ekonomik değer yaratan emek unsurunu ele alması açısından iktisadın alanına girmektedir (Bedir, Kurnaz ve Işık, 2018, s. 65). Toplumdaki her birey hem kendi yaşamını hem de bakmakla sorumlu olduğu bireylerin yaşamını idame ettirebilmek için belirli bir gelir düzeyine sahip olmalı, bunun yanında manevi yönden olgunlaşabilmek ve psikolojik olarak özgüven kazanabilmek adına çalışmalıdır.

Ekonomi literatüründe üretim faktörlerinin belirli bir kazanç elde edebilme adına çalıştırılması

olarak tanımlanan istihdam kavramı (Hesapçıoğlu, 1994, s.287'den akt Bedir vd, 2018, s. 65) kısaca işgücü potansiyeline sahip bireylerin çalışma hayatına dahil edilmesi olarak tanımlanabilir. TÜİK (2022) tarafından yapılan istihdam tanımına göre istihdam ikiye ayrılmıştır. Bunlar; işbaşında olanlar ve işbaşında olmayanlar şeklindedir. İşbaşında olanlar “ücretli, maaşlı, yevmiyeli, kendi hesabına, işveren veya ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat ekonomik faaliyette bulunan” olarak tanımlanmıştır. İşbaşında olmayanlar ise iş ile ilişkisi bulunmasına rağmen çeşitli sebeplerle işinin başında olmayan ve kendi hesabına ya da işveren olarak çalışanlar olarak kabul edilmektedir.

İstihdam ise aşırı istihdam, tam istihdam ve eksik istihdam olmak üzere belli kategoriler altında ayrılmaktadır. Aşırı istihdam, tam istihdam olmasına ve hali hazırda iş arayan bulunmamasına rağmen emeğe olan talebin devam ettiği durumlardır, kısaca emek arzının emek talebini karşılamadığı durumları anlatmak için kullanılır (Bedir, vd, 2018, s.67). Tam istihdam ise bir ekonomideki tüm üretim faktörlerinin üretime dahil olması, bir nevi kimsenin boşta kalmaması, çalışmak isteyen herkesin iş bulduğu istihdam düzeyi olarak anlatılabilir (Karakuş, 2020, s.37). Son olarak eksik istihdam ise aktif nüfusta olması ve iş aramasına rağmen kişilere yeterli istihdamın sağlanamaması olarak tanımlanmaktadır (Bağcı, 2020, s.8).

Eksik istihdam da kendi içinde görülebilen ve görülemeyen olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Görülebilen eksik istihdam normal çalışma sürelerinin altında çalışılması olarak ifade edilirken görülemeyen eksik istihdam, çalışanın çalışılan işin niteliğinin, eğitim düzeyini ve bireyin kapasitesini ve vasıflarını tam olarak kullanamaması ya da gelirin düşüklüğü olarak tanımlanır (Bedir vd, 2018, s.67; Bağcı, 2020, s.9). Bu konuda vurgulanması gereken bir nokta ise bireyler bir an önce iş bulup bir gelir elde edebilmek için istemedikleri veya yeteneklerine uygun olmayan çalışma ortamlarına katılarak görülmeyen eksik istihdamı besleyebilir.

Gençlerin işsizliğini tartışılırken üzerinde duracağımız istihdam türü eksik istihdamdır. Bireyler özellikle kültürel sermaye kazanıp eğitim süreci sona erdikten sonra hemen çalışma hayatına girip gelir elde etmek istemektedir fakat bunun sonucu olarak acele eden gençler istemedikleri ve yeteneklerine uygun olmayan çalışma ortamlarında yer alarak görülmeyen eksik istihdama kapı aralamaktadır. Bu durum istenmeyen ve yeterli olanaklara sahip olmayan işlerde çalışmayı getirmektedir.

Bilgi toplumuna geçişle beraber artan otomatizasyon ve bilgisayarlaşma geçmişe kıyasla istihdamı azaltmakta hatta mesleklerin ve işin kültüründe de anlam farklılıklarına sebep olmaktadır. Bazı çalışmalarda da karşılaştığım üzere beyaz yakalı işlerin artık mavi yakalı işlere dönüştüğüne ilişkin iddialar da literatürde yer almaktadır (Bora, Bora, Erdoğan ve Üstün, 2017).

İstihdam konusu ele alınırken üzerinde durulması gereken diğer bir önemli olan kavram

çalışma ve iş kavramları ve bunlara yüklenen anlamlardır. Çalışmanın bir anlam ifade edebilmesi için kayıtlı istihdamda bulunması gerekmektedir. Çoğu zaman günlük hayatın meşguliyetleri ya da boş zaman değerlendirmeleri çalışma ve iş olarak değerlendirilse de bu araştırma kapsamında kullanılacak kavram daha çok kayıtlı çalışma hayatıdır. Çalışma insan ihtiyaçlarından kaynaklanan ve insanın toplumsal ilişkileri sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Sanayi devriminden önce çalışma, sadece bireyi günlük ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirdiği eylem olarak ifade edilirken sanayi devriminden sonra çalışma kavramı, düzenli olarak bir örgütte istihdam edilme ve emeğinin karşılığı olarak ücret ödenmesine dayanmaktadır (Soyer, 1996, s. 41; Ören ve Yüksel, 2012, s.37). İş hukuku açısından ise işe sahip olanın işverene bağımlı olması ve bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olması gerekmektedir, böylece işin güvensizleşmesinin önüne geçilmiş olunur.

Yukarda anlattığımız tüm bu süreçleri ortaya çıkaran ise bilgi toplumu olmak ile gelen üniversite kurumlarının geçirdiği dönüşümler, kavramsal anlatımıyla üniversitelerin ticarileşmesi meselesidir. Üniversitelerin ticarileşmesi beraberinde üniversitelerin iş bulmaya yardımcı olma anlamının değişmesine neden olmakta bu kurumlardan diploma sahibi olmak bir ayrıcalık olmaktan çıkmaktadır. Mezun olduktan sonra vasıflı olduğunu düşünen bireyler, belirli bir süre işsiz kaldıktan sonra bu süreçleri sorgulamakta ve psikolojik yıkımla karşılaşmaktadır. Bourdieu'nun kavramları ile açıklamamız gerekirse diploma alarak sahip olunan kültürel sermaye ekonomik sermaye kazanmak için yeterli olamamakta çünkü habitusumuz ve bundan bağımsız olamadığımız bir sınıf yapısı içerisinde yaşamaya devam ediyoruz.

2.3. İşsizlik Kavramı

İşgücü piyasaları, diğer piyasalardan farklı bir yapıdadır çünkü insanla ilgilidir (Ataman, 1998, s.59). Bu nedenle işgücü piyasalarında yaşanan aksaklıklar, dengesizlikler doğrudan insanı etkiler. İşsizlik genel anlamda işgücü piyasalarındaki bu olağandışı durumlardan kaynaklanmakta ve insan üzerinde ekonomik, toplumsal ve psikolojik olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Toplumu ve bireyi merkeze alan iki farklı işsizlik tanımı bulunmaktadır. Toplum açısından işsizlik, üretici kaynakların bir bölümünün kullanılamaması olarak tanımlanırken birey açısından işsizlik çalışma isteğinde, gücünde ve çalışmaya hazır bir durumda olan bireyin iş aramasına rağmen bulamaması olarak tanımlanır (Mastar Özcan, Tepekule ve Kayalıdere, 2016, s.91; Uyar Bozdağlıoğlu, 2008, s.46). Kısaca emek talebinin yetersiz kaldığı durumlar olarak ifade edilebilir.

TÜİK (2023) işsizi, “referans dönemleri içinde istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için son dört hafta hiçbir iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan çalışma çağındaki kişiler” olarak tanımlanır. ILO ise işsizliği tanımlarken üç temel unsurdan hareket eder (Bedir vd, 2018, s.68). Bunlar; ücretli ya da kendi hesabına çalışma şeklinde istihdam edilmemiş olma, belirli bir süre önce iş arama girişiminde bulunma ve referans

dönemi içinde istihdam edilmeye hazır olma olarak sıralanmıştır. İşsizlik diğer makroekonomik problemlerden farklı olarak ülkeye maliyeti en yüksek ekonomik ve sosyal bir sorundur (Coşan, Şahin ve Çiloğlu Yörübulut, 2017, s.223).

2.3.1. İşsizliğin Yapısı

Sahip olunan işgücünün durumu ve niteliği bir ülkenin ekonomik gelişim göstergelerinden biridir. Ülkeler sahip olunan beşeri kaynakları etkin biçimde üretime sokabilmeli, aksi halde işsizlik probleminde olduğu gibi sosyal ve ekonomik etkileri bulunabilir (Durak ve Kaya, 2014, s.58). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde işsizlikle başa çıkabilmek gelişmiş ülkelere göre daha zordur (Apaydın, 2018, s.167). Bunlardan hareketle Türkiye'deki işsizliğin genel yapısına bakacak olursak bunları belli başlı noktalar altında toplayabiliriz:

- Türkiye'de özellikle 1980'lerden sonra küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ile derinleşen işsizlik 2001 kriz dönemiyle daha da belirginleşmiş ve istihdam sorunu çözülememiştir.
- Türkiye'de işgücü piyasası hızla artan genç nüfusla beraber ortaya çıkan güçlü işgücü arzı, düşük istihdam düzeyi, düşük işgücüne katılım ve yüksek işsizlik oranlarına sahip olmaya devam etmektedir.
- Türkiye'deki işsizlik sektörler arası geçişin uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır; tarımdan, sanayi ve hizmetler sektörüne geçişteki düzende gelişmiş ülkeler bunları sırasıyla yaşarken Türkiye'de tarımda çalışanlar doğrudan hizmet sektörüne geçmiş bu durum işsizliği ve yapısal sıkıntıları getirmişti (Güney, 2010, s. 249). Bunun yanında günümüzde en fazla istihdam yaratılan sektör de %55,8 ile hizmet sektörü olmuştur (TÜİK, 2021)
- Cinsiyet açısından Türkiye'deki işsizliğe baktığımızda TÜİK (2024) raporuna göre erkeklerdeki işsizlik oranı %7,3 olarak belirlenirken bu oran kadınlarda %11,3 ile daha fazla olmuştur. Bunun yanında 15-24 yaş arası genç nüfusta kadın ve erkek arasındaki bu fark sırasıyla %19,6 ve %13,4 oranlarıyla daha da derinleşmiştir.
- En fazla işsizlik düzeyinin görüldüğü yaş grubu olan 15-24 yaş arası genç nüfusun genel işsizlik içindeki oranı 2024 yılında %15,6 ile genel işsizliğin neredeyse iki katı kadardır (TÜİK, 2024). Mart 2024 TÜİK Raporu incelendiğinde genç nüfusta işsizlik oranı %15,6 ile %8,2 olan genel işsizlik oranının yine iki katı olmuştur. Türkiye özelinde de kabul edebileceğimiz gibi örgün eğitim ile kazanılan beceriler ile işletmelerin ihtiyaç duyduğu

beceriler arasında bir uyumsuzluk olduğu ve bundan kaynaklı istihdam yaratmanın önünde ciddi engeller olduğu söylenebilir (Apaydın, 2018, s.169).

2.3.2. Tarihsel Çizgide Türkiye'deki İşsizliğin Görünümü

Cumhuriyetin ilk yıllarında yüksek oranlarda oran işsizlik, iniş çıkışlarla planlı döneme kadar gelmiş, planlı dönemin başında %3,4 seviyelerinde olmuştur (Biçerli, 2000, s.467'den akt Durak ve Kaya, 2014, s.57). Sonraki dönemlerde %2'lerin bile altını gören işsizlik 1960'lı yılların ortalarında artış göstermeye başlamış ve 1978'de %10'lara kadar yükselmiştir. Bu yükselişin arkasındaki sebepler ekonominin artan enflasyonu, dış ticaret açıklarının büyümesi, önceki dönemlerde sunulan ithal ikameciliğin tıkanması gibi sorunlar olarak sıralanmıştır.

İşsizlik problemi ülkemizde 1980'li yıllardan sonra en temel problem haline gelmiş fakat işsizliğin uzun yıllar öncesine dayanan birikimli bir yapıya sahip olduğu görülmüştür (Selim vd, 2014, s.4). 1980'lerden sonra küreselleşme ve teknolojik ilerleme nedeniyle artış gösteren işsizlik, 1990'larda diğer ülkelere oranla daha yüksek seviyelere çıkmıştır (Ay, 2012, s.322; Karabıyık, 2009, s. 183)

Türkiye'de işsizliği temelde 1950 ve 2000 arası dönemi ele almamız gerekir. Türkiye'de işsizlik ve istihdam incelenirken 50'li yıllarda başlayan iç ve dış göçler, 60'lı yıllardaki planlı dönem, 70'lerdeki petrol krizi ve yurda dönüşler ve 80'li yıllardaki özelleştirmeler önemlidir (Özsağır, 2000, s.290). Çünkü tüm bu gelişmeler işsizlik sorununun daha da derinleşmesine sebep olmuştur.

Durak ve Kaya (2014) incelemeleri sırasında Türkiye'deki gelişmeleri 1988 öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırmışlardı. Bunun sebebi 1988 yılı öncesindeki istatistiklerin nüfus istatistikleri, işgücü ile ilgili istatistikler, DPT (Devlet Planlama Teşkilatı)'nın istatistikleri ve İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun istatistikleri şeklinde dört ayrı biçimde hesaplanmaktaydı. 1988 sonrasında ise işsizlik DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü)'nin yılda iki kere yayınladığı hane halkı işgücü anketleri ile yapılmaya başlandı. Bunun yanında son dönem istatistikleri İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü)'nun normlarına daha uygun olduğu ifade edilmişti. 1988 öncesi işsizlik oranı içinde hem aktif hem de pasif işsizlerin bulunduğu bir grup hem de sadece aktif işsizlerin bulunduğu grup olmak üzere iki ayrı ölçüm vardı, 1988 sonrasında pasif işsiz olarak nitelendirilen gücenmiş işçiler işgücü grubunda olmayanlar olarak ele alındı.

Aşağıdaki Tablo 2.1 'deki verilerde görüldüğü üzere Türkiye'de işsizlik 1988'de %8,4'lerde seyrederken 1995'ten sonra küçük düşüşler yaşadıysa da 2001 krizinden sonra %10'ların üzerinde seyretmiştir. Aslına bakılırsa Türkiye'de 2000'lere kadar ciddi bir artış yaşanmamıştı, 2000'lerden sonra da ara ara küçük oranlarda inişler olsa da bu artış sürekli devam etti. Genç işsizliğine baktığımızda ise 1988 ve 1993 yıllarında %17'nin üzerinde seyretse de 2001 krizinden sonra ciddi

artışlar yaşamış 2009 yılında %25'in üzerine çıkmıştır (bkz. Tablo 2.1.). 2008 krizi sonrası işsizlik oranları 1988 sonrası işsizlik oranları arasında zirve noktası olmuştur. Sonraki yıllarda işsizlik düzeylerinde biraz toparlanmalar olsa da gençlerdeki işsizliğin artış eğiliminde olduğu söylenebilir.

Tablo 2.1. Türkiye’de İşsizlik Oranları (1988-2024)

Yıllar	İşsizlik Oranı (%)	Genç İşsizlik Oranı (%)	Yıllar	İşsizlik Oranı(%)	Genç İşsizlik Oranı (%)
1988	8.4	17.5	2007	10.3	20.0
1989	8.6	16.5	2008	11.0	20.5
1990	8.0	16.0	2009	14.0	25.3
1991	8.2	15.3	2010	11.9	21.7
1992	8.5	16.3	2011	9.8	18.4
1993	8.9	17.7	2012	9.2	17.5
1994	8.5	16.0	2013	9.7	18.7
1995	7.6	15.5	2014	9.9	18.9
1996	6.6	13.5	2015	10.3	19.7
1997	6.8	14.3	2016	10.9	21.5
1998	6.9	14.2	2017	10.9	22.8
1999	7.7	15.0	2018	11.0	22
2000	6.5	13.1	2019	13.7	25.4
2001	8.4	16.2	2020	13.2	25.3
2002	10.3	19.2	2021	11,2	20,8
2003	10.5	20.5	2022	10,4	19,4
2004	10.8	20.6	2023	9,6	18,6
2005	10.6	19.9	2024*	8,7	15,6
2006	10.2	19.1			

Türkiye’de işsizlik oranının son 30 yılda sürekli artış eğiliminde olduğu bize işsizliğe yönelik ekonomi politikalarının yararlı olmadığı en büyük göstergesidir. Bunun yanında ekonomik büyüme sağlansa da işsizliğin azaltılmadığı görülmüştür (Bağcı, 2020, s.57). Özetle söylenebilir ki 2000 yılı öncesine oranla günümüzde işsizlik ve özellikle genç işsizliği daha önemli bir sorun haline gelmiş ve büyümeye de devam etmektedir. Günümüz oranlarına baktığımızda 2020-2021 yılı pandemi dönemine göre biraz da olsa işsizlik eğiliminde azalış olduğu gözlemlense de bunu ne kadar yeterli olduğu tartışmalıdır.

2.3.3. İşsizliğe İlişkin Teorik Açıklamalar

Ekonomi tarihindeki işsizlik olgusunu incelediğimizde 1929 Büyük Buhranına kadar işsizlik bir sorun olarak görülmemiş o dönemlerde ekonomik anlayış, ekonomik olarak tam istihdam olduğunu ve gönüllü işsizlik dışında bir işsizliğin görülmediği varsayımından hareket etmişti (Bağcı, 2020, s 27-28). Klasik Ekonomik yaklaşım olarak adlandırılan bu açıklamaya göre ekonomi kendiliğinden tam istihdamı sağlayacak, emek arzı ve talebi arasında bir denge kendiliğinden sağlanabilecekti. Herhangi bir işsizlik sorunundan bahsedilemeyeceği kabulüyle hareket eden (Ataman, 1998, s.61) Klasik yaklaşım, emeği zenginliğin kaynağı olarak görmüş, tam istihdam sağlandığında ekonomik etkinlik ve refah sağlanmış olur düşüncesinin hakim olduğu bir bakış açısı sunmuştur (Bağcı, 2020, s.27)

1929’larla birlikte özellikle ABD’de başlayarak küresel çapta etkiler uyandıran ekonomik gerileme işsizliğin artmasına ve GSYH’da düşüşlere yol açmıştır (Özsağır, 2000, s.285). İşsizliğin bir sorun haline gelmeye başlamasıyla Klasik ekonomi teorisine bakışlar da değişmiş, dışardan müdahale olmadığı sürece çalışmak isteyen herkesin istihdama katıldığı kabulünden hareket eden Klasik Ekonomi anlayışındaki tam istihdam varsayımından uzaklaşmıştır (Akgün, 2019, s.5). İşgücü piyasasının kendiliğinden düzelmeyeceğine ve dengenin sağlamasındaki en büyük engelin ücretlerin esnek olmayışına bağlayan İngiliz İktisatçı John Maynard Keynes’in *Genel Teori (The General Theory of Employment, Interest and Money)* adlı kitabında istihdama yönelik açıklamalar yapmıştır (Bağcı, 2020, s. 28).

Keynesyen görüşe göre piyasanın dışardan müdahaleye ihtiyacı vardır, işsizliğin kontrol altında tutulması için hükümetlerin ekonomi politikalarıyla piyasalara müdahale etmesi gerekir düşüncesi ile müdahaleciliğin mutlak olduğu ifade edilmiştir. 1960’lara kadar geçerliliğini koruyan bu yaklaşım bir süre sonra tıkandı. Devlet müdahalesi sürekli hale gelince kamu harcamaları ve yatırımlar arttı, bu durum da bütçede ciddi sıkıntılara neden oldu (Akgün, 2019, s.6) açıklarla beraber devlet borçları da artınca ekonomideki sorunlar daha da derinleşti.

İşsizliği açıklamaya yönelik diğer bir yaklaşım Marksist teoridir. Marx bu kapsamda temelde iki tür işsizlik tanımlar, bunlardan biri kapitalist üretim sürecinin bir sonucu olan yedek işgücü ordusu diğeri ise kar oranlarındaki düşüşlerle beraber sermaye araçlarına sahip olan kesimin istihdamı

azaltmasıyla gelen işsizliktir (Ataman, 1998, 61-62). Marx genel anlamda işsizliği kapitalist ekonominin bir sonucu olarak açıklar.

Bunlar yanında yeni ekonomi teorileri ve Yeni Keynesyen Teoriler de literatürde yerini almaktadır. Yeni Keynesyen Teori, insanların işgücü piyasalarındaki sinyalleri görüp ona göre tepkiler vereceği ve piyasaların hiçbir zaman tam istihdam düzeyinde dengede olamayacağını kabul etmiştir (Bağcı, 2020, s. 29). Kısaca bu işsizler eğer eğitim alırsa ve istedikleri düzeyde ücret ve iş teklifi alırlarsa çalışabilir potansiyeldedir. Günümüzde bu durumun mümkün olmadığını, özellikle eğitim anlamında işsizlikle savaşmakta yetersiz kaldığı görülmüştür.

1970'lere gelindiğinde özellikle 1973'deki Petrol Krizi'nin yaşanmasıyla işsizlikte daha da yükselmeler başlamış, 1979'daki petrol artışından sonra 1980'lere geldiğimizde işsizlik seviyesi hiç görünmeyen seviyelere çıkmıştır (Özsağır, 2000, s.286). Sonrasında gelen süreçte, sosyal devlet anlayışından uzaklaşma ve devletin etkinliğini azaltmaya yönelik politikalar, serbest piyasa ekonomisi ve küreselleşme için birçok insanın işsiz kaldığı ve yoksullaştığı dönemi getirmiştir (Özsağır, 2000, s.287). 80'lerden sonra ise evrensel ölçeklere ulaşan işsizlik tüm dünyada yükselmiştir.

Bu temel teorilerin yanında yeni yaklaşımlar da bulunmaktadır, bu analizler daha mikro ölçekte işsizliğin belirli boyutlarına eğilmektedir. Örneğin Yeni Klasik Teoriler'in bir devamı olarak nitelendirilebilecek İş Arama Teorisi, iş arama süreci üzerinden konuya eğilerek işsizlik sigortası gibi pasif politikaların ya da aile içi yardımlar ya da ek gelirlerin iş arama sürecini, bir gelirden yoksunluk bulunmadığı için, uzatmaktadır (Ataman, 1998, s.65). Diğer bir yaklaşım olan Konjonktür Devresi Teorisi'nde ise teknolojik değişimlerden kaynaklı emek piyasalarındaki arz ve talep dengesizliklerin işsizliği ortaya çıkardığı görüşü kabul edilmektedir (Bağcı, 2020, s.30).

2.4. İşsizlik ve Gençler

İnsan yaşamı belirli dönemlerden oluşmakta olup gençlik dönemi olarak adlandırdığımız 15-24 yaş aralığı ise hem toplum hem de birey için önemli bir dönemdir. BM (Bileşmiş Milletler) tanımı bu 15-24 yaş aralığını kabul etse de bazı ülkelerde bu yaş aralığı farklılaşmaktadır. Gençlik kavramının sınırları ve kapsamı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genel olarak bir değişim ve arayış dönemi olarak tarif edilir

UNESCO gençliği, bir bireyin yetişkinlik statüsünün getireceği mali kazanç ve sorumluluk için sahip olması gereken yetenekleri ve sosyal becerileri geliştirdiği dönem olarak tanımlanmaktadır (Ergün, 2019, s.8). Psikoloji literatüründe çocukluk döneminin bağımlılığında yetişkinlik döneminin bağımsızlığına geçiş dönemi olarak da ifade edilebilir. Eğitim ve istihdam açısından değerlendirdiğimizde ise gençliği zorunlu eğitim sürecinden ayrılma ve ilk iş deneyimlerini yaşamaya hazır yaşlara sahip kişiler olarak anlayabiliriz.

Tüm bunlardan hareketle genç işsiz, 15-24 yaş aralığında olup referans dönemi aralığında bir saatten fazla çalışmamış olup çalışmaya hazır, iş arayan ve bulamayan kişiler olarak tanımlanır (Yanbaşı, 2014, s.16). Yaş aralığı ile ilgili olarak eğitim yaşının ileriye ötelenmesi ve günümüzde üniversite mezunlarının bitirme yaşının 22 olduğunu hesaba katarsak genç işsizliğinin gerçek oranlarının ne kadar doğruyu yansıttığı da muamma olacaktır, bu nedenle günümüzde genç işsizliği üst limitinin 29'lara kadar çıkabileceği görüşü yaygındır (Atabey Ertürk, 2013, s.172). İşsizliği derin bir şekilde deneyimleyen gençler üzerinden işsizliği incelemek eğitim hayatlarını da hesaba katarak mümkün olmaktadır, eğitim sürecinin getirdikleri mezun olduktan sonraki dönemi etkileyen en önemli bileşendir. Dolayısıyla eğitim sürecinde neler yaşadıkları mezun olduktan sonraki anlam dünyalarını etkilemekte ve işsizliği anlamada yol gösterici olmaktadır.

2.4.1. Genç İşsizliğinin Nedenleri

Dünya ekonomisine baktığımızda özellikle gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin görülmesindeki en önemli sebeplerin yapısal olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanında genel anlamda bakıldığında işsizliğin birinci nedeni GSYH'nin düşük olması ve negatif büyüme, ikinci sebep ise ekonomik durgunluk ve buna bağlı yatırımların düşmesi olarak sıralanmıştır (Yanbaşı, 2014, s. 25).

Genç işsizliğinin nedenlerine bakıldığında ise birçok görüş ileri sürülmüştür. Bunlar makroekonomik nedenler ve mikro nedenler olarak sınıflandırılır (Akgün, 2019, s.33; Taş ve Bilen, 2014, s. 55,57). Mikro nedenler daha çok gençlere özgü bazı özelliklerden kaynaklanan, eğitilmiş işsizler, gençlerin çalışma eğilimlerindeki farklılıklar, beklentilerinin yüksekliği veya etnik köken kaynaklı nedenlerdir.

Makroekonomik nedenler ise ülke ekonomisindeki sıkıntılardan kaynaklı nedenler olmakta ve işsizlik üretime katkı sunamayarak emek kaybı ve eksik istihdama neden olmaktadır. Özetle, Toplam talep yetersizliği, ekonomik durgunluk ve krizler, eğitim sistemindeki yetersizlikler, demografik yapıdan kaynaklanan nedenler, ücret politikaları ve asgari ücret uygulaması makroekonomik nedenler olarak sıralanırken bunlar yanında gençlere özgü nitelikler ve gençlerin çalışma eğilimleri de genç işsizliğinin nedenleri arasında yer almaktadır.

Günaydın ve Çetin (2015, s.20) yaptıkları bir çalışmada genç işsizliğine ilişkin nedenleri arz yanlı ve talep yanlı olarak sıralamıştır. Arz yanlı nedenler, genç işgücünün sahip olduğu vasıf ve beceri düzeyinin emek piyasasında aranan koşullarla uyuşmaması olarak tanımlanırken talep yanlı nedenlerin başında ise yetersiz ve istihdam yaratmayan büyüme gelmekte bunun yanında işverenin genç işgücü aleyhine ayrımcı tutumu da kabul edilebilir. Ergün(2019)'de kitabında genç işsizliğine ilişkin nedenleri yukarıdakilere paralel olarak talep ve arz yönlü olarak sınıflamıştır (bkz. Ergün, 2019, s. 20-21).

Erdayı (2009, s. 134) ise genç işsizliğinin nedenlerini, eğitime katılma oranlarının artması, yeni işlerin yaratılmaması, tecrübe yoksunluğu, gençlerin niteliklerinin piyasanın talep ettiği özelliklere uygun olmaması şeklinde ifade etmiştir. Balcı İzgi (2012, s. 296) ise özellikle 1990’lardan sonra üretime yönelik yatırımların azalmasıyla teknoloji ve verimlilik artışına bağlı istihdam yaratmayan büyüme, hızlı nüfus artışı ve yeni iş imkanlarının oluşturulamaması ve tabii ki kırsaldan kentlere göç gibi nedenlerin genç işsizliğinin bir probleme dönüşmesindeki nedenler olarak sıralamıştır.

2.4.2. Genç İşsizliğinin Özellikleri

Tüm dünyada genel bir sosyoekonomik sorun olarak kabul ettiğimiz işsizlik ve özelde genç işsizliği ülkemizde yetişkinlere oranla daha yüksek oranlarda seyretmektedir hatta yüksek eğitim görmüş nitelikli insan da işsiz kalabilmektedir (Özsağır, 2000, s.284). Bunun nedeni Ergün (2019, s.28-29) tarafından gençlerin daha düşük iş korumasına sahip olmaları, iş deneyimlerinin daha az olması, iş sürecinde gençlerin eğitimlerine az yatırımların yapılması, işten çıkarılmalarının işveren açısından daha az maliyetli olması şeklinde sıralanmıştır.

Cinsiyete göre bakıldığında çoğu ülkede genç erkeklere göre genç kadınlarda işsizlik daha yüksek seyretmektedir (Bağcı, 2020, s.55-56). Bununla beraber engelli bireylerin de iş ararken göreceli olarak daha zorlu şartlarda olması sebebiyle genç işsizlik oranının engelli gençlerde yüksek olduğu söylenebilir (Ergün, 2019, s.27).

Etnik köken açısından değerlendirdiğimizde dünyada “siyah” olarak tanımlananlarda genç işsizlik oranı neredeyse “beyaz” olarak tanımlananların iki katı olarak görülmüştür (Ergün, 2019, s.26), buradan hareketle kültürel farklılıklar, önyargılar, dini farklılıklar gibi etmenler işsizliğe katkı sağlıyor diyebiliriz.

Genç işsizliğinde bölgesel farklar olduğu da gözlenmiştir ve kentsel alanlarda genç işsizliğinin daha yüksek olduğu söylenebilir. İş bulamayan gençler zamanla kayıt dışı sektörlere yönelmekte, kayıt dışı istihdamı gençler beslemektedir. Son olarak ise gençlerin iş bulsa da çalışma koşullarının daha istikrarsız olduğu söylenebilir.

Tüm bunlara özetle yine Bourdieu’nun eğitim sürecinde ve kültürel sermaye kazandıktan sonraki iş bulma aşamasında habitusumuzun getirdikleri bizim üzerimizde etkisini sürdürmeye devam ediyor. Aile yapılarımızdan ya da ailemizin geldiği sınıfsal kökenimizden bağımsız olarak hareket etmemiz neredeyse güç bir hal alıyor, alan içinde uyguladığımız pratikler tamamen buna bağlı olarak işlerlik kazanıyor.

2.4.3. Genç İşsizliğinin Sonuçları

Toplumda bireylerin çalışma isteği ve yeteneği olmasına rağmen işsiz kalması veya bu olanaklara sahip olmaması kişinin yaşamı üzerinde ciddi ekonomik, sosyal ve psikolojik etkiler bırakır.

İlk olarak ekonomik sonuçlarına baktığımızda bir ülkedeki genç işgücünün potansiyel bir üretim gücü olduğu ve piyasanın ihtiyaçlarını karşılayacak potansiyelde olduğu düşünülürse ülkenin kalkınması için bu potansiyele sahip bireylerin işsiz olması bir dezavantajdır (Yazar Aslan, 2015, s.74; Ergün, 2019, s.39). Özellikle belirli bir süre eğitimden geçmiş, aldığı diploma ile kültürel bir sermaye edinmiş, yetişmiş işgücünün üretime katılamaması eksik istihdama neden olmakta ve topluma ek maliyet olarak geri dönmekte (Akgün, 2019, s.35, tüm bunun yanında kazandığı sermayeyi alanda kullanamayan birey açısından tatminsizlik oluşmaktadır. Daha küçük çaplı düşündüğümüzde ise kültürel sermayenin ekonomik sermayeye dönüşmemesi yani işsizlik gencin gelir yokluğu çekmesine sebep olmaktadır.

Genç işsizliğinin sosyal sonuçlarına baktığımızda bir iş sahibi olmak kişilere belirli bir statü atar ve alanlarda o statüleri ile boy gösterirler, toplumda o statüleri ile var olurlar, bu statüden yoksun olan insanlarda özgüven kaybına, bazı yeteneklerin yitirilmesine ve sosyal faaliyetlerin azalmasına sebep olur (Akgün, 2019, s.37-38). Bunun yanında işsizlik, topluma ve sisteme karşı nefret duyma, sosyal dışlanma ve ani tepkili davranışlara neden olmaktadır (Yazar Aslan, 2015, s.74). Daha genel itibariyle baktığımızda ise suç olaylarında artış, madde bağımlılığı, şiddet gibi sıkıntıları da beraberinde getirebileceği söylenebilir.

Son olarak sonuçların psikolojik boyutlarına göz attığımızda ise çalışmamaktan kaynaklı, statü saygınlık takdir ve aidiyet gibi olguların kaybı söz konusu olabilmektedir. Özellikle gençlerde uzun süreli işsizlik beraberinde gerginlik, depresyon, kendini yetersiz görme, özgüven yitimi, korku, endişe ve uykusuzluk gibi sorunları doğurabilmektedir.

Bunlar yanında vurgulanması gereken noktalardan biri işsizliğin sonuçlarının sahip olunan sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermektedir. Diğer bir yandan örneğin bir ailede tek çalışabilecek konumda bulunan birinin işsiz olması tüm aile üyelerini etkileyebilecek ve kişideki ağırlığı daha fazla olabilecekken başkalarından sorumlu olmayan bireylerde işsizlik daha az etkili olabilmektedir (Yazar Aslan, 2015, s.75). Ayrıca işsizlik deneyimi habitustan bağımsız olamayacağından sınıflar arasında da ciddi farklar yaşanacağı söylenebilir.

Özsağır(2000, s.282) yayınladığı makalesinde işsizliğin bireyleri etkilediği gibi siyasal olayları da etkilediğini ve işsizliğin yaygın olduğu toplumlarda demokrasinin tam manasıyla işleyemediğini vurgulamış, toplumda yaşanan bu sorun sonraki süreçlerde siyasal kutuplaşmalara ve terör olaylarına

neden olabildiğini eklemiştir.

2.4.4. Genç İşsizliğine İlişkin Teorik Açıklamalar

Çetinkaya(2010) konuyla ilgili makalesinde işsizliğin gençlerle ilişkili olan boyutlarını ele alarak genç işsizliğinin teorik açıklamalarını sunmuştur. Bunları konjonktürel, yapısal ve demografik olarak ele alır. İlk olarak konjonktürel analizin temelinde genç işsizliğinin hem genel hem de uygun tipte işlere ilişkin eksiklikten kaynaklandığı kabulü vardır. Özellikle kriz dönemlerinde işgücü piyasasındaki dalgalanmalar en çok gençler etkilenmektedir. Bunun yanında gençlerin işgücü piyasasındaki diğer çalışanlara oranla daha deneyimsiz olması veya işten çıkarmalardan ilk etkilenenlerin gençler olması da bir diğer önemli noktalar.

Yapısal açıklamalar teorisi ise gençler arasındaki işsizlik oranının ekonomik gelişmelerden bağımsız bir biçimde yüksek olma eğiliminde olduğunu düşünür. Olumlu gelişmeler işsizlik oranlarında genel bir düşüşe neden olacaktır fakat yine de genç işsizlik yüksek kalacaktır derler. İşgücü piyasası dışındaki eğitim seviyesi, işgücü piyasasındaki pozisyonlar ve ücret düzeyleri gibi noktalar genç işsizliğini anlamada bize daha iyi ışık tutabilecektir.

Son olarak demografik açıklamalara baktığımızda ise işgücüne katılan gençlerin sayısının onlara yaratılan işlerden daha fazla olmasından kaynaklı işsizliğin devam ettiğini düşünmektedir. Özellikle 1970'lerin ikinci yarısından sonra işgücü arzı artarken ekonomik fırsatlar azalmış bu dönemde hem gençlerin gelirlerinde azalmaya hem de işsizliğin artışına sebebiyet vermiştir (Çetinkaya, 2010, s.54). yine de bilinmelidir ki nüfusun fazla olmasının genç işsizliğindeki etkisi tek başına bir etken olarak görülemez. Genç işsizliğindeki artışı, nüfus artış hızına bağlamak kolaycı bir ele alış biçimidir (Karabıyık, 2009, s.186). Gençler arasındaki işsizliğin sebeplerini tek bir unsurla açıklamak doğru değildir.

2.5. Sermaye Kavramı

Bourdieu, aktörlerin sosyal dünyayı anlamlandırırken bu süreçlerin içinde bulunduğu büyük yapıları göz ardı ettiğini ve sadece bireye odaklanıldığını düşünür ve yapının göz ardı edilmesine karşı çıkar, yapı ve aktör birlikte değerlendirilmelidir. Ayrıca Bourdieu, nesnel yapılar ve öznel olgular arasında da diyalektik bir ilişki olduğunu vurgular (Ritzer, 2011b, s. 394). Dolayısıyla hem eylemde bulunanı faili tüm bu süreçlerin nedeni yapan özne sosyolojisi yapmaktan hem de yapının eylem üzerindeki etkisi üzerinde duran yapı sosyolojisinden kaçınmaya çalışarak hem eylemde bulunanın hem de yapının etkin olduğu bir sosyal teori kurma çabası içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Kısaca hem toplumu bir bütün olarak gören hem de toplumun içindeki bireye hakkını da veren daha dengeli bir teori olduğunu söyleyebiliriz Bourdieu'nun sosyal teorisinin.

Çağdaş sosyoloji kuramlarına bakılırsa faillik ve yapı bütünleşmesi adı altında yapılan tartışmaların temeli tabii ki Bourdieu'dan başlamaz, Giddens bu konuda temelleri atmıştır fakat Bourdieu'nun habitus, alan sermaye kavramlarına da değineceğimiz için Bourdieu üzerinden bu konuyu açıklamış olduk.

İşsizlik meselesini bu fail yapı arasındaki diyalektik ilişki üzerinden yorumlayacak olursak, ekonomik bir yapı üzerinden inşa edilen çalışma hayatı bireyler üzerinde belli etkilere sahip olmasının yanında ekonomiyi sürdürücü bir yerde duranlar, çalışan insanlar yani bireyler olmaktadır. Dolayısıyla çalışma hayatından ya da çalışamama hali olan işsizlikten söz ederken sadece ekonomi üzerinden problemi çözümlemek yetersiz kalacaktır, bireyler üzerinden bireylerin habitusu yani işsizliklerini anlamlandırma biçimleri üzerinden işsizlik olgusunu okumak daha yararlı olacaktır.

Bourdieu sosyal teorisi içinde sermaye üzerine çokça durur ve burada alan kavramını açıklarken bu alanın bir çatışma alanı bir pazar yeri olduğuna da değinir. Bu Pazar yerinde insanlar sermayelerini kazanır sonra da bu ekonomik ve kültürel sermayelerini kullanarak bir konum elde ederken bir konumlarını yitirirler. Bu sermayeler büyük ölçüde insanların sınıf kökenleri ve eğitim deneyimleri ile şekillenir (Ritzer, 2011a, s.152-159). Aslına bakılırsa işsizliği ele alırken özellikle üniversite mezunu işsizler meselesinde tam da bu sermaye kavramı üzerinde Bourdieu'nun fikirleri bize yol gösterici olacaktır.

Bourdieu'nun eserlerinde faillik yapı meselesi habitus kavramı üzerinden ele alınır. Habitus, Bourdieu'ya göre toplumsal dünyayı anlamlandırırken temel aldığımız zihinsel veya bilişsel yapı olarak tanımlanır (Ritzer, 2011b, s.85). Habitus, bir nevi toplumsal yaşam sonucu oluşan kültürel getirilerimizle var olan sahip olduğumuz bilgi stoğumuzdur, içinde yaşadığımız aile yapısı, mahalle ya da sınıfsal kökenimiz etkilidir fakat bu tamamen bilinçsiz işlemez, habitus toplumsallaşmış öznellik veya bedenselleşmiş toplumsallıktır (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s.110-116, 118). Bourdieu, habitus kavramını tanımlarken onu açık bir şekilde alışkanlık kavramından ayrı tutar; alışkanlık kavramı, mekanik otomatik bir şekilde yeniden üretimi anlatırken habitus belli koşullanmalar sonucu nesnel mantığın dönüşerek ürettiği bir şeydir der (Bourdieu, 2016, s.162-163).

Habitus ile bağlantılı olan bir diğer kavram da pratiklerdir. Bourdieu'ya göre pratik habitusun etkisiyle oluşan etkinlik biçimlerimize verilen ad; bir nevi günlük hayatta yaptığımız eylemlerdir. Habitus kavramı ile ilgili bir parantez açmakta fayda vardır çünkü habitus sadece geçmişten gelen yapısal getiriler olarak düşünülmemelidir, içinde bireysel kararları da barındırır, yani kişisel kararlar ve değerler arasında bir yerde durur. Dolayısıyla habitus kavramı toplumu da içinde barındırır, sadece bireysel bir kapasite değildir.

Üzerinde durulabilecek bir diğer kavram da habitus ile beraber ele alınan alan kavramıdır. Bourdieu alanı, habitusu sınırlandıran, onu koşullandıran bir nevi yapıya benzer biçimde işleyen bir

şey olarak tanımlar fakat bu sınırlama tek taraflı değildir (Ritzer, 2011b, s. 85; Bourdieu ve Wacquant, 2014, s.118). Tıpkı bireyin yapıyı etkilerken aynı zamanda ondan etkilenmesi aynı şekilde yapının da bireylerden etkilerken onu koşullandırması gibi habitus ve alan arasında da benzer bir ilişki biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Güç ilişkilerinin olduğu alanlarda bu alana özgü sermayeyi ve otoriteyi elinde bulunduran bireyler bu güçlerini(sermayelerini) ellerinde tutmak için belli stratejiler geliştirirler (Bourdieu, 2016, s.139). Aynı zamanda her alan kendine özgü kurallara ve kazanımlara sahiptir, örneğin eğitim hayatında akademik anlamda başarılı olan bir öğrencinin el sanatlarında da becerikli olduğunu söylemek mümkün değildir. İşte burada Bourdieu, alan kavramına açıklamak için sermaye kavramını kullanır.

Sermaye kavramına geldiğimizde Bourdieu'ya göre her alan içerdiği şeylere göre yapılanmıştır (Palabıyık, 2020, s.13). Örneğin kültürel alanda insanlar bir sosyal statü elde edebilmek için akademik başarıyı önemserken ekonomik alanda insanlar para kazanmak için iş bulabilmenin yollarını arar. Sermaye kavramı Bourdieu ile beraber ekonomik anlamının dışına çıkarak daha kültürel bir hal almıştır. Özellikle Marx sosyolojisinde gördüğümüz sermaye para kavramı ile açıklanabilen mal, mülk, fabrikalardaki makineler gibi daha maddi bir anlamda kullanılmıştı.

Bourdieu sosyolojisinde ise sermaye kişinin toplumsal alanda kabul görmesi veya alan içindeki rekabet koşullarında kazanç sağlamasını mümkün kılan bir kaynak olarak sosyal bir anlama bürünmüştür (Palabıyık, 2020, s.13). Bu anlamıyla sosyal sermayenin kazanılması aile ve okul eğitimiyle gelen eğilimler sonucu oluşan davranışlar bütünü olarak düşünülebilir. Bireylerin ait oldukları toplumsal sınıf ve sosyal ilişkileri üzerinden sahip olunan ve içinde eğitimleri, beğeni yargıları, dil becerileri gibi birtakım faktörleri barındıran bu sermaye diğer bireylerin sermayeleri ile mücadele içindedir. İnsanların “toplumda nasıl var olabiliriz?” sorusuna verdiği yanıtlar sosyal sermaye kavramının içini doldurur, insanlar arası ilişkileri şekillendirirken işbirliğini bir araya getmeyi de içinde barındırır da içten içe bir mücadele sistemi de yaratmakta olduğunu söylenebilir.

Bourdieu'nun bir diğer sermaye kavramı olan kültürel sermaye ise sosyal ilişkileri yapılandıran bir yerde olmaktan öte diploma almak ya da daha yüksek bir eğitimle donanmak gibi bir özellikle kazanılan sermayedir. Sermaye burada sınıf kavramına da vurgu yapar ve işçi ailesinin çocuğunun okulda başarısız olması örneği üzerinden açıklama yapar. Kültürel sermayenin kazanılmasında bireyin içinde bulunduğu sınıf yapısı etkilidir çünkü tarafsız gibi görünen okul yapıları içinde bile eşitsizlik olduğuna vurgu yapar.

Yeniden eğitilmiş genç işsizliği meselesine döndüğümüzde aslında geldiğimiz sınıf yapısı ya da ailelerimizin iş bulma sürecinde ne kadar etkili olduğunu düşünelim. Gerçekten de eğitim hayatına girdiğimiz ilköğretim sıralarından tutun da gittiğimiz üniversitelerde edindiğimiz-edinebildiğimiz-yabancı dil eğitimi gibi donanımlara kadar hepsi içinde bulunduğumuz sınıf koşullarında edindiğimiz

tecrübelerden, habitusumuzdan, bağımsız bir şey değildir diyebiliriz. Kısaca denebilir ki sahip olunan habitus ile bireyler sermayelerini “alan” da sergileyerek aslında sahip olduğu sınıfın izlerini taşıyor ve bunu yaparken Bourdieu’nun da vurguladığı gibi eğitim ve okullar buna katkıda bulunuyor.

2.6. Prekarya (Güvencesizleşme) kavramı

Güvencesizleşme meselesi ayrıca üzerine durulması gereken bir kavramdır. Sosyoloji literatüründe *Prekarizasyon* kavramı ile karşılığını bulan güvencesizleşme, aşırı esnek ve güvencesiz istihdam olgusuyla beraber ele alınmaktadır. İlk kez 1980’lerde geçici ve mevsimlik işçileri tanımlamak için kullanılan prekarya kavramı, istikrarlı ve güvenilir bir yaşam ve gelecekte yoksun yaşayan, çalışma yaşamı boyunca edinilen imtiyazlara sahip olamayan statüsüz insanlar için imgenmektedir (Standing, 2019, s. 20, 24). Günümüzde beyaz yakalıların mavi yakalılara dönüşmesi de prekaryalaşma olarak görülebilir.

İlk olarak dünya tarihinde neoliberaler 1980’lerde ülkelerin “emek piyasasında esneklik” politikaları benimsemesi gerektiğini iddia etti (Standing, 2019, s.19). Bu ekonomik esneklik ile kastedilen ücret esnekliği, istihdam esnekliği, iş esnekliği ve vasıflarda esneklik gibi çalışmanın güvencesizleşeceği bir girişimdi. Böylelikle tarihte güvencesizleşmeye ilk adımlar atıldı.

Prekarya kavramının ilk kez geçici ve mevsimlik işçileri tanımlamak için kullanıldığını söylemiştik fakat sadece geçicilik prekaryayı tanımlamak için yeterli bir kavram değildir. Çalışan yoksul ya da güvencesiz çalışmak gibi kavramlar içinde prekarya kavramının içindeki özellikler olsa da yapısal olarak sadece bu ifadelerle karşılık gelmeyebilir. Standing (2019)’ın kitabında anlattığı ölçüde Prekarya’nın özelliklerine baktığımızda aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- Güven ilişkisi bakımında prekaryanın devlet ve sermaye ile ilişkisi minimum düzeydedir.
- Çalışma ve iş kültüründe karşımıza çıkan ve proleteryanın sahip olduğu toplumsal sözleşme ilişkilerinin hiçbirine sahip değildirler.
- Güven-itaat ilişkisi oldukça zayıftır, itaat etmelerine karşın herhangi bir güven güvenlik bulamazlar yani her an işten atılma tehlikeleri ile karşı karşıyadırlar diyebiliriz. Özellikle uzun dönemli sözleşmenin yokluğu ile işsizliğe karşı herhangi bir güvenceye sahip olmamak istihdam güvencesizliğini beraberinde getiriyor.
- Emeklerine yabancılaştıkları kısmen söylenebilir çünkü uzun süre prekarya olanlarda emekleri üzerinde kontrollerinin bulunmadığı gözlenmiştir.
- Statü uyumsuzluğu da yine prekaryanın özelliğinden biridir. Bu şu demek, yüksek

lisanslar, doktoralar yapıp kültürel sermayelerine diplomalar, dil puanları eklemelerine rağmen daha düşük statülü işlerde çalışmalarıdır. Özellikle beyaz yakalıların mavi yakalılara dönüşmesi meselesi tam da bu noktaya verilebilecek en güzel örnektir.

- Gelirin güvence altında olmaması ve kırılgan yapıda olması da prekaryanın özelliklerinden sayılabilir.
- Son olarak üzerinde durabileceğimiz nokta ise iş üzerinden bir kimlik oluşturamamalarıdır. Emek sürecinde kimliğin kırılganlığı, bireyin dayanışma üzerine kurulu bir ilişki yaşamasını da engeller.

Tüm bu sıralanan özellikler prekarya içinde var olan koşullardır fakat hangisinin ne derece var olduğu konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir. Günümüzdeki çalışma hayatına baktığımızda bunun örneklerini görmek hiç de zor değildir. Prekaryadan emeği karşılığı iş yapması beklenir fakat emeğinin karşılığı ücreti alamaz ya da boş zamanı değersizleştirilerek daha çok çalışmaya itilir. Özellikle Üniversiteden yeni mezun olmuş deneyimsiz olarak addedilen bireylerde bunun örnekleri görülmektedir. Mesela Eğitim Fakültesinden yeni mezun olmuş bir gencin atanamayıp dershanede çalışma sürecine bakacak olursak günün büyük bir zamanı iş yerinde olmasına rağmen çok düşük ücretlerde çalışıyor ve hatta bazen “sana deneyim kazandıracağız” vaatleriyle sigortasız çalıştırıldığı bile görülebilir.

Pekarya belli başlı özelliklere göre kendi içinde çeşitlere ayrılıyor der Standing(2019, s.31-35). Çoğunda ortak olan ise emeklerini sadece ekonomik sermaye için yani para kazanmak için, yaşamlarını sürdürebilmek için satmaları, fırsatçı olmaları ve güvencesiz işlerde çalışıyor olmalıdır. Standing(2019, s.32) geçici çalışıyor olmanın bizim prekaryayı tanımlarken kullandığımızdan anlamından farklı biçimde de anlaşılabilirliğini vurgular, bazıları bile isteye proje odaklı işlerde mutlu olduğu için geçici işleri tercih ederken bazıları yeni mezun kariyerine ekleyebilmek için bir basamak olarak gördüğünden geçici işlere yönelir. Tüm bunlar yanında gençlerin daha özgürlükçü daha bağımsız yapısından kaynaklı geçici işleri güzel gösterdiği ve ona yönelttiğine de dikkat çeken çalışmalar bulunmaktadır (Ak, 2023).

Üniversite öğrencilerinin çoğunlukla seçtiği bir çalışma tipi olan yarı zamanlı (part-time) çalışmada da pekaryanın özelliklerine rastlamamız mümkün. Sadece ihtiyaç duyulduğunda çalıştığı için iş yerini tamamen sahiplenemez bu nedenle ortak bir dayanışma kültürü oluşturması zorlaşır. Aynı zamanda part-time koşullarda çalışanların daha fazla çalışmalarına rağmen hak ettiklerinden daha az kazandıkları görülmüştür ve aslına bakılırsa yarı zamanlı çalışmanın işsizliğin gerçek boyutlarını gizlemeye yaradığına da vurgu yapılmıştır (Standing, 2019, s.34).

Çağrı merkezlerinde çalışanlar da iş yerine gidip iş arkadaşları ile etkileşime girmeyerek

aslında tamamen elektronik bir hayat sürdürür ve bu nedenle emeklerine yabancılaşmışlardır, Benzer şekilde stajyerde de düşük ücretlerle ya da ücret beklemeden çalıştıkları için prekarya olmaya hazırlanıyor diyebiliriz. Günümüz istihdam politikaları arasında özellikle Cumhurbaşkanlığı İstihdam Ofisi'nin başlattığı Staj Programı örneğinde olduğu gibi bireyler istenen koşullara ilk adımlarını atıyor.

Prekaryanın bir diğer günümüz yansıması da şirketlerin aile yapılanmasına dönmesi meselesi olduğuna vurgu yapar Standing(2019, s36). Şirket sahipleri ya da yöneticiler kendilerini aile büyüğü baba gibi bir konumda yansıtarak ilk başlarda seni sahiplenir ve her konuda sana destek olacağını dile getirir, bu sayede senden evlat rolü gibi bir itaat beklentisi içerisine girmeye başlar. İş hayatında her zaman çalışma arkadaşları arasında sınırlar olmalı bu sınırların kalktığı en güzel örnek işte bu şirketlerin aileye dönmeye başlamasıdır, böylelikle artık çalışan kendi iş tanımında olmayan işleri de minnet rica yapmaya ve hatta daha fazla saatte çalışmaya ve gerektiğinde maaşının gecikmesine rağmen ses çıkarmamaya başlar.

Tüm bu süreçler sonunda birey sadece emek ilişkileri sonucu oluşan güvencesizliğin, esnekliğin yanında çalışma kültüründe anlam bulamadığı sosyal ilişkileri açısından kendini eksik ve engellenmiş hissedebilir. Sürekli işten çıkarılma tehlikesi ile başbaşa kaldığı için hayatında hep bir endişe ve tedirginlik yaşayabilir. İş yaşamında güven-itaat ilişkisi kurulamadığından kendini aldatılmış hisseder ve emeğinin karşılığını da alamazsa emeğine yabancılaşarak mesleki doyum sağlaması da güçleşebilir.

Üniversiteden yeni mezun olmuş ve alanında iş sahibi olmayı bekleyen gençleri işte bu koşullarda yapılanmış bir çalışma hayatı beklemektedir. Tüm bu etkenler günümüz işsizliğinin nedenleri arasında önemli bir yere sahiptir. Çalışmamız sırasında görmeyi umduğum örneklerde bu konuya sıklıkla değineceğim fakat özellikle işsizliği besleyen en büyük etmenin bireylerin girdikleri işlerde karşılaştıkları güvencesiz süreçlerin onların iş bulma sürecini uzattığı ve geciktirdiği meselesidir.

3. TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİĞİNİN YANSIMALARI

İşsizlik, Türkiye’de uzun yıllar önemli bir sosyal problem olarak var olagelmıştır. Özellikle 1980’lerden sonra Türkiye’de izlenen devletin ekonomideki etkinliğini azaltmaya dönük özelleştirme gibi politikalar işsizlikle mücadelede ters etki yaratmış, azaltmak bir yana sorunun daha da büyümesine sebep olmuştur (Özsağır 2000, s.290; Mahiroğulları ve Korkmaz, 2013, s.55).

Türkiye, genç nüfus açısından birçok ülkenin sahip olmadığı önemli bir potansiyele sahiptir. Genç nüfustan kaynaklanan imkânlarla sahip olmayı ifade eden demografik fırsat penceresinde bulunması nedeniyle Türkiye büyük bir avantaja sahiptir (Ergün, 2019, s.99). Bu fırsat penceresinin 2050 yılında kapanacağı ve o zamana kadar gençler iyi eğitilerek üretime katılabilirse Türkiye’nin ekonomik büyüme gerçekleştireceği ve dolayısıyla bu işsizlik problemini de çözebileceği söylenmektedir (Taş ve Bilen, 2014, s.55). Bunun yanında genç nüfusun fazla olması genç işsizliğinin yüksek olmasında etkili sebeplerden biridir (Coşan vd., 2017, s.234). Yapılan incelemelerle 2023 yılına kadar çalışma çağı nüfusu artmaya devam edecek fakat bu tarihten sonra nüfus artış hızı düşecek, 2050 yılına gelindiğinde ise nüfus sabitlenecek ve nüfusun azalma dönemi başlayacak. Bu dönemden sonra yaşlanma eğilimine giren nüfus Türkiye’de demografik fırsat penceresini kapatacaktır. İşte Türkiye elindeki bu fırsatı değerlendirip bu genç ve dinamik işgücüne yeterli istihdam olanaklarını sağlayamazsa genç nüfus ülkenin kalkınmasını iyiye götürmekten öte genç işsizliği probleminin derinleşmesine ve bu durumun toplumsal bir sorun olarak varlığına devam etmesine sebep olabilmektedir (Günaydın ve Çetin, 2015, s.22; Özsağır, 2000, s.293).

3.1. Türkiye’de Genç İşsizliği Oranları

2023 yılı sonu itibariyle baktığımızda Türkiye’de toplam nüfus 85 milyon 279 bin olarak belirlenmiş iken 15-24 yaş arası genç nüfus ise toplam nüfusun %15,2’si ile 12 milyon 949 bin 817 kişi oldu. Belirlenen bu oranın %51,2’si erkek nüfus, %48,8’i ise kadın nüfustan oluşmaktadır. Türkiye’nin genç nüfus oranı Avrupa Birliği üyesi 27 ülkenin genç nüfus oranlarından daha da yüksek olduğu görülmektedir.

TÜİK verilerine göre gençlerde işgücüne katılma oranlarına baktığımızda 2019 yılında %44,4 iken 2020’de %39,1 oldu, 2021 yılında açıklanan rakamlarla ise bu oranın %31,4’lere düştüğü görülmüştür. 2023 de özellikle pandemiden sonra işgücüne katılma oranı %45,5 olmuş ve yükselmiştir. Bu oran erkeklerde yüzde 56,9 iken genç kadınlarda yüzde 33,3 olarak gözlenmiştir. Buna göre 10 genç kadından yedisi işgücüne katılmıyor, bu da bize ek bir bilgi olarak kalsın. Tüm bunlara paralel olarak işsizlik oranlarının ise 2019’da 13,9, 2020’de 13,0, 2021’in ilk çeyreğinde ise %25 olarak belirlenmiş olup 2023 Haziran ayına geldiğimizde genç işsizliğe paralel bir şekilde düştüğü ve %9,6’lara gerilediği görülmüştür.

Tablo 3.1. 15-24 yaş arası temel işgücü göstergeleri, Ekim, 2023 (TÜİK İşgücü İstatistikleri, 2023 Raporu)

	Toplam	Erkek	Kadın
İşgücüne Katılma Oranı,	45,5	56,9	33,3
İstihdam Oranı	38,0	49,1	26,3
İşsizlik Oranı	16,3	13,8	21,0

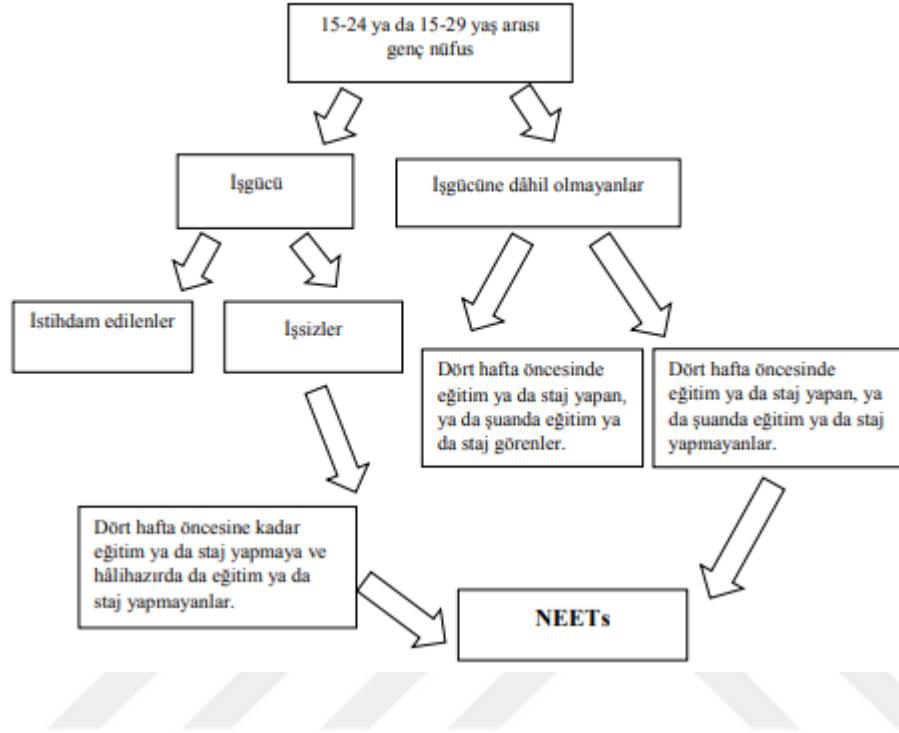
Türkiye'nin genç nüfus açısından bir avantaja sahip olduğunu, nüfus artış hızı azalırken çalışma çağındaki genç nüfusun arttığını yukarda ifade etmiştik (Özsağır, 2000, s.293). Türkiye bu avantajı fırsata çevirir, gençlerin en verimli alanlarda istihdamını sağlamayı başarabilirse gerek ülke açısından gerekse bireyler açısından faydalı sonuçlar elde edebilecektir. Bunun için gerekli olan işsizlikle mücadele politikalarını aktif bir biçimde yürütebilmektir.

Eğer bir ülke ülkesindeki gençleri iş dünyasına iyi bir biçimde hazırlayamaz, işgücü piyasası da onlar için daha fazla ve iyi işler üretemezse bu genç nüfus sosyal ve ekonomik baskı ve gerilimlerin kaynağı olabilir (Ergün, 2019, s.100). Rekabetçi ve standartların zor olduğu bir ortamda ekonomiye eklemelenemeyen gençler, iş bulabilmek adına yeterli bilgi, beceri ve sermayeye sahip olmaya çabalamakta bunun için sadece temel eğitim de yeterli olmamaktadır. Normal şartlarda eğitim ve özellikle üniversite kurumu bireyleri iş hayatına hazırlayan bir kurum iken ülkemizde görüyoruz ki mezun olan gençler arasında işsizlik çok yaygın bir biçimde yaşanıyor (İstanbul Planlama Ajansı, 2021). Hatta eğitim seviyesi arttıkça işsizlik oranlarının arttığı ve işsizliğin en düşük olduğu kesimin okuma yazma bilmeyenler arasında olduğu da görülmüştür (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2013, s.77).

Tüm bunların yanında bu oranların ne kadar gerçeği yansıttığı da ortadadır. Sadece emek piyasasına başvurmuş ve iş bulamamış olanları işsiz olarak kabul etmek yeterli değildir (Özsağır, 2000, s.291). İşgücüne dahil olamayan, çalışma potansiyeli olan fakat herhangi bir platformda iş aramaya yeltenmemiş olan ya da eksik istihdamda olanların da yer aldığı yeni oranların hesaplanması gerekmektedir, bu şekilde yeniden hesaplanan oranlarda işsizlik iki katına çıkacaktır (Güney, 2010, s.250).

Şimdilerde NEİY kavramı önemli hale gelmektedir. Gerek uluslararası gerekse bazı ülkelerin gençlik çalışmalarında gördüğümüz, gençlerin ne eğitimde, ne istihdamda ne de yetiştirmede yer almasını ifade eden bu kavram genç işsizliği hesaplamalarında dışarda kalmakta, oranların doğru hesaplanmasında da bir engel teşkil etmektedir. NEİY'ler ile ilgili Eurostat, ILO gibi kuruluşların

tanımına baktığımızda “toplam nüfus içinde belli bir yaş aralığında ve belli bir cinsiyet grubunda olan, istihdamda, eğitimde ya da beceri artırımı faaliyetinde bulunmayan” nüfusu ifade etmektedir (Taş, Küçükoğlu ve Demirdöğmez, 2018, s.284).

Şekil 3.1. : NEİY’ler (Eğitimde, istihdamda ya da yetiştirmede bulunmayanlar) kapsamı

Kaynak: Bardak vd, 2015’den akt Coşan vd, 2017, s. 232.

Görüldüğü gibi işgücü içerisinde yer alan işsizlerle, işgücüne dahil olamayan veya eğitim veya staj faaliyetinde bulunmayanların toplamından oluşan kesim NEİY’leri oluşturmaktadır. 2017 Eurostat raporuna bakıldığında Türkiye’de her dört gençten birinin bu grubun içerisinde olduğu görülmektedir (Coşan vd., 2017, s.233). Yüksek NEİY oranının okuldan erken ayrılanlarda görüldüğünü vurgulayan Taş vd. (2018, s.287) ülkedeki eğitim performansı arasında da bir ilişki sunarak Türkiye’deki eğitimin durumuna da değinmiştir.

Ergün (2019, s.76) kitabında NEİY’leri de kendi arasında kategorilere ayırmıştır. İşsiz olan ancak umudunu yitirdiği için iş aramayan, boшта kalan veya cesareti kırılanlar, aile üyelerine bakım sorumluluğu taşıyan ve bu nedenle işgücünün dışında kalanlar, hasta veya engelli gençler ve son olarak da çeşitli amaçlarla (seyahat veya sanatsal faaliyetler için) gönüllü olarak NEİY olanlar.

Tüm bunlardan hareketle genç işsizliği oranı işgücü piyasasının oldukça sınırlı bir kısmını ele alır, genç işsizliği, çalışmak isteyen fakat cesareti kırılanları, bakım görevinden dolayı iş aramaya yeltenemeyenleri içine almaz. Durum böyle olunca aslında genç işsizlikten ziyade ondan daha geniş

bir kesimi ifade eden NEİY'ler, ülkenin kalkınmasına katkı sağlayabilecek potansiyele sahip nüfusun geniş bir ölçüsüdür. Buradan hareketle NEİY'ler politikalar yardımıyla becerilerini geliştiremediği ya da deneyim kazanamadığı için işgücü piyasasından dışlanırken aynı zamanda sosyal dışlanma riski ile de karşı karşıyadır (Ergün, 2019, s.79). Genç NEİY oranının azaltılması 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin temel öncelikleri arasında da yerini almaktadır.

3.2. Türkiye'de Genç İşsizliği Sebepleri

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gençlerin işgücü potansiyeline sahip olmasına rağmen işsiz kaldıkları görülmektedir. Türkiye'de genç işsizliğinin ülkedeki toplam işsizliğe göre fazla olmasının en önemli sebebi gençlerin ilk kez iş araması olarak ifade edilmiştir (Balcı İzgi, 2012, s.301). Genç işsizliğinin yüksek, gençlerin istihdama katılım oranlarının düşük olmasının belli başlı sebepleri olduğu bilinmektedir. Özellikle yukarda bahsettiğimiz Türkiye'nin sahip olduğu nüfus yapısı ve gençlerin istihdamına yönelik politikaların yetersizliği bu sorunun altındaki en temel nedenler olarak sıralanmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013, s.22).

Yine Türkiye'deki sektörel yapının dönüşümü ve kırsaldan kente yaşanan göç, genç işsizliğini arttıran etkenlerden biridir. Bunun yanında işgücü piyasalarındaki yetersizlikler ve İŞKUR'un yetersizliği diğer başka sebepler olarak sıralanmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013, s. 22). Eğitim ile işsizlik arasındaki ilişki bağlamında Türk eğitim sisteminin iş piyasasıyla uyumlu olmaması, emek talebine cevap verebilecek potansiyele sahip olmayan bir sistemin olması da yine işsizliğin gençler üzerindeki boyutlarının bu kadar derin olmasındaki sebeplerden biridir.

Genel nedenleri sıraladıktan sonra daha özel sebeplere baktığımızda işverenlerin istekleri ve gençlerin istekleri arasındaki uyumsuzlukta genç işsizliğindeki sebeplerden biri olabilmektedir. Özellikle işverenler kurumlarına işçi alırken uzmanlaşmış, yetişkin ve tecrübe sahibi bireyleri almak istemektedir fakat gençler iş piyasasına daha yeni atılmaları ve tecrübesiz olmaları sebebiyle zorluk yaşamaktadır (Ekin, 2011, s.41). Bunun yanında işten çıkarma sırasında ilk akla gelenler ise yine gençler olmakta çünkü işverene maliyeti daha uzun yıllar çalışmış bireylere göre gençlerde daha az olmaktadır. Gençlerin çalışmaya karşı tutum ve davranışları da gençler arasındaki işsizliğin yaygın olmasındaki etkenlerdendir.

Karakuş (2020) ve Ergün(2019) çalışmasında genç işsizliğinin nedenlerini makroekonomik ve mikro ekonomik nedenler olarak ikili bir yapıda ele almıştır. Makroekonomik nedenler, toplam talep yetersizliği, ekonomik durgunluk, demografik yapı, işgücü piyasası politikaları, eğitim sisteminin yetersizliği, ücret politikaları ve asgari ücret uygulaması şeklinde sıralanabilir. Mikro nedenler ise, gençlere özgü nitelikler ve eğitilmiş işsizlik, ilk kez iş hayatına atılıyor olmaları ve Etnik köken veya engelli olmalarından kaynaklı dezavantajlı durumlardır (Karakuş, 2020, s. 69-78). Makro nedenlere işgücü piyasasının katılımı ve esnekleştirilememesi de eklenebilir. Türkiye OECD ülkeleri içinde

işgücü mevzuatları konusunda en katı mevzuata sahip ülke olmuş (Yeldan, 2012'den akt Ergün, 2019, s.102). Bu durum piyasayı gençlere göre yeniden şekillendirmenin zorluğunu gözler önüne sermiştir.

Nedenlere ayrıntılarıyla baktığımızda makro nedenlerin başında gelen ekonomik istikrarsızlık, sürdürülebilir olmayan ve istihdam yaratmayan bir büyüme demektir, böyle bir negatif büyüme hem işsizliği hem de genç işsizliğini olumsuz yönde etkilemektedir (Ergün, 2019, s.101; Ekin, 2011, s.40). Türkiye'de işsizlik ile ilgili yapılan çalışmalardan ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisini araştıran çalışmaların bazılarında ekonomik büyüme sağlansa da işsizliğin önlenmesi sınırlı kalmakta hatta son yıllarda büyümenin istihdam yaratıcı etkisinin daha da azaldığı görülmektedir (Ay, 2012, s.323).

Yapılan birçok çalışma Türkiye'deki işsizliğin yapısal nedenlerden kaynaklı olduğunu vurgulamaktadır (Özsağır, 2000, s.294). Bunlardan biri, kırsaldan kentlere yaşanan göçle beraber 1950'lerde eğitimsiz bir nüfusun kentlerde artması ve ekonominin gereksinim duyduğu eğitilmiş ve nitelikli insan kaynağına ulaşmada yaşanan sıkıntılar dikkat çekmektedir (Ay, 2012, s.324).

Genç işsizliği, gelişmiş veya gelişmekte olarak nitelendirilen tüm ülkelerde görülse de bazı ülkeler bu süreci düzgün bir şekilde geçirebilmekte ve düşük seviyelerde tutabilmektedir. Eğitim sistemi ve verilen eğitimin niteliği genç işsizliğini önemli derecede azaltabilir doğrudan etkiye sahiptir (Taş ve Bilen, 2014, s.55). Türkiye'de eğitimde geçen zaman kısa ve genel eğitimde geçmekte, mesleki ve teknik eğitim geri ve yetersiz düzeyde kalmaktadır, bu durum da emek talebi ve işgücü niteliğinin uyumsuzluğunu doğuran sebeplerden biridir (Karabıyık, 2009, s.187).

3.3. Türkiye'de Genç İşsizliğin Maliyetleri

Her ülke kendine özgü sosyoekonomik özelliklere sahiptir, bu sahip olduğu özelliklere bağlı olarak genç işsizliğini deneyimleme şekilleri de farklılık gösterebilmektedir. Temelde işsizlik ekonomik açıdan insan kaynağına ve dolayısıyla milli gelir kaybına sebep olurken; toplumsal yönden gelir yetersizliğine, gelir adaletsizliğine ve toplumsal değerlerin çöküşüne sebebiyet vermektedir (Karabıyık, 2009, s.184). Genç nüfus en verimli oldukları bu süreçte istihdamda olursa ekonomik kalkınma ve ülkelerin ihtiyaç duyduğu beşeri sermaye açığına katkıda bulunabilir Tüm bu saydıklarımız da dolaylı olarak ülke içi ekonomiye zarar vererek yatırımların azalmasını ve yine milli gelirin azalması ve dolayısıyla yine işsizliğin artması gibi bir kısır döngü içerisine sokacaktır.

Gençlerin üretim hayatına katılması ve belirli bir gelire sahip olmaları, onlara hem toplumsal hayatta bir statü hem de kendi saygınlıklarını kazanmalarını sağlar. Buna paralel olarak gençlerin işsiz kalma süreleri uzadıkça kaygı düzeyleri artacak, parasal sıkıntılar çekecek ve inançsızlık kızgınlık gibi duygulara kapılma ihtimalleri de artacaktır (Bayraktar ve İncekara, 2013, s.24). Sonrasında gelen süreçlerde ise genç özgürlük kaybı yaşayacak, bu süreç sosyal dışlanmayı da beraberinde getirecektir. Bu durum yoksulluk kısır döngüsünü de yaratacak, kuşaklar arası bu sorunun devam etmesine de sebep

olabilecektir. Bu haliyle genç işsizliğinin en önemli maliyeti genç ve dinamik nesil üzerinde yarattığı ve etkilerinin uzun süre hissedilebileceği sosyal ve psikolojik yıkımdır.

Bunun yanında işsiz kalan gençte suç eğiliminin olabileceği ya da aile açısından değerlendirildiğinde ailenin herhangi bir gelire sahip olmamasından kaynaklı aile kurumunun zedelenebileceği de genç işsizliğinin sonuçları arasında sıralanabilir (Bayraktar ve İncekara, 2013, s.27). Genç işsizliğinin diğer toplumsal sorunlara da bir temel olabileceği düşünüldüğünde ülkelerin bu süreci iyi yönetmeleri ve özellikle gençler üzerinde derin etkiler yaratan işsizlik problemiyle mücadele etmesinin önemli olduğu bilinmektedir.

3.4. Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Olarak Uygulanan Politikalar

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de gençlerle ilgili temel stratejik değerlendirmeler birçok göstergeyi ve gençleri temel alarak yorumlanmakta gelecek hedefleri ve ülke stratejileri bunlar kullanılarak oluşturulmaktadır. İşsiz olan gençlere iş bulmak isteyip istemedikleri sorulsa büyük bir çoğunluğu aslında çalışmak istediğini fakat iş bulma umutlarının tükendiğinden dolayı iş aramaktan vazgeçtikleri görülebilir (Yanbaşı, 2014, s.118).

Genç işsizliğinin artma eğilimi göstermesinin temelde iki nedenine vurgu yapılmaktadır. Bunlardan biri genç nüfusun işgücü potansiyeline girebilmeleri için yaratılan istihdamın sınırlı olması diğeri ise işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun eğitim sisteminin olmamasıdır.

Türkiye’de 1980’lerin başında ücretlerin düşük tutulmasıyla işsizliğin önüne geçilebileceği ve istihdamın artırılabilceği düşünülüyordu, 1990’lara kadar da aktif ve pasif istihdam politikaları uygulamak yerine kalkınma hızının artırılması, sanayileşme ile istihdam yaratılması gibi makroekonomik önlemler üzerinde durulmuştur (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2013, s.114). Yani bu tarihlere kadar işsizlik, ekonomik gelişmelere bağlı olarak çözülmeye çalışılmıştır.

AB’ye tam üyelik başvuruları ile beraber Türkiye işsizlik sorununu çözebilmek adına Avrupa İstihdam Stratejisi temelli ulusal bir strateji geliştirilmeli ve buna uygun politikaların yürütülmesinin gerekliliği tartışılmaktadır. Bu stratejiye göre; girişimci odaklı politikalar hazırlanmalı, işgücü piyasasında esneklik sağlanmalı, kayıt dışı ekonomi önlenmeye çalışılmalı ve köyden kente göç önlenmelidir (Yanbaşı, 2014, s.119).

Bunun yanında, Türkiye’de istihdam alanlarının oluşturulması, işgücü piyasasına bireylerin eklenmesi, işçilere vasıflarına yönelik iş bulmak ve işverenlere ihtiyaç duydukları niteliklere sahip işçi bulunması yönünde görevlendirilen kurum İŞKUR’dur. İŞKUR’un temelleri 1946 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu ile atılmış fakat değişen işgücü piyasasına uyum sağlamak zorlanmıştır (İŞKUR, 2021). Klasik iş ve işçi bulma kurumu olmanın yanında iş piyasasını izleyen, aktif ve pasif istihdam politikaları ile işgücü piyasasına yön veren bir biçimde Avrupa Birliği’ne uyum süreci ile

birlikte de 2003 yılında yeniden yapılanmış ve İŞKUR halini almıştır.

Temelde istihdam politikaları ikili bir yapıda oluşturulmaktadır. Bunlardan biri işsizlik sonucu oluşacak gelir kaybını telafi etmek için olan pasif işgücü piyasası politika uygulamaları ve ülke koşullarında iş deneyimini arttırmak ve iş becerisini kazandırmak amacıyla uygulanan aktif işgücü piyasası politika uygulamalarıdır (Ergün, 2019, s.133,138). Gençlere yönelik uygulanan politikalar genelde aktif istihdam politikaları olmaktadır çünkü pasif istihdam politikaları hem ülkeye olan mali yükünün fazla olması hem de bireyleri tembelliğe itmesi sebebiyle daha az tercih edilmektedir (Ay, 2012, s.332).

3.4.1. Aktif İşgücü Politikaları

Aktif İşgücü İstihdam Politikaları, özellikle gençler için iş deneyimini telafi edici bir özellik taşımakta, iş tecrübesine sahip olmayan gençleri yetiştirmek ve işverenlerle gençler arasındaki ilişkileri kurma ve işgücü piyasasında gençlerin olumsuzluklarla karşılaşmasının önüne geçmeye çabalamaktadır (Akgün, 2019, s.90).

Türkiye’de. İlk olarak 1988’de yürürlüğe giren yönetmelikle başlayan ve 1990’Lı yıllarda önem kazanmaya başlayan aktif işgücü piyasası politikalarını hayata geçirme adına İŞKUR görevlendirilmiş, genç işsizliğini azaltmaya yönelik uygulamalar bu kurum tarafınca yürütülmüştür (Ergün, 2019, s.138). Bunların bazıları, mesleki bilgi ve beceri düzeyini arttırmak amacıyla yapılan mesleki eğitim faaliyetleri, genç girişimciliği desteklemek amacıyla KOSGEB- İŞKUR ortaklığıyla yürütülen girişimcilik eğitimleri, SGK’nın ortaklığı ile gençlerin kayıt dışı istihdamı ile mücadele faaliyetleri, işgücü uyum programları gibi çalışmalardır (ÇSGB, 2014, 81-82).

İŞKUR tarafından uygulanan başlıca aktif işgücü piyasası politikaları şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Mesleki eğitim programları
- ✓ Girişimcilik eğitim politikaları
- ✓ İşbaşı eğitim politikaları
- ✓ Toplum yararına programlar
- ✓ Çalışanların mesleki eğitimleri
- ✓ Özel politika ve uygulamalar
- ✓ Korumalı İşyerleri Projesi
- ✓ Engelli ve Eski Hükümlüye Kendi İşini Kurma Desteği
- ✓ Engellinin iş bulmasını sağlayacak destek teknolojilerine ilişkin, istihdamını arttırmaya dönük eğitimler ve işe uyum süreçlerini sağlanmasına yönelik projeler

Ayrıntılarıyla Türkiye’de uygulanan aktif istihdam politikalarına baktığımızda ise ilk olarak ücret sübvansiyonlarından başlayabiliriz. Ücret sübvansiyonları, firmalara ya da bazı işverenlere hükümet tarafından ödenen parasal teşviklerdir ve bu teşvikler genelde gençlerin veya özel gruptaki bireylerin istihdamını arttırmak amacıyla başvuru bir yöntemdir. Çok sık başvuru bir yöntem değildir çünkü istihdam yaratmak için maliyetli bir yoldur ve diğer çalışanlar ya da işsizler açısından eşitsiz bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Doğrudan kamu işleri yaratma programları ise işsizliğin uzun vadede oluşturabileceği olumsuz sonuçları gidermeye ve kişinin işgücü piyasası ile bağlantılarını tamamen koparmalarını engellemek içindir. Bu programlar geçici ve kısa dönemli olarak uygulandığından uzun vadeli fayda sağlayamamakta ve düşük nitelikli işlerin istihdamını içermektedir (Akgün, 2019, s.91-92). Yine de gençlerin istihdamını arttırmaya dönük önem taşıyan politikalardan biri olarak sunulmaktadır (Erday, 2009,s.150).

Üçüncü olarak girişimciliğin desteklenmesi ise gençler arasında bağımsız çalışmanın yaygınlaştırılması amacı taşıyan Avrupa İstihdam Stratejisinin AB uyum sürecinde öne sürdüğü, Gençlik İstihdam Ağı tarafından özellikle üzerinde durulan konulardan biridir (Akgün, 2019, s.92). Bu uğurda gençlerin girişimde olmalarını engelleyen yasal ve kurumsal çerçevelerin esnetilerek gerek kredi teşviklerinin sağlanabilmesi gerekse eğitimlerin verilmesi konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

İşe yerleştirme Hizmetlerinde ise uygun işlerle genç bireyler buluşturulmakta, alternatifleri ile ilgili bilgilendirilmeler yapılarak istihdamın geliştirilmesi sağlanmaktadır. Rehberlik ve danışmanlık hizmetleriyle ise genç bireyler işgücü piyasasına girmeden önce ve gerekirse sonrasında gerekli danışmanlık hizmetleri ile bilgilendiriliyor, bu sayede genç kendi potansiyeli ve imkânlarının farkındalığına kavuşarak güvenli istihdama ulaşmaya çalışıyor. Dünya Bankası tarafından yapılan bir çalışmada Türkiye’deki rehberlik ve danışmanlık hizmetinin iyi bir biçimde işlemediği ve etkili olmadığı vurgulanmıştır (Akgün, 2019, s.95).

Genel itibarıyla baktığımızda Türkiye’de bu politikaların düzenli bir biçimde işleyememesindeki asıl sebebin genç işsizliği meselesinin öneminin henüz yeteri kadar farkına varılmamasıdır, bu nedenle gençlere yönelik girişimler daha eğitim aşamasındayken başlatılmalı, eğitimleri sırasında bireyler işgücü piyasasına hazırlanabilmelidir.

3.4.2. Eğitim ile işsizlik ilişkisi ve Eğitim Politikaları

Türkiye’deki eğitim sistemi çağın gereklerine uygun düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda ilk olarak gençlere işgücü piyasasının gereklerine uygun eğitimin verilmesi gerekmektedir. Üniversite kurumunun birinci görevi eğitim alan gençlerin iş hayatına hazırlanması

olarak ifade edilse de bu görevin ne kadar başarıyla yürütüldüğü tartışmalıdır. Mezun olan gençler eğitim hayatları sona erdikten sonra tabiri caizse sudan çıkmış balığa dönmekte, iş piyasasına eklenilebilmek adına yeniden kendilerini yetiştirme adına çabalar sarf etmektedirler.

Gençlerin eğitimi önemlidir çünkü hem onların öğrenme kapasitesi yetişkinlere oranla daha yüksektir hem de beşeri sermaye olarak daha uzun yıllar işgücü piyasasına yön verebilirler (Taş ve Bilen, 2014, s.63). Eğitim sistemi aslında işgücü piyasasının talep ettiği nitelikte yakından ilişkili olup gençlerin işsizliğinin en önemli sebebi olan nitelik eksikliğinin giderilmesi için önemlidir. Türkiye’de de eğitim sisteminin yetersizliğinden kaynaklı mezunların sahip olduğu beceriler ile işgücü piyasasının talep ettiği beceriler arasında büyük bir uyumsuzluk olduğu görülmektedir (Erdayı, 2009, s.145).

Örneğin birinci yabancı dil olarak İngilizce günümüzde tüm ülkelerde geçerli bir dil haline gelmiş, eğitim sırasında gençlerin ilerde iş hayatında zorluk yaşamaması adına dil becerilerinin pekiştirilmesi önemlidir. Bunun yanında meslek okullarının kalitesi iyileştirilmeli, okulların kalite farklarının giderilmesi için çabalanmalıdır (Yanbaşı, 2014, s.122). Çünkü yaşamı boyunca herkes eşit şartlarda hayatlarına sürdüremiyor, daha fazla parası olan daha iyi eğitim veren okullara giderek daha nitelikli bir eğitim öğretim dönemi geçirme şansına sahip olabiliyor

Türkiye’deki eğitim sistemi açısından değerlendirdiğimizde müfredat ve programların yeterli güncellemelere sahip olmadığı söylenebilir, bu kapsamda bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile uyumlu bir eğitim yürütülemediği görülmektedir.

Tüm bu kapsamda yapılan eğitim politikalarının işgücü piyasasına yönelik eğitim programları, İşbaşı Eğitim Programları ve Girişimcilik Eğitim Programları olduğunu söyleyebiliriz. İşgücü piyasasına yönelik olarak çıraklık, staj ve sınıf eğitimi verilmekte ve bu program genç işsizliğini önlemeye yönelik en etkili program olarak kabul edilmektedir çünkü burası istihdam becerilerinin eksikliğini telafi etmeye yardımcı olmaktadır (Akgün, 2019, s.86). Teorik bilgiler ile bunların pratiğe dökülmesini sağlayan ve gençlerin deneyim kazanmasının önünü açan bu programlardır. İşbaşı eğitim programları ile ise 18-29 yaş grubundaki gençlere siber güvenlik, kodlama, oyun geliştirme uzmanı ve bulut bilişim gibi alanlarda, çalışma ortamına uyum sağlayabilmeleri için İŞKUR tarafından düzenlenen kursları kapsamaktadır. Girişimcilik eğitim programı ise İŞKUR’a kayıtlı ve kendi işini kurmak isteyenlere yönelik KOSGEB işbirliği ile geliştirilen bir eğitim programıdır ve uygulama sonunda katılımcılara sertifika verilir.

Yukarda sıraladığımız eğitim politikalarının gençleri, işgücü piyasasına ne derece hazırladığı meselesi önemle tartışılmalıdır. Gerek eğitim politikaları gerekse Aktif İstihdam politikalarının istenen düzeyde başarılı olmadığı genç işsizliği oranlarının hala yüksek olduğu gerçeğinden hareketle görülmektedir. Günümüzde bu politikalar yeterli olmamakta, gençlere yönelik daha farklı girişimler bulunmalıdır.

Son olarak söylenebilir ki eğitilmiş genç işsizliği günümüzde çok yüksek seviyelere çıkmakta, ülkeler ihtiyaç duyduğundan daha fazla sayıda nitelikli insan mezun etmekte fakat bu arzı karşılayacak istihdamı yaratamamaktadır (Ekin, 2011, s.45-46). Durum böyle olunca beyin göçü gerçekleşme ihtimali de artmakta ülkeler kendilerine yarar sağlayabilecek nitelikli bireyleri kaybetmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılacaktır. Nitel araştırma yorumlayıcı sosyoloji içerisinde ele alınan araştırma yöntemlerinden biridir. Yorumlayıcı sosyal bilim 19.yüzyılda ortaya çıkan hermenötik (yorumbilgisi) ile ilişkilidir ve temelleri Weber'in sosyal bilimin amacının toplumsal eylemleri incelemek olduğunu düşündüğü verstehen kavramına kadar gider (Keat ve Urry, 2001 s.231-240). Yorumlayıcı sosyolojide bir konuşma, yazılı kelimeler veya resimlerden oluşan metnin, anlamını keşfetmek adına okumalar yapılır, metnin okuyucuları metni incelerken metnin sunduğu bakış açısını özümsemeye ve parçalarla bütünü ilişkilendirmeye çalışır ve bunu yaparken öznel deneyimlerinden de yararlanır. Bu tekniklerle araştırma yapmak incelenen kişiyle saatlerce birlikte olmayı ve doğrudan teması gerektirir (Neuman, 2016 s.130-131). Pozitivist bir araştırmacı, yüzlerce kişiyle görüşüp anket formlarındaki sayısal verileri ölçüp istatistikler kullanırken; yorumlayıcı yaklaşımı benimseyen araştırmacı insanların toplumsal dünyalarını nasıl anlamlandırdıkları ve sürdürdüklerini anlamak için insanların doğal ortamlarında eylemlerini ayrıntılı olarak gözlemleyerek analizler yapar.

Yorumlayıcı araştırmacılar dışarıda verilen gözlenebilir davranışlara değil toplumsal eylemlerde altta yatan gizli anlamlara ulaşmaya çalışır. Pozitif sosyal bilimlere göre toplumsal gerçeklik her bireye göre aynıdır, herkesin dünyayı aynı şekilde deneyimlediklerini varsayarlar. Yorumlayıcı sosyal bilim ise toplumsal ya da fiziksel gerçekliğin aynı şekilde yaşanıp yaşanmadığını bulmaya çalışır. Bu nedenle de yorumlayıcı yaklaşım toplumsal gerçekliği, günlük toplumsal etkileşimlerde şekillenen, etkileşimlerle anlam inşa eden ve anlamlandıran insanlardan oluştuğunu varsayar. Ayrıca yorumlayıcı yaklaşıma göre insan eylemleri de mantıksal kuramlarla tümden gelişimsel yöntemlerle ulaşılabilecek bir şey değildir insanlar kendi eylemleri için kendi gerekçeleri vardır ve bunlar bireysel etkenlerle şekillenir, araştırmacının bunları bulması gerekir

Yorumlayıcı anlayış pozitivistin karşısı olarak bilinmektedir. Özetle, yorumlayıcı yaklaşımda sosyal bilimin amacı toplumsal olanı bağlamında anlamak, anlamlandırmaktır ve daha çok insan eylemlerine dönüktür, bulgular daha çok bağlama özgüdür, salt genelleme yapılamaz, öznel ve çoğunlukla nitel araştırmalarda tercih edilir.

Nitel araştırma, standartlaşmış veri analizleri kullanır ve hipotez test etme ve istatistik yöntemleri ile doğa bilimleri ile sosyal bilimlerini yaklaştırır aksine nitel veri analizleri daha az standartlaşmıştır. Clarke, niteliksel yorumsamacı yaklaşım sosyal gerçeklik ve sosyal olgunun fiziksel olgudan farklı olduğunu ve fizik bilimlerinin yöntem ve tekniklerinin sosyal olguları kavramada yetersiz kalacağını dile getirir (akt. Kümbetoğlu, 2008 s.42-43). İkinci olarak nitel araştırmada verilerin tümü toplandıktan ve sayısal olarak özetlendikten sonra analize başlanır, fakat nitel araştırmalarda daha araştırmaların başında veri toplarken bile analiz yapılır, erken veri analizinin

sonuçları da sonraki veri toplama aşamalarına yardımcı olur, analiz tüm aşamalara yayılır. Diğer bir fark nicel araştırma değişkenler arasındaki hipotezleri test etmek için ampirik olguları test eden hipotezler kullanırken nitel araştırma soyut kavramları birleştirip bütünleştirerek yeni kavramlar ve kuramlar yaratır, hipotez test etmek yerine kuramın genellenmenin ya da yorumun akla yatkın olup olmadığını anlamak için kanıtlar örnekleyerek nitelendirir. Nicel araştırma toplumsal yaşamdaki farklılıklara ayrıntılara da mesafelidir, toplumsal yaşamın anlamını sayılarla kategorilerle ölçmeye çalışır. Nitel araştırmacılar kesinlikten uzak, bağlama dayalı birden fazla anlamı ayrıntıları bulmaya çalışır (Neuman, 2016 s.660-661).

Nitel araştırmalardan elde edilen nitel veri bilgi stoğundan elde edilecek hazır olan bir şey olmaktan çok, araştırmacı ve araştırılan arasında gelişen bir sosyal ilişki sonucu oluşan bir bilgidir (Kümbetoğlu, 2008 s.42). Niceliksel araştırmacı bilginin mesafeli toplayıcısı ve objektif duruşu ile teknisyen rolündeyken niteliksel araştırmacı karşılıklı etkileşimlerle bilgiyi oluşturan ve yorumlayan konumundadır (Kümbetoğlu, 2008 s.42). Nicel veri analizi derinlere inemediği ve toplumsal eylemlerin altında yatan anlamlara odaklanamadığı için yetersiz kalmaktadır.

Nicel araştırmalarda büyük örneklem gruplarıyla yapılan anketler bilgi toplama yöntemleri iken bunların kesin net cevaplar bulundurması ve olguların altında yatan küçük ama önemli vurguları yakalayamamasından dolayı nitel araştırmalarda derinlemesine mülakat, katılımlı gözlem, grup görüşmeleri, örnek olay incelemeleri (Kümbetoğlu, 2008) gibi yöntemlerle bilgiler toplanmaya çalışılır. Aynı zamanda genelleme yapabilecek büyük örneklemde çok dikkat edilmesi gereken şey insan deneyimlerinin çeşitliliğini yansıtacak metinlerin derlenebileceği, araştırma konusundaki amaca uygun bilgiyi ortaya çıkarabilecek örnekleme ve tekniklere yoğunlaşmak olacaktır (Kümbetoğlu, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Ben de bu çalışmamda analizlerimde sayısal verilerin, istatistiklerin olayı ve olguları anlamlandırmamada yeterli olmayacağını düşündüğümünden ve üniversite mezunu genç işsizlerin içinde bulunduğu durumları, işsizlik kaygısı yaşayıp yaşamadıkları, işsizlik nedenlerini, bu süreçlerin nasıl oluştuğunu ve nelerden etkilendiklerini anlamlandırmak ve eylemlerini nasıl şekillendirdiklerini açıklayabilmek için nitel araştırma tekniğinden yararlanacağım.

4.1. Çalışma Grubu

Nitel çalışmalarda konuyla ilgili alanın iyi tanınması ve doğru evrenin seçilmesi önemlidir ve araştırma probleminin özelliği ve araştırmacının sahip olduğu kaynakların sınırlılığına göre örneklem seçilmelidir. Araştırmayı yürütürken tek bir örneklemden yararlanmaktan ziyade ikili bir çalışma grubu tercih edilmiştir. Üniversite mezunu genç işsizliğini deneyimleyen bireylerin eğitimleri arasındaki farkındalıklarını gözlemleyebilmek adına şu anda üniversite eğitimi alan son sınıf öğrenciler ile görüşüp gelecekleri hakkındaki düşüncelerini öğrenebilmek adına ilk örneklemin son

sınıf üniversite öğrencileri olmuştur.

Sonraki süreçte mezun olup halen işsiz olan gençlerle yapılan görüşmeler ise bana asıl verileri sunmuş ve işsiz bireylerin bu süreci nasıl deneyimledikleri üzerinden incelemeler yürütülmüştür.

Araştırmada kartopu örnekleme yöntemi ile katılımcılar belirlenmiştir. Çalışma Mersin ilinde yürütülmüş olup öğrenimine devam eden öğrenciler Mersin Üniversitesi öğrencileri içinden farklı bölümlerde okuyan öğrencilerden seçilmiştir. Mezun işsiz katılımcılar ise farklı illerdeki üniversitelerden mezun bireylerden oluşmaktadır.

4.2. Veri Toplama Süreci ve Tekniği

Bu çalışma yürütülürken kullanılan veri toplama tekniği mülakattır. Mülakat kapsamında araştırmacı gerek yapılandırılmış gerekse yapılandırılmamış açık uçlu sorular hazırlayarak çalışma grubuna yöneltilir ve edindiği bulgular çerçevesinde araştırmasını sürdürür.

Nitel araştırma içerisinde en yaygın kullanılan veri toplama teknikleri yazılı kaynakların incelenmesi, görüşme ve gözlemdir. Ben de bu çalışma için bulgular elde edebilmek adına görüşme tekniğini kullanacağım. Görüşme veya diğer bir ifade ile derinlemesine mülakat bir veri toplama tekniği olarak açık uçlu sorular sorularak katılımcının dinlenmesi, cevapların kayıt altına alınması ile bize bulgular sunar. Derinlemesine mülakat sırasında günlük sohbetler dışında araştırmacının katılımcıya yönelttiği sorular üzerinden gerektiğinde de ek sorular ile konunun derinleştiği bir süreç vardır (Kümbetoğlu, 2008, s.71).

Tüm bunlardan hareketle araştırma sürecinde gerekli literatür taraması yapıldıktan sonra araştırma problemine ve araştırma sorularına uygun olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği araştırmanın veri toplama tekniği olmuştur.

Bulgular toplanmaya başlamadan önce üniversitenin Etik Kurul Birimi'ne başvurular yapılmış 29.01.2024 tarih ve 1 sayılı karar ile Etik Kurulu Onay Belgesi alınarak bulgular toplanmaya başlanmıştır. Bulgular mülakat yöntemi ile toplanmıştır. Verilerin toplanma süreci araştırma tipine göre belirlenir. Betimleyici araştırmalar, ilgi duyulan konu ya da olgunun betimlenmesini elde etmeyi amaçlayan ve temel özellikleri tasvir etmeye çalışan araştırmalardır. Betimleyici araştırmalarda araştırılan konu araştırmacı tarafından doğal haliyle gözlemlenir ve araştırma hakkında genel bir bakış açısı kazanmak için en uygun araştırma tipidir. Keşfedici araştırmalar, araştırmacının fazla bilgi sahibi olmadığı konularda, incelediği konunun görece yeni olduğu durumlarda, araştırmacıya araştırma ile ilgili ön bilgi sağlamak ve yüzeysel bilgi toplamak için kullanılan araştırmalardır (Büyüköztürk vd. ,2017).

Bu çalışmada Türkiye'de özellikle üniversite mezunu gençler üzerindeki işsizlik olgusunu

ortaya koyabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi ışığında betimleyici ve keşfedici bir araştırma yaptım. Daha önceki süreçlerde seçilen problemin anlaşılması adına literatüre göz gezdirip yapılan çalışmaları incelenmiştir. Buradan hareketle bu çalışmada eksik görülen ve bunu da incelenmeli denilen noktalara değinerek araştırma süreci sonlandırılmıştır.

Yine bu çalışma kapsamında araştırma probleminde hareketlere insanların günlük hayat pratikleri hakkında fikir sahibi olabilmek önemli bir yerdedir, buradan hareketle yapılan görüşmelerde katılımcıların günlük hayatlarına ilişkin deneyimleri, süreci nasıl anlamlandırdıkları gibi konular üzerine de durulmuştur.

Veriler toplanmaya başlamadan evvel araştırma konusuna ilişkin en uygun örneklem seçilmeye gayret edilmiştir. Sonrasında örnekleme uygun bireylerle seçilerek görüşmeler yapılmıştır, görüşmeler gerek yüz yüze gerekse internet ortamında görüntülü konuşma üzerinden yürütülmüştür.

Veri toplama sürecinde çalışma grubumun bir kısmı olan öğrenciler Mersin Üniversitesi bünyesinde eğitimine devam eden öğrenciler içinden seçilirken görüşmeler online görüşmeler ile sağlanmıştır. Mezun öğrenciler ile görüşmeler ise hem yüz yüze hem de online görüşmeler ile sürdürülmüştür.

4.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada veri analizi sürecinde betimsel veri analizi yapılmıştır. Betimsel veri analizi yapılırken sorulara verilen cevaplar paragraf düzeyinde incelenmiş ve tartışılmıştır.

Nitel araştırmalarda veriler farklı başlıklar altında kodlanarak çözümlenmeye başlanır, Dolayısıyla verilerin niteliği önemlidir. Niteliksel olarak anlamlı bulgular elde edebilen araştırmacı çalışmanın problematiğinden ve temel aldığı kavramsal çerçeveden hareketle başlıca amaçları doğrultusunda verileri yorumlamaya başlar. Özellikle araştırma tekniklerimizden biri olan etnometodoloji, bireylerin günlük yaşam pratiklerine sorgulayıcı ve yorumlayıcı biçimde yaklaştığı için yapılan görüşmeler de etnometodolojinin öngördüğü biçimde anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler ses kayıtları ve görüşme sırasında alınan notlar ile sürdürülmüş. Görüşmeler yapıldıktan sonra görüşme sonuçları yazılı hale getirilmiş ve incelenerek araştırma soruları üzerinden belli temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu temalar üzerinden görüşmecilerin verdiği cevaplar kodlanmış ve bulgular tartışılmıştır.

5. BULGULAR

5.1. Katılımcıların Sosyodemografik Yapısı

Yapılan çalışma kapsamında 30 kişi ile görüşülmüştür. Katılımcılar, hala üniversite okuyan 3. Veya 4. Sınıf öğrenciler ve üniversiteden mezun olmuş genç, şu an herhangi bir işte çalışmayan işsiz bireyler olarak iki grup şeklindedir. 15 üniversite öğrencisi ve 15 üniversite mezunu işsiz ile görüşme yapılmış bu dağılımın orantılı olmasına bilinçli olarak dikkat edilmiştir. Katılımcılara araştırma süreci boyunca K1, K2, K3... K30 gibi kodlar verilmiş olup K1-K15 arası bireyler aşağıdaki Tablo 5.1.'de görüldüğü gibi Lisans eğitime devam eden 3. Ve 4. Sınıf öğrenciler, geriye kalan K16'da dahil olmak üzere K30'A kadarki öğrenciler Tablo 5.2.'de görüldüğü gibi lisans eğitimini bitirmiş, üniversite mezunu genç işsizler olarak kodlanmıştır.

Katılımcıların demografik özellikleri aşağıda yer alan Tablo 5.1. ve Tablo 5.2.'de ayrıntılı olarak yer almaktadır. Katılımcılara yöneltilen sorularda katılımcıların samimi bir şekilde cevap verebilmeleri, kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri ve konu üzerinde derinleşebilmek için ayrıntılı sorular yöneltilmiştir. Özellikle üniversite mezunu işsiz bireyler ile görüşülürken ekstra dikkat edilmiştir çünkü işsizlik hassas ve birey bünyesinde psikolojik etkileri olabilecek bir konudur. Tüm görüşmeler gönüllülük esasına bağlı olarak gerçekleştirilmiş olup hazırlanan soru formundaki tüm sorulara katılımcılar cevap vermiştir.

Yapılan çalışmaya katılımcılardan öğrenci olanlar Mersin Üniversitesi bünyesinden seçilmiş olup üniversite mezunu bireyler Türkiye'nin farklı illerinde ama ağırlıklı olarak Mersin ve Ağrı illerinde yaşayan bireyler olmuştur.

Aşağıda yer alan Tablo 5.1. de görüldüğü üzere Lisans Eğitime devam eden öğrencilerden en genç katılımcı 21 yaşında, en yaşlı katılımcı ise 24 yaşındadır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaş ortalaması ise 22,06 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan lisans öğrencilerinin Tablo 5.1'de yer alan cinsiyet dağılımına bakıldığında 9 kadın, 6 erkek ile görüşülmüştür, kadın-erkek dağılımının orantılı olmasına dikkat edilmiştir.

Katılımcıların anne-baba eğitim durumları incelendiğinde 1 katılımcının annesinin ve 3 katılımcının babasının üniversite mezunu olduğu, 3 katılımcının annesinin 2 katılımcının da babasının lise mezunu olduğu gözlenmiş diğer katılımcı ailelerinin anne-baba eğitim durumları ilköğretim ve ortaokul olarak değişkenlik göstermektedir. Anne-baba eğitim durumu tercih sürecindeki yönlendirmeler ve mezuniyet sonrası süreçlerde bireyin geleceğini şekillendirebilmesi açısından önem teşkil etmektedir, bu nedenle özellikle dikkat edilen demografik özelliklerden biri olarak ele alınmıştır.

Yaşanılan yerlere bakıldığında lisans öğrencilerinin 6 tanesi büyükşehirde, 4 tanesi il merkezinde geri kalan 5 tanesi ise ilçe/ köylerde yaşamaktadır. Yaşanılan yer gerek üniversite hayatını gerek mezuniyet sonrası süreçte iş bulma pratiklerini etkilediğinden katılımcıların nerede yaşadığına bakılmıştır.

Okunulan bölümler incelendiğinde katılımcıların farklı bölümlerden öğrenciler olmasına dikkat edilmiş, farklı bölümlerde üniversite eğitimi pratiklerinin nasıl olduğu öğrenciler açısından gözlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan 3 tanesi sağlık yönetimi okumakta onun dışında okunan bölümler ise İlahiyat, Dış Ticaret, Felsefe, Çocuk Gelişimi, İnşaat Mühendisi, Türk Dili Ve Edebiyatı, Maliye, Hemşirelik, Radyo Ve Televizyon, Tıp, Sınıf Öğretmenliği Ve Makine Mühendisliği olarak sıralanmıştır.

Lisans Eğitimine devam eden 3. Ve 4. Sınıf katılımcıların demografik bilgileri aşağıda Tablo 5.1.'de yer almaktadır.

Tablo 5.1.. Eğitime Devam Eden Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Okuduğu bölüm	Anne-baba eğitim durumu	Yaşanılan yer
K1	Kadın	21	İlahiyat	Ortaöğretim	İl
K2	Erkek	23	Dış ticaret	Lise	İlçe
K3	Kadın	22	Felsefe	Lise/üniversite	Büyükşehir
K4	Kadın	22	Çocuk gelişimi	Üniversite	Büyükşehir
K5	Erkek	22	İnşaat Mühendisi	İlkokul	İlçe
K6	Kadın	21	Türk Dili ve Edebiyatı	İlköğretim	İlçe
K7	Erkek	23	Maliye	İlköğretim	İl
K8	Kadın	21	Sağlık yönetimi	Ortaokul	İlçe
K9	Kadın	21	Hemşirelik	İlkokul/lise	Büyükşehir
K10	Erkek	24	Radyo Televizyon ve Sinema	İlkokul	Büyükşehir
K11	Kadın	21	Tıp	İlkokul/üniversite	İl
K12	Kadın	23	Sağlık Yönetimi	İlkokul/lise	Büyükşehir
K13	Kadın	24	Sağlık Yönetimi	Lise/Ortaöğretim	Büyükşehir
K14	Erkek	22	Sınıf Öğretmenliği	İlkokul	İlçe/köy
K15	Erkek	21	Makine Mühendisliği	Ortaokul	İl

Lisans eğitimini tamamlamış üniversite mezunu genç işsizlerin demografik bilgileri Tablo 5.2.'de incelendiğinde yaş açısından en genç mezun katılımcının 25 yaşında en yaşlı katılımcının ise 32 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Mezun katılımcıların yaş ortalamasına bakıldığında ise 27,6 olarak

hesaplanmıştır. Üniversite'den mezun olma yaşının kısmen 22-24 olduğunu varsayarsak tüm katılımcıların en az 2 yıl süre ile bile olsa işsizlik deneyimine sahip olduğu ve bu sürece hakim bireyler olduğu düşünülmektedir.

Mezun işsiz katılımcılar cinsiyet dağılımı açısından incelendiğinde Tablo 5.2.'de görüldüğü üzere kadın katılımcıların yoğunlukta olduğu saptanmıştır, 10 tane kadın katılımcı varken 5 adet erkek katılımcı bulunmaktadır. Kadın katılımcılara ulaşım daha kolay olmuş, ayrıca erkek katılımcılar araştırmaya katılma konusunda daha isteksiz yaklaşmış ve ulaşılan birçok katılımcı da geçici işlerde çalışıp meşgul olduğunu dile getirmiştir. Araştırma sırasında yapılan gözlemlerde üniversite mezunu işsizliğinde kadınların hem işsizlik oranının daha yüksek olduğu hem de hem de iş bulma konusunda erkeklere kıyasla daha az istekli olduğu saptanmıştır. Araştırma süreci boyunca bunun nedenlerine ilişkin bulgular paylaşılacaktır.

Araştırmaya katılan mezun işsiz katılımcıların 6 tanesi evli geri kalan 9 tanesinin bekar olduğu saptanmıştır. Evlilerin hemen hepsinin kadın katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. İşsiz olup erkek olan katılımcıya bu araştırma kapsamında rastlanmamıştır.

Mezun olunan bölümler açısından katılımcıları incelediğimizde dağılım ne kadar eşit bir şekilde yapılmaya çalışılsa da 3 tane Sosyoloji bölümü mezunu, 2 tane Türk Dili ve Edebiyatı mezunu katılımcı ile görüşülmüştür. Geriye kalan katılımcıların mezun olduğu bölümler ise İnşaat mühendisliği, Halkla ilişkiler, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği, Felsefe, İşletme, Maliyet, Tarih, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ve Peyzaj Mimarlığı olarak sıralanmaktadır. Özellikle bazı bölümlerde hem hali hazırda okuyan öğrencilere hem de mezun olmuş kişilere ulaşmaya çalışarak aradaki farkı açık bir şekilde görmek amaç edinilmiştir. Felsefe, sosyoloji, Türk Dili ve Edebiyatı, Maliye, İnşaat Mühendisliği bölümlerinde hem öğrenciler hem de mezunlar ile görüşme yapılmıştır.

Anne-Baba eğitim durumu açısından mezun katılımcılar incelendiğinde 3 katılımcının annesinin üniversite mezunu, 1 katılımcının babasının üniversite mezunu olduğu gözlenmiştir. 5 katılımcının babası lise mezunu olup geri kalan katılımcıların anne-baba eğitim durumları ilkökul ve ortaokul olarak değişiklik göstermektedir.

İşsizlik deneyimlerinde yaşanan yer deneyimin boyutlarını etkileyen faktörlerden biri olarak ele alınmaktadır, bu nedenle üniversiteden mezun olan işsiz bireylerin yaşadığı yeri görmek araştırma açısından önem teşkil etmektedir. Katılımcılarımıza baktığımızda mezun olan bireylerden 4 kişi Büyükşehirde yaşamak 1 kişi il merkezinde yaşamakta geri kalan 10 kişi ilçe/köyde yaşadığını ifade etmiştir.

Üniversite Mezunu genç işsiz katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıda yer alan Tablo 5.2.'de bulunmaktadır.

Tablo 5.2. Mezun Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Mezun olunan bölüm	Anne-Baba eğitim durumu	Yaşanılan yer
K16	Kadın	27	Evli	Sosyoloji	Ortaokul/ Lise	Büyükşehir
K17	Kadın	26	Bekar	İnşaat Mühendisi	Üniversite/Lise	Büyükşehir
K18	Erkek	28	Bekar	Halkla İlişkiler	Ortaöğretim/Ön lisans	İlçe
K19	Kadın	28	Evli	Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği	İlkokul/Ortaokul	İlçe
K20	Kadın	25	Bekar	Sosyoloji	Ön lisans/Lise	İl
K21	Erkek	25	Bekar	Felsefe	Ortaokul	İlçe
K22	Kadın	26	Evli	Türk Dili Ve Edebiyatı	İlkokul	İlçe
K23	Kadın	29	Evli	İşletme	İlkokul	İlçe
K24	Erkek	29	Bekar	Maliye	İlkokul	İlçe
K25	Kadın	25	Bekar	Sosyoloji	İlkokul/Lise	İlçe
K26	Erkek	32	Bekar	Tarih	İlkokul	İlçe
K27	Kadın	29	Bekar	Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi	İlköğretim	Büyükşehir
K28	Kadın	25	Evli	Sosyoloji	Yüksekokul/Lise	İlçe
K29	Erkek	29	Bekar	Peyzaj Mimarlığı	İlkokul/Ortaokul	Büyükşehir
K30	Kadın	31	Evli	Türk Dili Ve Edebiyatı	Ortaokul	İlçe

5.2. Üniversite Öğrencilerinin ve Üniversite Mezunu Genç İşsiz Bireylerin Bölüm Seçme Süreçleri ve Bölüm Farkındalıkları

Üniversite 3. ve 4. sınıf katılımcılar ve üniversite mezunu genç bireyler ile yapılan mülakatlar sırasında bölüm seçme süreçlerine ve bölümleri ile ilgili düşünceleri, farkındalıkları ve memnuniyetlerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu sorular şunlardır:

- “Bölümünüzü seçerken nasıl bir seçme süreciniz oldu?”, “Bölümünüze gerçekten isteyerek mi geldiniz?”, “Bölümünüzü seçerken herhangi bir yönlendirme aldınız mı?”
- “Bölümünüzden memnun musunuz? Değilseniz neden memnun değilsiniz? Memnunsanız neden?”, “Bölüme gelmeden önce beklentileriniz nelerdi?”, “Bu beklentileriniz bölüme geldikten sonra nasıl şekillendi?”

- “Üniversitede verilen eğitimin mesleki yeterlilik ve kişisel gelişim açısından ne derece yeterli olduğunu düşünüyorsunuz? Neden?”, “Hocaların yönlendirmeleri sizi etkiliyor mu?”, “Bölümünüzdeki uygulamalar yeterli mi? Staj konusunda ne düşünüyorsunuz? Var mı yok mu? Gerekli mi? Faydalı mı?”

Yapılan çalışma kapsamında ilk olarak bölüm seçme süreçlerine ilişkin “Bölümünüzü seçerken nasıl bir seçme süreciniz oldu?” sorusu sorulmuş katılımcıların birçoğunun bölümünü seçerken kendi isteği ile değil de aldığı yönlendirmeler veya aldığı puana uygun en doğru bölüm olduğunu düşündüğü için bu bölümü seçtiği gözlenmiştir. Bunun yanında K3, K4, K8, K11, K13, K16, K25, K26, K30 adlı katılımcıların bölümüne kendi isteği ile geldiğini belirten katılımcılar arasındadır. Bölüm tercihi ile ilgili süreci bazı katılımcılar şu şekilde anlatmıştır:

“B planı olarak düşünüyordum istediğim bölüm olan sınıf öğretmenliği olmayınca ilahiyat seçtim.” (K1, kadın, 21, ilahiyat)

“...Mersin’de yaşadığım için burada da liman var limanı alternatifte çevirip iş bulurum diye düşündük. Rehber öğretmenlerimden ve limanda çalışan akrabalarımın yönlendirmeler aldım.” (K2, Erkek, 23, Dış ticaret)

“Puanlar açıklandıktan sonra puanıma en uygun bölüm mühendislikti.” (K5, Erkek, 22, İnşaat Mühendisliği)

“Aslında istediğim bölüm hukuktan ama puanım yetmedi.” (K7, Erkek, 23, Maliye)

“Babam bu sene kazandı kazandı derdi hep bende bir an önce üniversite kazanıp gitmek istedim, mezuna kalmak istemedim o yüzden de puanıma gelen bölümü yazdım.” (K22, kadın, 26, Türk Dili ve Edebiyatı)

“Akrabalar iş bankasında üst düzey yöneticilerdi, bana mezun olur olmaz sana iş bulacağız sen sadece iibf de herhangi bir bölüm kazan dediler bende işletme okudum bitirdikten sonra ne selam var ne sabah.” (K23, Kadın, 29, İşletme)

“Rehber öğretmenim de dershanede sosyoloji bitirip bu mesleği yapıyordu, en kötü onun gibi rehberlikçi olurum demiştim, herhangi bir yönlendirme almadım kendi çabam ile araştırıp bölümü yazdım.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

İfade edildiği üzere tercih döneminde birey üzerinde birçok faktör etkili olmakla beraber en çok etkili olan şey alınan puan ve rehber öğretmenlerin yönlendirmeleri olmuştur. Kariyer planlamasının en önemli adımlarından biri olan üniversite tercihi süreci bireyin bundan sonraki hayatında en kritik kararlardan biri olmakta fakat hem öğrencilerin bilinçli olmayışı hem de yapılan yönlendirmelerin yetersiz olmasından kaynaklı verilen kararlar başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Tabii

ki işsizlik sürecini sadece bölüm tercihi bağlamak doğru bir değerlendirme olmamaktadır çünkü her bölümde işsiz bireyler olduğu gibi çalışan ve iş bulan bireyler de olmaktadır.

Bu araştırma kapsamında bölüm tercihi sürecine yönelik soru sormamızın sebebi bireylerin kariyer planlamasının ilk adımını nasıl attığına dair bilgi sahibi olabilmektir. İsteyerek bir bölüm yazanların da dâhil birçok sebeple ilişkili olan işsizlik meselesini değerlendirmekte bize yardımcı olmaktadır.

İkinci olarak katılımcıları bölüm memnuniyetlerini görmek adına sorulan “Bölümünüzden memnun musunuz?. Bölüme gelmeden önce beklentileriniz nelerdi?”, “Bu beklentileriniz bölüme geldikten sonra nasıl şekillendi?” soruya verilen cevaplara bakıldığında K3, K5 ve Tıp öğrencisi olan K11, K17, K20 dışında bölümden memnun olanların sayısı çok azdır.

Bazı katılımcılar bölüm memnuniyetini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir kadın olarak İnşaat Mühendisi olmanın zor olacağı söylendi ama memnunum artık çünkü emek sarf edip okudum ve bitirdim bölümü, mezun oldum.” (K17, Kadın, 27, İnşaat Mühendisi)

“Bölümünden bana kattıkları açısından memnundum. Benim için çok farklı bir ortamdı ve hocaları seviyordum her ne kadar bazıları atılmış olsa da yine de iyi bir eğitim aldığımı söyleyebilirim. Hatta yüksek lisans eğitimimi de lisansta öğrendiklerimle tamamladım desem yalan olmaz. Zaten bir meslek okumadığım için almam gerekeni aldığımı düşünüyorum. Mesele de galiba burada başlıyor bir meslek okumak veya bilim okumak.” (K20, Kadın, 25, Sosyoloji)

K20’nin bölümden memnun olma nedeni üzerinde biraz durmamız gerekirse aslında üniversite eğitiminin neden alındığı meselesi karşımıza çıkıyor. Üniversite eğitimi çoğu birey tarafından meslek edinmek, çalışma hayatına eklenilebilmek ve para kazanmanın bir yolu olarak seçilir fakat bazı bireylerce bu süreç böyle ilerlemiyor. Dolayısıyla seçilen bölümler de bu amaca uygun olarak farklılaşabiliyor. Bazı bireyler direkt mesleği hedef edinip bu mesleğe giden yolda tercihlerini şekillendirirken bazı bireyler de hayatın ona sundukları üzerinde tercihlerini yaparak hayatını yönetmeyi seçebiliyor. Üniversite okumak meselesi tam da bu noktada farklılaşabiliyor.

Bölüm memnuniyetine ilişkin Memnun değilim diye cevap veren katılımcıların memnun olmama sebebi aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

“Memnun değilim çünkü sağlıkçı olmak bana göre değil, bir kere el becerilerim yok bu konuda... Etrafımda sürekli sağlığın önü kapanmaz, sağlık alanında okuyun gibi söylemler vardı. Puanım da ortadaydı böyle olunca sağlık yazdım.” (K9, Kadın, 21, Hemşirelik)

“Çok memnun değilim çünkü hem atamalarımız çok az hem de aldığımız eğitim ilerde iş hayatında işimize yarayacak olan eğitim değil gibi geliyor bana daha yüzeysel

veriliyor sanki eğitim daha teorik, alana girmemiz daha iyi olurdu bence.” (K12, Kadın, 23, Sağlık Yönetimi)

“Sosyoloji bölümü açısından herkesin okuması gereken bir bölüm olduğunu düşünüyorum. Sağladığı bakış açısı ve toplumsal olayları değerlendirmek için eğitimin katkısı oldukça faydalı. Ancak faydası sadece yeni bir bakış açısı kazandırmak. İş bulmak için okunabilecek bir bölüm değil. Çünkü bu mesleği kamuda ya da özel sektör de devam ettirmek çok zor. Bu yüzden hobi olarak okunulabilecek bir bölüm meslek olarak bence değil.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Bölümünden memnun değilim çünkü gördüğünüz gibi şu an işsizim formasyon almama rağmen ve atama çok az”. (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Memnun değilim çünkü liyakatin gözetilmediği sürekli torpil yapıldığı ve sınavlarda alan puanı olarak yüksek puan istendiği için atama ve iş bulma imkanı devlet ve kamu kurumlarında sınırlı özel sektörde ise tatmin edici bir ücret bulunmamakta.” (K24, Erkek, 29, Maliye)

Bölümünden memnun olmayan katılımcıların yorumlarına baktığımızda memnun olmama sebeplerini kendi mesleki yetkinliklerinin olmaması yanında atamanın az olması, üniversitede verilen eğitimi yeterli bulmaması, okuduğu bölümün geleceğinin olmaması ve iş hayatına katılımda çeşitli engellerle karşılaşılması olarak sıralamışlardır. Özellikle devlete atama ve alımların az olması meselesi ilerleyen bölümlerde de katılımcılardan sık sık duyduğumuz söylemlerin başında gelmekte. Bireyler işsizlikle mücadele sürecinde devletten belli başlı beklentilere sahip olmaktadır fakat süreç istenilen şekilde ilerlemediğinde bundan dem vurmakta ve yakınmaktadır. Katılımcıların devlet algısı ile ilgili bulgulara sonraki bölümlerde ayrıca yer vereceğiz.

Bölümünden hem memnunum hem de memnun değilim diye cevap verenler de memnun olmadığı noktaları şu şekilde açıklamıştır:

“Bölümünden hem memnun hem de değilim sebebi ise dersler aşırı derece ezbere dayalı ama bana kattığı çok şey de var.” (K1, kadın, 21, ilahiyat)

“Bölümünden memnunum fakat ülkemizde yeteri kadar bilindiğini ve değer gördüğümüzü düşünmüyorum.” (K4, Kadın, 22, Çocuk Gelişimi)

“Bölümünden genel olarak memnunum. En büyük sebebi gelişimime katkıda bulunan hocaların olması fakat alan dışı ders sayısından şikâyetçiyim.” (K10, Erkek, 21, Radyo ve Televizyon)

“Okurken gerçekten severek okudum bölümümü fakat bitirdikten sonra sudan çıkmış balıktım ne yapacağımı bilmiyordum .” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Atamam çok az olduğu için ve öğretmenlik alanına büyük bir sınırlandırma getirdikleri için öğretmenlikten memnun değilim yoksa bölümü seviyorum ve

memnunum ama sonuçlarını ve mesleki açısını düşündüğümde memnun değilim.”
(K30, Kadın, 31, Türk Dili ve Edebiyatı).

Memnun olduklarını söylemelerine rağmen memnuniyetsiz oldukları noktalara değinen katılımcılarda da memnuniyetsiz olanlara benzer örnekler verildiği görülmüştür. İçten içe birçok katılımcıda geleceğe dair stres ve endişe yaşandığı gözlenmiştir.

Verilen cevaplar arasında memnun olmasına rağmen geleceğe yönelik endişe yaşadığı için kararsız kalan K2'nin verdiği cevap ilgi çekiciydi. Bu durum üniversite eğitime devam ediyor olmasına rağmen geleceğine yönelik endişe yaşayan öğrencilerin birçoğunda gördüğümüz cevaplardan biriydi:

“Şimdilik memnunum ama bitirdikten sonrası beni endişelendiriyor, acaba bu bölümü tercih etmeyip tekrar sınava hazırlansa mıydım diye çok kez sorguluyorum ama geçti tabii, yıllar oldu artık bitirip iş hayatına hazırlanacağım.” (K2, Erkek, 23, Dış ticaret)

Bölüm memnuniyetine ilişkin verilen cevapları incelediğimizde memnuniyetsizliğe ilişkin en büyük etkenin kişilerin üniversite verilen eğitimin meslek hayatına tam anlamıyla hazırlanmadığı düşüncesi olarak değerlendirilebilir. Bunlar yanında kişinin kendi yeteneklerinin sınırlılığı üzerinde durulan bir başka konu olmuştur. Katılımcıların en çok vurguladığı mesele ise atamanın azlığı ve gelecekte iş sağlayıp sağlayamayacağına ilişkin düşünceleri olmuştur, memnun olanların bile birçoğunda gördüğümüz en temel mesele burasıdır. Bir katılımcı ise liyakatsizlik üzerine vurgu yaparak bölümünden memnun olmadığını dile getirmiştir.

Üçüncü olarak sorulan “Üniversitede verilen eğitimin mesleki yeterlilik ve kişisel gelişim açısından ne derece yeterli olduğunu düşünüyorsunuz? Neden? Hocaların yönlendirmeleri sizi etkiliyor mu? Bölümünüzdeki uygulamalar yeterli mi? Staj konusunda ne düşünüyorsunuz? Var mı yok mu? Gerekli mi? Faydalı mı?” sorularına ilişkin verilen yanıtların birçoğunda mesleki anlamda verilen eğitimin yetersiz olduğuna, teorik eğitimin daha fazla olduğuna fakat bu durumun mezun olduktan sonraki süreç için yeterli olmadığına dair cevaplar yer almaktadır.

Üçüncü soruya ilişkin bölümünün mesleki yeterlilik açısından yetersiz bulunması konusunda katılımcıların gerekçeleri şu şekilde sıralanmaktadır:

“Ezber ağırlıklı olduğundan dolayı biraz yetersiz bu da gelir geçer bir bilgiye sebep oluyor.” (K1, kadın, 21, ilahiyat)

“Evet, bir sürü şey öğretiyorlar da bunların hangi birini kullanacağımızı merak ediyorum, az önce dediğim gibi keşke bize bu mesleği yaparken kullanacağımız bilgisayar programları vs öğretseler ya da bir gemi giriş çıkışındaki o süreçlere ilişkin uygulamalar yaptırılsalar... Mezun olduktan sonra ticarete ilişkin bazı operasyonlar yönetiyorsun, nasıl şöyle, gemi limana geliyor gidiyor kaçta geldi gitti hangi malı nereye indirdi vs. bunlarla ilgileniyormuşsun ama biz okulda bunları hiç

öğrenmiyoruz, daha çok politikalar, lojistik teorileri falan bunlar var derslerde.” (K2, Erkek, 23, Dış ticaret)

“Yeterli olduğunu düşünmüyorum çünkü çevrede sadece benim öğrenmem ve keşfetmem gerektiğini söyleyen eğitimciler olması beni keşfetmeye kapatıyor denesem bile yanlış deneyimler sonucunda hevesim kırılıyor... Çocuk dünyasına psikolojisini daha derinlemesine işleyerek çocuklara ulaşmanın alternatif yollarını daha çok öğreniriz diye düşünüyordum.” (K4, Kadın, 22, Çocuk Gelişimi)

“Yetersiz olduğunu düşünüyorum mesleki olarak dersler veriliyor evet ama gerektiğinden fazla derin dersler var, iş hayatında bunu nasıl kullanacağım ki diye düşünmeden edemiyorum. Kişisel gelişimimize katkı yapan herhangi bir uygulama veya ders de yok zaten.” (K7, Erkek, 23, Maliye)

“Yeterli olduğunu düşünmüyorum çünkü beceriye yönelik eğitim verilmiyor. Teorik eğitim yüzeyde kalıyor onları kafada birleştirmek bütünleştirmek ve pratiğe uygulama çok zor.” (K9, Kadın, 21, Hemşirelik)

“Kesinlikle yetersiz kalıyor. Uygulamalı derslerimiz var fakat ekipman eksiklerimiz oluyor. Dışarıdan kendi imkânlarımız ile tamamlamaya çalışıyoruz. Fakat cihazlar çok pahalı olduğu için yine de eksik kalıyor. Mesleki açıdan gelişim ancak gönüllü olarak dışarıda profesyonel setlerde çalışarak mümkün.” (K10, Erkek, 24, Radyo ve Televizyon)

“Aslında yeterli gibi ama mezun olan üst sınıflarla konuştuğumda bitirince afalladıklarını iş arama süreçlerinin uzadığını falan söylediler, tecrübe istemişler hep, üniversite bizim bu tecrübesizliğimizi gidermeli bence okurken.” (K15, Erkek, 21, Makine Mühendisliği)

Yukardaki cevaplardan da anlaşılacağı üzere Lisans Eğitimine devam eden öğrencilerin sıraladığı yetersizlik gerekçeleri aldıkları üniversite eğitiminin mezun oldukları meslek hayatına tam olarak hazırlamayacağın düşünceleri, teorik eğitimin fazla oluşu ve geleceklerine yönelik endişelerinin cevapsız kalması olarak sıralanabilir. Mezun olan İşsiz bireyler açısından durum incelendiğinde ise verilen cevaplarda çok da bir fark olmadığı onların da benzer şekilde mezuniyet sonrası tecrübesizlik yaşadığı ve bölümlerinin meslek hayatına yönelik gereken eğitimi vermediği hatta bölümlerde yaşanan teknoloji yetersizliğine ilişkin cevaplarını sıralamıştır.

Üniversite eğitimi sırasında ders veren hocalar öğrencilere birçok yönlendirme sağlarken geleceği yönelik planlamalarında da yol gösterici olabilir. Hal böyleyken bu konuya ilişkin katılımcıların düşüncelerini almak adına hocalarının yönlendirmelerine ilişkin sorular sorulmuş bazı katılımcılar (K9) hocalarından yönlendirme almadıklarını söylerken aşağıda söylemleri verilen bazı katılımcılar da yönlendirmeler aldıklarını ve aldıkları yönlendirmeleri anlatmıştır. Bu soruya verilen cevaplar şu şekildedir:

“Etkiliyor çünkü onların deneyimi bize ufuk açıcı oluyor, onların deneyimlerinden ders çıkartıyorum.” (K1, kadın, 21, ilahiyat)

“Hocalar liman olan şehirlerde yaşamının avantajlı olduğu söylüyorlar hatta şimdiden firmalar ile görüşüp kendinizi hazırlayın falan diyorlar.” (K2, Erkek, 23, Dış ticaret)

“Etkiliyor genel olarak çocuklara yaklaşımlar ve etkinlikler konusunda çeşitli yönlendirmeleri oluyor uygulamaların sonucunda elde ettiğim deneyimler kötü ise nasıl yapmamam gerektiğini iyi ise nasıl yapılması gerektiğini öğreniyorum bu sayede.” (K4, Kadın, 22, Çocuk Gelişimi)

“Hocalar yazları boş olduğunuz dönemlerde inşaat ile ilgili çalışan yapı denetimler, hafriyat alanları gibi yerlere gidip gerçek alanda süreci görün diye telkinlerde bulunuyor her zaman... Öğretmenlerimiz sahaya inmeden yeterli olamazsınız buradaki dersler sizi mühendis yapmaya yetmez diyorlar hep.” (K5, Erkek, 22, İnşaat Mühendisliği)

“Olumlu ve olumsuz yönlendirmeler oldu. Kimisi bu bölümde gelecek var devam edin şeklinde motive ederken kimi hocamız boşuna okuyorsunuz işsiz kalacaksınız gibi heves kırıcı konuşmalar yapıyordu.” (K8, Kadın, 21, Sağlık Yönetimi)

“...Bizi diğer mezunlardan ayıran yönlerin olması gerektiği, sadece üniversite eğitiminin yeterli olmayacağı gibi öneriler çeşitli kurslara gitmeme kendimi farklı alanlarda da geliştirmem gerektiği fikrine yönlendirmişti.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Bize hep kendimizi dil alanında geliştirmemiz gerektiğini dil kurslarına gitmemiz gerektiğini falan söylüyordu. Evet şimdi baktığımda dil gerçekten önemli bir faktör fakat ondan daha önemli önemli olan şey benim mezun olduktan sonra ne yapacağım.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

Hocaların üniversite sürecindeki yönlendirmeleri açısından katılımcıların söylemlerinden de anlaşılacağı üzere bireyler üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bazı katılımcıları olumlu anlamda etkileyip mezuniyet sürecine hazırlayan, üniversite eğitiminin başlı başına yeterli olmadığı kendilerini her anlamda yetiştirmek ve geliştirmeye odaklanmaları gerektiğine parmak basan akademisyenlerin bulunması bireyi hayata hazırlayan bir etmen olarak değerlendirilebilir. Öğrenim sırasında öğrencilere farkındalık kazandıran bazen olumsuz olarak algılansa da aslında gerçeklerin ifade edilmesi kişinin kariyer planlamasına etki eden bir süreç olarak görülebilir.

Hocaların yönlendirmelerine ilişkin olarak Hocalarının daha çok akademik alana ilişkin yönlendirmeler yaptığını söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır:

“Hocalarımızın geneli Profesör ve çoğunluğu bizi akademik alana yönlendiriyor.” (K7, Erkek, 23, Maliye)

“...Mezun olduğumuz zamana ilişkin de yüksek lisansa yönlendiriyorlar bizi genelde, akademiye yönlendiriyorlar çoğunlukla çünkü onlar da bölümün önünün kapalı olduğunun farkındalar.” (K12, Kadın, 23, Sağlık Yönetimi)

“Hocalar tabii ki bizi yönlendiriyor ve bu bizi etkiliyor. Ben akademisyen olma yolunda ilerliyorum ve hocalarım benimle makale çalışmaları yapıyorlar benden bu makale çalışmalarına katıldıkça geleceğimle ilgili etkileniyor ve olumlu gelişmeler elde ediyorum.” (K13, Kadın, 24, Sağlık Yönetimi)

“Hocalar mezun olduktan sonra yüksek lisans yapın akademide ilerleyin diyordu ama orası da ayrı bir yolmuş ve kolay da değil, bir kere aileden nereye kadar para isteyebilirsin, 2 yıl daha yüksek lisans hadi orda da üniversiteye alınacağının garantisi yok sana ne kadar bakabilirler. Belli bir yaştan sonra da onlardan para isteyemiyorsun zaten kolay yoldan para kazanmaya bakıyorsun.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Bize sürekli akademik olarak ilerleyin zaten atanamayacaksınız diyorlardı, ama 50 kişilik sınıfta hangi birimiz akademide ilerleyebilirdik ki, atanmak istiyordum ama olumsuz söylemler beni umutsuzluğa sürükledi .” (K22, Kadın, 26, Türk Dili ve Edebiyatı)

Üniversite eğitimi sırasında hocaların öğrencileri akademiye yönlendirmesi ile ilgili birkaç şey söylemekte fayda var. Öncelikle mezun olan bireylerin birçoğunda işsizlikle baş etmek için tercih edilen yollardan birinin eğitim hayatını uzatmak yani yüksek lisans yapmak ya da ikinci bir üniversite okumak olduğunu gelecek bölümlerde ele alacağız. Üniversitedeki öğretmenlerin de bu yönde öğrencileri akademiye yönlendirmeleri bireyin işsizlikten kaçış sürecinde burayı daha kolay tercih etme sebebini oluşturuyor. Sonraki süreçte iş bulan bireylerin akademide kalma konusunda bu kadar ısrarcı olmadığı söylenebilir. Yüksek lisans öğrencileri içinde işsiz bireyler ve çalışan bireyle arasında yüksek lisans yapma isteği karşılaştırılabilir ve elde edilen bulgulardan da bu tasdiklenebilir tabii ki ama bu başka bir çalışmanın konusu olmaktadır.

Staj uygulamaları üniversitede verilen eğitimin pekişmesi için en gerekli uygulamaların başında gelmektedir. Katılımcılara sorulan staj uygulamasına ilişkin sorularda katılımcıların birçoğu stajın gerekli olduğunu söylerken kendilerince gerekçelerini sıralamıştır. En belirgin gerekçe olarak teori temelli verilen eğitimin pratiğe dökülmesi ve ileride yapılacak mesleğin öğrenilmesi açısından staj ve ders uygulamaların gerekliliği üzerine durulmuştur. Verilen yanıtlar şu şekilde aktarılabilir:

“Staj bence çok gerekli çünkü iş yerine gidip ne yapacağını gözlemleme fırsatı sunuyor sana.” (K2, Erkek, 23, Dış ticaret)

“Bölümde uygulama dersleri var, staj da var ama ikisinde de sorumluluk tamamen sende değil ya sanki çok da öğrenemiyor gibi hissediyorum. Eğitim aslında yarı yarıya

staj ve dersten oluşsa bence mesleğe daha iyi hazırlanırız.” (K5, Erkek, 22, İnşaat Mühendisliği)

“Bölümümde zorunlu staj yok, isteğe bağlı yapabiliyorsun onda da staj yapacağım yeri benim bulmam gerekiyor. Staj yapanlardan duyduğum kadarıyla bize muhasebe kayıtları falan tutturuyorlarmış dosyalama iş yaptırıyorlarmış, mutlaka faydalı oluyordur ve bence zorunlu olmalı.” (K7, Erkek, 23, Maliye)

“Yeterli olduğunu düşünmüyorum çünkü gerektiği kadar staja çıkılmıyor, çıkıldığında da uygulamalara katılma izni verilmiyor, staja daha fazla çıkılmalı bizim de öğrenmemiz için alan tanınmalı.” (K9, Kadın, 21, Hemşirelik)

“Uygulamalar yetersiz, zorunlu staj formalite olarak yapıldı. Faydalı değildi.” (K18, Erkek, 27, Halkla ilişkiler)

“Staj gerekliydi ama bize yaptırmadılar, bana tez bile hazırlatmadılar. Ne staj vardı ne tez vardı. Mesela bizim bölümü bitirince en kötü muhasebeci oluyorsun ve günümüzde bütün işletmeler bilgisayar muhasebesi kullanılıyor ama 4 yıl boyunca bana defter muhasebesi yaptırıldı, bilgisayar muhasebesi öğretilmedi. Evet bilgisayar dersleri aldım ama muhasebeye yönelik değildi şu an bir muhasebeci olmaya kalksam en baştan bilgisayarlı muhasebe öğrenmem lazım ki bilgisayar programları dersi bile almadım.” (K23, Kadın, 29, İşletme)

Staj uygulamaları ile ilgili yukarda verilen cevaplara baktığımızda öğrenciler staj uygulamalarının gerekliliği konusunda hemfikir fakat staj uygulamaları sırasında yapılanların yeterli olmadığına dair vurgular yapmışlardır. Örneğin sorumluluğu tam anlamıyla alamadıkları için öğrenemedikleri ya da uygulama yapmalarına izin verilmediğine ilişkin söylemler bulunmaktadır. Tüm bu cevaplar yanında üniversitesinde Staj uygulamasının yeterli olduğuna ilişkin memnuniyetini belirten katılımcılar da vardır:

“Üniversitemin Türkiye geneli bölümümdeki eğitime bakıldığında uygulamalar açısından en iyisi olduğunu söyleyebilirim çünkü sadece benim üniversitemde bu bölüme bu kadar fazla staj ve uygulama yapma imkânı sunuluyor. Gerek yaz stajım gerekse 2. Sınıftan beri gitmiş olduğum uygulama derslerim sayesinde eğitimimi ileri seviyeye taşıdığımı düşünüyorum.” (K4, Kadın, 22, Çocuk Gelişimi)

“Bence gayet yeterli. 2 dönem haftada 2 gün gayet ideal diye düşünüyorum.” (K8, Kadın, 21, Sağlık Yönetimi)

“Yeterliydi, Benim 5 aylık bir stajım olmuştu o da benim için faydalıydı.” (K17, Kadın, 27, İnşaat Mühendisliği)

Tüm bunlardan hareketle bireylerin kariyer planlamasındaki en önemli süreç olarak üniversite eğitime ilk adım tercih sürecine ilişkin katılımcıların düşüncelerini gözlemledik. Özetleyecek

olursak bireylerin birçoğu tercih döneminde belli başlı, aile, öğretmenler, çevre gibi faktörlerin etkisi altında bu süreci yönlendiriyor. Genel olarak gözlenen en önemli şey ise tercih edilen bölümler hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olunmadan bölümlerin yazılması. Bu noktada eğitim danışmanları ve rehber öğretmenlerine çok önemli sorumluluklar düşüyor. Öğrencileri yönlendirmede, bölümlerinin geleceği ve iş imkanları konusunda bilgi vermede en yetkin kişiler onlar olarak görülmektedir. Alanda gözlemlediğim ise artık öğretmenlerin de bölümlerin 4 yıl sonra nasıl bir yere everileceğini kestiremediğinden yönlendirme yapma konusundaki çekimserlikleri olmuştur, sorumluluk almak ve sonrasında” bana bu bölümü siz yazdırdınız bakın böyle oldu” söylemlerine maruz kalmamak için tercih sürecini öğrencilerin isteklerine bıraktıklarını görüyorum.

5.3. Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Planlamaları ve İşsizlik İle İlgili Düşünceleri

Üniversite 3. Ve 4. Sınıf katılımcılar ile yapılan mülakatlar sırasında kariyer planlamaları ve geleceğe yönelik bölüm ve mesleklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu sorular şunlardır:

- “Ders dışında eğitimi aldığınız alanla ilgili ya da alan dışı olarak neler yapıyorsunuz? Nasıl bir gelecek hayaliniz var?” “Kendinizi geleceğe hazırlarken neler yapıyorsunuz, anlatır mısınız?”
- “Sizce kariyer planlamanıza etki eden faktörler nelerdir?”
- “İstihdam alanlarınız hakkında bilginiz var mı? Varsa biraz bahseder misiniz? Mesleğinizi etkileyecek şekilde yapılan politikalar, yenilikler veya düzenlemeler nelerdir kısaca bahseder misiniz?”

Yukarıdaki sorulara verilen cevaplar çerçevesinde araştırmaya katılan 15 lisans öğrencisinin öğrenimleri sırasındaki gerek derslerle ilgili gerekse ders dışı kendilerini geliştirme adına neler yaptığını gözlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca kariyer planlamalarını nasıl şekillendirdikleri ile ilgili de bilgi sahibi olunmuştur. Son olarak da meslek ve bölüm bilgilerinin ne derece olduğuna bakılmış buna ilişkin istihdam ve yenilikler açısından bilgi düzeylerine bakılmıştır.

Bu bölümde sorulan ilk soru olan “Ders dışında eğitimi aldığınız alanla ilgili ya da alan dışı olarak neler yapıyorsunuz? Nasıl bir gelecek hayaliniz var?” ve “Kendinizi geleceğe hazırlarken neler yapıyorsunuz, anlatır mısınız?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde öğrencileri iki grupta sınıflamak mümkün görünmektedir. Bir grup öğrenci sadece derslere gidip gelerek, derslerini geçerek okulunu bitirme hedefinde ve sadece bu sürece odaklanırken diğer bir grup biraz daha bilinçli kendini geliştirmeye meraklı ve farkında bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu soruya ilişkin olarak derslerini geçmek ve mezun olma planlamaları yapan öğrencilerin cevapları şu şekilde sıralanabilir:

“Derslere gelip gitmek dışında çok bir şey yaptığımı söyleyemem.” (K5, Erkek, 22, İnşaat Mühendisi)

“Ders dışında alanımla alakalı bir şey yaptığımı söyleyemem.” (K7, Erkek, 23, Maliye)

“Derslerime çalışıyorum ve öğretilen şeyleri iyi öğrenmeye gayret ediyorum.” (K9, Kadın, 21, Hemşirelik)

“Dersleri oldukça ağır bu yüzden tıp alanında dersler dışında şimdilik bir şey yapmıyorum, tek odaklandığım şey gelecekte mesleğimi en doğru şekilde yapmak.” (K11, Kadın, 21, Tıp)

“Ders dışında pek bir şey yapmıyorum kendimi geliştirmek için, herkesin benden beklediği okulumu bitirmek ben de onu yapıyorum.” (K14, Erkek, 22, Sınıf Öğretmenliği)

Buradan anlaşılacağı üzere bazı öğrenciler eğitimleri sırasında geleceklerini planlama ya da kişisel gelişimlerine destek olacak adımlar atmak yerine sadece okullarından mezun olma sürecine odaklanmakta. Bunun sebepleri arasında okulu bitirmeden ne yapacaklarına tam karar verememenin yanında tamamen sorumluluk almanın güçlüğü ve tabii ki üşengeçlik gelmektedir. Aslında bakılırsa burada sadece derslerimi veriyorum diyen öğrencilerin bile sonraki sorularda bir şeyler yaptığı en azından araştırdığı ve mezuniyet sonrası süreci merak ettiği görülmekte fakat şu an okul devam ettiği için kendilerini sadece ders vermeye adanmış gelecek planlaması işini mezuniyet sonrası sürece ertelemiş olduğunu görmekteyiz.

Diğer bir cevap grubu olarak ele aldığımız ve öğrencilerin farkındalıklarının fazla olduğu, kendilerini geliştirmeye açık ve meraklı öğrencilerin cevapları da şu şekildedir:

“Derslerimi çalışırken kendimi de geliştirmeye çalışıyorum... Kendi alanımda yüksek lisans yapmak istiyorum kendimi geliştirerek olaya daha vakıf olmak istiyorum.” (K1, Kadın, 21, İlahiyat)

“Alanımla ilgili okumalar yapıyorum ve yeni yapılmış gelişmeleri takip ediyorum... Örneğin bir dil öğrenmek istediğimde iş bulmamı kolaylaştıracak, dünyada rağbet gören bir dil seçmeyi tercih ediyorum.” (K3, Kadın, 22, Felsefe)

“Alanımla ilgili çeşitli sertifikalara başvurarak gelişimimi daha üst seviyeye çıkartmaya çalışıyorum alan dışı olarak da çeşitli hobiler edindiğimi ve başka gelişim alanlarına yöneldiğimi söyleyebilirim... Bölümüm için daha nasıl verimli olabilirim düşüncesi ile yeni konular keşfederek bilgimi arttırmaya çalışıyorum.” (K4, Kadın, 22 Çocuk Gelişimi)

“Bu seneye kadar pek bir şey yapmıyordum ama bu yıldan sonra artık bir şeylerin farkındayım evet bitirdiğimde ilk olarak kpss çalışacağım atanmaya çalışacağım ama bunun dışında bu yıldan sonra açıktan bir bölüm daha yazmayı planlıyorum, başka bir şeyler daha yapmak zorundayım diye hissediyorum.” (K12, Kadın, 23, Sağlık Yönetimi)

“Uygulamalarla dil öğreniyorum, kitap okuma alışkanlığımı sürdürüyorum, makale yazıyorum, bilimsel konferanslara katılıyorum. Okuduğum bölümde yüksek lisans yapıp ve doktora yapıp iyi bir üniversitede akademisyen olma hayalim var. Zamanla akademik kariyerimi en yükseğe taşıyarak insanların bilinçli yetişmesine katkıda bulunmak istiyorum.” (K13, Kadın, 24, Sağlık Yönetimi)

Sorulara cevap veren katılımcıların cevaplarına baktığımızda bölümleri ile ilgili kendini geliştirmek için çabalayan katılımcıların yanında kişisel gelişim ve dil gelişimi açısından da girişimlerde bulunan bireylerin olduğu görülmektedir. Lisans öğrenimine devam öğrencilerin bir kısmı dersleri geçmenin ya da yüksek notlar almanın yeterli olmadığını farkına varmış gerek KPSS çalışma olsun gerekse meleklerinde gerekli olacak sertifika ve kurslara katılarak kendilerini mesleki hayata hazırlamaktadır.

Bu bölümde sorulan ikinci soru olarak “Sizce kariyer planlamanıza etki eden faktörler nelerdir? Sorusu sorulmuş verilen cevaplar şu şekilde çeşitlendirilebilir:

“Öncelikle en büyük faktör benim ve benim çabalarım. Şu süreçte herkes üniversite okuyor benim ekstra neler yapabildiğim çok önemli bence” .(K2, Erkek, 23, Dış Ticaret)

“En önemli etken kendim bence, verdiğim kararlar benim bir sonraki hayatımı şekillendiriyor.” (K9, Kadın, 21, Hemşirelik)

“Kendimi tanımam ve ne istediğimi, kendimi nerede görmek istediğimi bilmem benim kariyer planlarımı oluşturuyor.” (K13, Kadın, 24, Sağlık Yönetimi)

Yukarda verilen cevaplardan gördüğümüz üzere kariyer planlamasında en etkili faktörün kendisi olduğunu düşünen katılımcılar bulunmakla beraber dış etkenlere vurgu yapan katılımcıların çokluğu da göze çarpmaktadır:

“Güncel olaylar ve konular.” (K3, Kadın, 22, Felsefe)

“En önemli faktör şuan ki ekonomik durum olduğunu söyleyebilirim çünkü en büyük hedeflerim arasında kendi ayaklarım üzerinde durmak, kendi paramı kazanıp kendi kendime yetebilmek var. Ama maalesef üniversitede bir kariyer hedefim eğitimci olma hayalim varken şuan sadece en kolay yoldan nasıl para kazanabilirim düşüncesine gelmiş durumdayım bu yüzden en büyük etken ekonomi olduğunu söyleyebilirim.”

(K4, Kadın, 22, Çocuk Gelişimi)

“Aile, çevre, ekonomi, baskı, hepsi kararlarımı etkiliyor.” (K6, Kadın, 21, Türk Dili ve Edebiyatı)

“Alımların azlığı ve Fakültemdeki mezun sayısının çokluğu planlamamı etkiliyor tabii ki. Ayrıca mezun olur olmaz herkesin özellikle de ailemin benden beklediği para kazanıp iş sahibi olmam. Bu yüzden bir an önce mesleğe atılmam lazım. Kısa yoldan ne yapabilirim bunu düşünüyorum.” (K7, Erkek, 23, Maliye)

“...bu bölümle kariyer planlamama etki eden en önemli faktör bölümüm önünün kapalı olması, atamaların olmaması. En çok beni etkileyen şey bu atama azlığı .” (K12, Kadın, 23, Sağlık Yönetimi)

“Okuduğumuz üniversite, bölüm, yaşadığım mahalle, akrabalar, tanıdıklar. Tüm hepsi kariyer planlamamı etkileyen şeyler.” (K15, Erkek, 21, Makine Mühendisliği)

Tüm bunlar yanında bir kaç katılımcı etki eden faktörlerin çeşitli olduğunu söylerken sadece çevre değil kendinin de önemli olduğu çok boyutlu bir süreç olduğunu şu cümleler ile aktarmıştır:

“Çevre, alınan eğitim, imkanlar, istek ve motivasyon.” (K8, Kadın, 21, Sağlık Yönetimi)

“Başta maddi kaygılar kariyer planlamamı etkiliyor daha sonra ise işin kişiye ne kadar uygun olduğu.” (K10, Erkek, 24, Radyo Televizyon ve Sinema)

“Önceliğim para kazanabileceğim bir iş bulmak tabi bunu yaparken de okuduğum bölümde iş bulmak istiyorum. Çünkü başka bir iş yapınca sen bunun için mi okudun diyorlar bize. Abim var ve şu an çalışmıyor, onun gibi olmaktan korkuyorum, erkek olduğun için okulunu bitirip hemen çalışıyor olman gerektiğini söylüyorlar işsiz kalma lüksümüz yok ki, toplum hemen ayıplamaya başlıyor, okumama rağmen işsiz kalırsam ben de abim gibi kötü olur.” (K14, Erkek, 22, Sınıf Öğretmenliği)

Kariyer planlamasına etki eden faktörler her zaman aile, çevre, toplum, devlet, yapılan istihdamlar, okunan bölümler gibi dış etkenlere bağlı değildir tabii ki. Bu araştırma sürecinde de gördüğümüz üzere dış etkenlere atıf yaparak günah keçisi arayan bireyler de yok değildir çünkü bilindiği üzere kişi olumsuzlukları karşı tarafa atfederken olumlu süreçleri kendine yorma eğilimde olmaktadır. Bunun yanında süreci kendi açısından ele alıp kendi payının büyük olduğunu düşünen katılımcıların da bulunması bilinçlilik seviyesini göstermektedir bir nevi.

Son olarak da bölüm ve meslek farkındalığını ölçmek adına sorulan “İstihdam alanlarınız hakkında bilginiz var mı? Mesleğinizi etkileyecek şekilde yapılan politikalar, yenilikler veya düzenlemeler nelerdir kısaca bahseder misiniz?” soru üzerine verilen cevaplar incelenmiştir. Bir grup öğrenci bölüm farkındalığına sahip ve bölümüne hakim bireyler olarak karşımıza çıkarken diğer

tarafından bölümü hakkında çok bir bilgiye sahip olmayan bireylerin olduğu da gözlenmiştir.

Bölüm farkındalığına sahip katılımcılar mezun olduktan sonra kendilerini nelerin beklediğini biliyor, KPSS atama puanları, kontenjan durumları veya özeldeki istihdam olanaklarına hakim olmuştur, buna ilişkin verilen cevaplar şöyledir:

“Atama olarak imkan var ama eskisi kadar değil... İktidara göre atama değişmesi sinir bozucu oluyor.” (K1, Kadın, 21, İlahiyat)

“Devlete atamalarımız yok çoğumuz özel sektörde iş bulup çalışıyoruz, ilk yıllarda az ücretler veriyorlarmış tecrübesiz olduğumuz için ama sonra işi öğrenince memur maaşından fazla para aldığımızı söyleyenler var, tabi işten çıkarılmazsan ya da çalıştığın filo kapanmazsa.” (K2, Erkek, 23, Dış Ticaret)

“ Hastanelerde çocuk gelişimci, aile ve sosyal hizmet bakanlığında çocuk teslimlerinde görev alabildiği gibi sevgi evlerinde çalışabilir aynı zamanda hem özel hem devlet kreşlerinde, anaokullarında, özel eğitim merkezlerinde görev yapabilirler. Rehabilitasyon merkezleri ve yetiştirme yurtlarında da iş imkanları mevcuttur. Kısaca çocuk ve ailenin bulunduğu her yerde çocuk gelişimci lazımdır.” (K4, Kadın, 22, Çocuk Gelişimi)

“Hastanelerin idari kısımlarında, insan kaynakları birimi, muhasebe, satın alma birimi, faturalandırma, sigorta şirketleri gibi birçok alanda istihdam vardır.” (K8, Kadın, 21, Sağlık Yönetimi)

Tıp fakültesini bitirdikten sonra hemen doktor olarak mesleğe başlayabiliyoruz. Eğer uzmanlaşmak istersek TUS sınavlarına hazırlanıp sınavdan yeterli puanı çekmemiz.” (K11, Kadın, 21, Tıp)

“Devlet atamalarını takip ediyorum tabi onun dışında özel okullarda kolejlerde falan da çalışma alanlarımız var fakat çalışma şartları zormuş. Özellikle sınıf öğretmenliğine değil ama genel öğretmenliklere bir düzenleme yaptılar, mesela artık sadece emekli olanların yerine yeni öğretmen alacaklarmış falan.” (K14, Erkek, 22, Sınıf Öğretmenliği)

Bölüm farkındalığı düşük, bitirdiğinde ne iş yapacağını bilen fakat buna ilişkin pek bir araştırma yapmayan sadece mezuniyete odaklanmış katılımcıların olduğunu da görmekteyiz:

“Pek bilgim yok, alımlar giderek düşüyor bunun dışında yapılan bir şey yok, bunlar da bozucu.” (K6, Kadın, 21, Türk dili ve Edebiyatı)

İşsizlik meselesi üzerinden süreci düşündüğümüzde işsizliğin birçok farklı boyutu ve nedeni olduğunu bilmekteyiz. Üniversiteden mezun olmuş her birey işsiz kalmamak için önceden attığı o üniversite okumak, eğitimini tamamlamak adımını attığı, Bourdieu'nun kavramları ile bahsetmemiz

gerekirse alan içerisinde kendine sermaye olarak birikim yaptığı için işsiz kalmamayı garantilemiş gibi düşünür ama durumun sadece bununla sınırlı kalmadığını da bilmemiz gerekmektedir.

Alan içinde birçok birey bulunmakta ve farklı konumlar için birbirleriyle yarış halindedir. Bu süreçte en fazla sermayeyi toplayan ya da daha doğru tabirle gerekli ve doğru birikimlerini yapan bireyler işsizlik çıkmazından kurtulabilmektedir. Bunun bilincine sahip olan bireyler eğitimleri sırasında donanımlarını arttırmakta ve mezuniyet sonrası sürece hazırlanmakta iken bazıları da bu durumu ertelemekte ve işsizliği karşılamaktadır. Sadece birey değil toplumsal sebepler de tabii ki işsizliği getiren faktörlerdendir, bunların atama sayısı, KPSS puan fazlalığı ya da istihdam alanlarının sınırlılığı olduğu düşünürsek bireyin kendine yatırımları olsa da dış faktörler sebebiyle işsiz kalabileceğinin farkında olması gerekmektedir.

5.4. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin Öğrenimleri Sırasındaki Düşünceleri ve Gerçek Hayattaki Gündelik Yaşam Pratikleri

Yapılan çalışma kapsamında Üniversite mezunu genç işsizlerin üniversite eğitimi sırasındaki bilinçlilik düzeyleri, mezuniyet sonrası için neler yaptıkları ve mezun olduktan sonra neler ile karşılaştığını anlamak adına çeşitli sorular yöneltilmiştir. Benzer sorular halen üniversite eğitimine devam eden lisans öğrencilerine de sorulmuş önceki bölümde tartışılmıştı, mezunlara da bu sorular sorarak farkındalıklarını anlamak ve şu andaki gündelik yaşam pratikleri anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Bu bölümde katılımcılara ilk olarak “Üniversite eğitiminiz sırasında ders dışında eğitiminizi aldığınız alanla ilgili ya da alan dışı olarak neler yaptınız? Nasıl bir gelecek hayaliniz vardı? Kendinizi geleceğe/mezuniyet sonrası iş hayatına hazırlarken neler yaptınız, anlatır mısınız?” sorusu yöneltildi ve üniversiteden mezun genç işsiz katılımcıların birçoğunun eğitimleri sırasında da farkındalığa sahip olduğu ve mezuniyet sonrasına ilişkin kendilerini geliştirme adına bir şeyler yaptığı görüldü. Verilen cevapları daha ayrıntılı olarak incelememiz gerekirse kendini geliştirme adına eğitime devam etmek yanında başka yolları da deneyen katılımcılar olmuştur:

“...Üniversiteye ek olarak da 2 yıllık adalet bölümünü bitirdim. İşaret dili sertifikaları aldım ileride işime yarayacağını düşünerek ancak hala işime yaramadılar.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Ben Almanca kursu aldım çünkü Almanya’ya eğitim için gidebileceğimi sanıyordum sonra kriz çıktı.” (K25, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Hakimlik sınavına girmek istediğim için, üniversite dışında bir kurumdan ekstra hukuk eğitimi aldım. Bunun dışında ODTÜ Sertifika Programından birkaç online derse katılarak sertifikalar da aldım.” (K27, Kadın, 29, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

“Dersler dışında sosyal sorumluluk projelerine katılıyordum çeşitli vakıflar’da çeşitli etkinlikler yapıyorduk, çocuklara yönelik engellilere yönelik dezavantajlı gruplara yönelik. Aynı zamanda Ankara gibi büyük bir şehirde okuduğum için bir çok sempozyum kongre yapılıyordu onları da elimden geldiğince katıldım. Eğer ki bir vakıfta iş bulmuş olsaydım bu yaptığım etkinliklerin bana faydası olabilirdi.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Peyzaj projelerini bilgisayar ortamında hazırlamada kullanılan programları daha etkili kullanmak için eğitimler aldım.” (K29, Erkek, 29, Peyzaj Mimarlığı)

Görüldüğü gibi örnekteki katılımcılar gerek mesleklerine bir katkısı olur diye gerekse gelecek planlamalarına yardımcı olsun diye çeşitli eğitimlere öğrenimleri sırasında katılmıştır. Fakat çoğu katılımcıda gördüğümüz yaptıkları çalışmalara girişimlere karşın cümlelerinin sonundaki umutsuzluk ibaresiydi, “Ben bunu yaptım ama şimdi işime yaramadı”, “ben bu eğitimi aldım işe yarar diye ama maalesef” şeklinde.

Kendini geliştirme adına çeşitli yollara başvuran mezunların yanında pek bir şey yapmayıp mezuniyet sürecini bekleyen katılımcıların da olduğunu görmekteyiz:

“Başka bir ders veya eğitim almadım, gelecek planlamamda bir memuriyet, atama vs vardı. Dil öğrenmeliyim diye düşündüm ama bir çabam olmadı.” (K17, Kadın, 26, İnşaat Mühendisi)

“Bu konuda hiç aktif olduğumu söyleyemem. Okul dışında çok da bir şeye katılmadım ya da sertifika alma yoluna gitmedim. Ufak girişimlerim oldu ama o da sayılmaz bence. Akademi yoluna gideceğim için bu tarz şeylere odaklanmadım.” (K20, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Sadece mezun olmayı bekliyordum, tüm planlamamı mezuniyet sonrasına bırakmıştım hatta okulum uzadı bile.” (K22, Kadın, 26, Türk Dili ve Edebiyatı)

Üniversite eğitimi sırasında üniversite mezunu bireylerin kendini geliştirme adına yaptıkları sorulduğunda K28’in verdiği cevap ilgi çekici olmuştur. İş arama sürecini hem özel sektör hem de devlet atamaları yönünden ele alan katılımcı kendini geliştirmenin önemli olduğunu söylerken işverenler açısından daha önemli görülen tecrübe veya torpil gibi noktalara parmak basmış KPSS ataması sürecinde de en önemli noktanın puan olduğunu vurgulamıştır:

“Kendimizi geliştirme açısından dil öğrenmek ya da herhangi bir yerde bir şey yapmak faydalı olduğunu hissetmek evet önemli ama kimse iş arama sürecinde senin ne yaptığına bakmıyor genelde her yerde torpil işliyor eğer özelde iş bulmaya çalışıyorsan bir nebze belki faydası olabilir ama devlete atanmak istiyorsan tek kriter KPSS puanı onun dışında kimse başka hiçbir şeye bakmıyor.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

Lisans öğrencilerine de sorduğumuz “Sizce kariyer planlamanıza etki eden faktörler nelerdi?” sorusu üzerine verilen cevaplar da lisans öğrencilerinin verdiği cevaplardan farklı değildi. Üniversite

mezunu genç işsizler de benzer şekilde dış etkenlere vurgular yapmışlar fakat sadece aile akraba çevre değil bunlardan ziyade daha çok KPSS alımlarına, kurum ilanlarına veya işverenlere göre kariyer planlamasının etkilendiğine söylemişlerdir. Bu konuya ilişkin verilen cevaplar şu şekildedir:

“Kariyer planlamamı iş bulabileceğim şekilde yönlendirdim. Hali hazırda kamuda 2/3 kurumun sosyoloji mezunu aldığı yerde kurumların istedikleri kriterlere göre kendimi şekillendirdim. O isteklere yönelik ilerledim. Bu sebeple beni etkileyen faktörlerde kurumların açtıkları ilanlar oldu.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Atanamamak en büyük etkendi kariyer planlamamda. Atanamayınca kendini ona adıyorsun, uğraşıyorsun falan, bu bir döngü, her yıl aynı.” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

“Evlilik, çocuk, atamanın zor olması, özel sektörün getirdiği sıkıntılar, bunların hepsi gelecek planlamamı etkiliyor. Mesela şu an mali müşavir olabilirdim belki, ama o yol meşakkatliydi. Üç dört yılın maaşın yok seni yıpratıyorlar, sonrası aydınlık evet ama boş maaşsız geçirebileceğim 4 yılım var mıydı yoktu.” (K23, Kadın, 29, İşletme)

“Malum y kuşağı olarak hep memur olabilmek için öğütler aldık. Oysa yetenek olarak yatkın olabileceğimiz (mobilya, berberlik, elektronik, kaporta-araç vb) iş alanlarına yönlendirilseydik, otuz yıl boyunca her ayın ortasında yatan maaşı beklemek zorunda kalmazdık. Şu an hayalini kurduğumuz ev-araba ikilemini belki otuz yaşına gelmeden halledebilirdik.” (K26, Erkek, 32, Tarih)

Geleceğine ilişkin planlama yapan katılımcılara yöneltilen Kariyer Planlamasına ilişkin sorularda katılımcıların birkaçında dikkat çeken en önemli husus bireylerin kendilerine bir rota çizerken kolay yoldan para kazanabilecekleri yollara başvurduğudur. İşsizliği fazlasıyla deneyimleyen üniversite mezunu gençler bundan sonraki süreçlerde iş bulabilmek adına yaptıkları girişimlerde hızlı ve kolay yoldan meslek edinmeyi hedeflemektedir. Buna ilişkin verilen cevap örnekleri şöyle iken İşsizlikle baş etme yolları tartışılırken daha derinlemesine örneklere rastlayabiliriz:

“Kariyer planlaması yaparken en önemli şey en çabuk nasıl para kazanacağım oldu, evet öncelikle okuduğum bir bölüm var bununla ilgili bir iş yapmak önemliydi ama sonrasında baktığımda umutsuzluğa kapılıyorsun ve aile evinde de para kazanmadan nereye kadar?” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

Yine bu bölüm kapsamında tartışılabilir bir konu ailenin işsizlik deneyimi sırasındaki etkileri olabilir. Bu süreçte bireyler kendi hayat şartlarını iyileştirmek adına iş bulmaya çalışırken aileden de beklentiler ile karşılaşmaktadır. Birçok katılımcı ailesinin eğitim sırasında verdiği emeklerin karşılığı olarak meslek sahibi olabilmelerine dair beklentileri olduğunu dile getirmiştir. Hatta bazı katılımcılar açısından bu beklentiler onları strese sokan bir süreç olarak karşısına çıkmaktadır. Bu süreci birkaç katılımcı bu şekilde özetlemiştir:

“Ailem benden yaptıkları yatırımın yani eğitimimin karşılığı olarak iş bulmamı bekliyor haliyle, bu nedenle onları hayal kırıklığına uğratmamam gerektiğini hissediyorum.” (K17, Kadın, 26, İnşaat Mühendisi)

“Bir işim olması ve evlenmem ailemin en büyük beklentisi ve bazen bu beklenti inanılmaz psikolojik baskıyı beraberinde getiriyor hatta bazen başaramama korkusunu da.” (K27, Kadın, 29, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

Tüm bunlar yanında aile yapısının işsizliğin boyutlarını etkilediğini düşünen katılımcılar da bulunmaktadır. Konuya ilişkin sorulan “Aile yapısının işsizliğe etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?” sorularına verilen cevaplar şöyledir:

“Ailemin bana sunmuş olduğu imkânlar, ailemin ekonomik durumu ve gelişmişlik düzeyi ile ilişkili olduğu için aile yapısının işsizlik düzeyini etkileri olduğunu düşünüyorum.” (K18, Erkek, 28, Halka İlişkiler)

“Girişimci değil ailemiz, yani hep düz baktıkları için hayata pek bir yönlendirme de yapmıyorlardı.” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

“Evet düşünüyorum. Aktif iş hayatında olan ebeveynlerin networkleri daha geniş ve güncel iş hayatından, en azından kendi alanlarında, bilgi sahibiler. Bu nedenle çocuklarını daha iyi yönlendirebiliyorlar. Ayrıca varlıklı aileler veya politik duruşu olan ve bir cemaat/topluluk içinde bulunan aileler iş bulma konusunda çocuklarına daha çok yardımcı olabiliyor. Yani işte torpil yapıyor bir yere sokuyor falan. Zengin aileler zaten iş bulma konusunda çocuklarını yapacakları her adımda destekleyebiliyor ki zaten sosyal sermayeleri de ona göre oluşuyor çocukların. Ben bir kurs almak istediğimde onu nasıl ödeyeceğimi düşünüyorum. Bir yer açmak istesen açamazsın, girişim yapmak istesen yapamazsın sadece bir yerde işçi olarak çalışabilirsin. Ne olacağın konusunda ailenin çok büyük bir payı var.” (K20, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Belki daha bilinçli okumuş bir ailem olsaydı taa en başta tercih sürecinde bana farklı yönlendirmeler yapabilirdi...” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Ailem nüfuzlu tanıdıklara sahip olsaydı daha kolay iş bulabilirdim.” (K24, Erkek, 29, Maliye)

“Kesinlikle hayır. Ama şu açıdan haklı olabilir bu soru, zaten işçi sınıfı bir aileden geliyorum ve bu durum benim iş bulmamı biraz zorlaştırıyor. Yani yeterli kaynak yok. Yeterli çevre yok. Hani bunlar evet etkilidir.” (K25, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Evet, bilinçsiz ebeveynlerim olduğu için gelişimimi takip etmeyi bilmiyorlardı. Belli bir yaşa geldikten sonra kendi kendime başarmaya çalıştım.” (K27, Kadın, 29, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

Aile yapısının işsiz olmalarında etkili olduğu düşünen birçok katılımcı ailesinin bilinçli yönlendirmeler yapmaması, eğitim seviyelerinin düşük olmasından kaynaklı bakış açılarının dar olması veya tanıdıklarının olmamasına vurgu yaparak ailenin iş bulma sürecindeki etkisine değinmiştir. Aile yapılarını işsiz olmalarının nedeni olmaktan çok daha farklı bir aile yapıları olsaydı durum daha farklı olabilirdi diye örneklendirmişlerdi.

Temelde baktığımızda aile her şeyin merkezi olarak düşünülmekte hatta eğitim hayatından bahsettiğimizde bile ilk adımların aile de atıldığı söylenmektedir. Bu nedenle birçok noktada aile en önemli kriter olarak önümüze çıkmaktadır. Burada katılımcıların bahsettiği aslında aile tarafından edinilen sosyal, kültürel sermayedir. Evet ailemiz ile gelen ekonomik sermayenin de bizlere çokça katkısı olabilir fakat aile tarafından edinilen çevre, tanıdıklık gibi meseleler daha çok aile ile gelen sosyal sermaye üzerinden ekonomik sermaye elde edebileceğin bir mesleğe sahip olma meselesidir.

Bireyler gerek eğitimleri sırasında gerekse sonraki mezun oldukları süreçte iş bulabilme adına kendilerine artılar katmaya, sermayeler elde etmeye çabalar çünkü birçok katılımcıda da duyduğumuz “artık herkes üniversite okuyor, senin farkın ne?” mevzusu. Alanda sermayelerini yarıştıran birçok birey kazanım elde etmek için çabalıyor ve sonuçlarını da şimdiye kadarki biriktirdiği sermayeleri belirliyor.

5.5. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin Çalışma ve İş Kavramlarına Yükladıkları Anlamlar

Bu konuya ilişkin katılımcılara “Çalışma/ iş kavramları sizin için ne ifade ediyor? Çalışan bir birey ve çalışmayan bir birey arasındaki en temel fark sizce nedir? Diploma veya alınan üniversite eğitiminin gerçekten iş bulmada önemli olduğunu düşünüyor musunuz?” gibi sorular sorulmuştur.

İlk olarak çalışma ve iş kavramı üzerinde durduğumuzda bireylerin kavrama ilişkin verdikleri cevaplar şu şekilde olmuştur:

“Benim için iş kavramı kendi ayaklarının üzerinde durabildiğin kimseye bir konuda açıklama yapmadan kendi paranı kazanıp harcayabildiğin bir özgürlüğü ifade ediyor... Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinin en tepesinde yer alan kendini gerçekleştirme bence çalışma ve iş yaşamıyla mümkün.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Çalışmak ve iş benim için para kazanmak demek öncelikle, para zaten birçok kapıyı açıyor. Bir kere ilk önce kendini insan gibi hissediyorsun ve insan gibi yaşayabiliyorsun, çalışmadığında olumsuz duyguların artıyor depresyona doğru sürükleniyorsun.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Çalışmak benim için konfor alanını genişletmek dilediğin her şeye kendi imkânların ulaşabilmek ama bütün bunları sağlayan parayı da sevdiğin bir işi mutlu olduğun bir işi yaparken kazanabilmek mutsuzsan kazandığın paranın da önemi yok.” (K23, Kadın, 29, İşletme)

“Emeğimin sömürülmeden, karşılığını alabildiğim bir ücrete denk olacak şekilde sosyal yaşam sürdürebilecek sosyal faaliyetlerde bulunabilecek ve bir miktar tasarruf yapabilecek kadar ücret almak çalışmak demek.” (K24, Erkek, 29, Maliye)

“Çalışmak hayatımı idame ettirebilmek için önemli ama toplumda çok duyuyoruz işim var ama param yok, çoğu insanın işi var ama insani şartlarda maaş alamıyor ve gününü zor geçiriyor.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

Katılımcıların cevaplarını ayrıntılı olarak incelediğimizde çalışmaya yüklenen anlam çoğunlukla para kazanabilmek ve maddi özgürlük üzerinden tanımlanırken bireyler para kazanmak ile birçok şeyi ilişkilendirmektedir. Mesela para kazanmak özgürlük ile, kendini insan gibi hissetmek ile ve ayakların üzerinde durmak ile ilişkilendirmiş, para kazanırken aynı zamanda sosyal olabilmek, ihtiyaçlarını karşılamanın ötesinde istediğin şeyleri de yapabilmek ve tasarruf da edebilmek vurgulanmıştır. En önemlisi katılımcıların birçoğunda da gördüğümüz onların istediği çalışma kavramı, insani şartlarda çalışmak çerçevesinde açıklanmıştır. Konuşmalar sırasında günümüzde özel sektördeki çalışma şartları ile bu kavramı açıklarken kullandıkları çalışmanın anlamının aynı olmadığını vurgulamışlardır.

Özel sektörde çalışmak verilen ücretin kısıtlı olduğu, çok uzun süreler çalıştırıldıkları ve çalışmalarının karşılığını alamadıkları bir çalışma stili iken aslında çalışmanın bunlardan farklı ve yukarda açıkladıkları kriterlere uygun bir şey olması gerektiği vurgusu hakimdir. Bu konuya ilişkin bireylerin söylemlerini ilerleyen bölümlerde özellikle prekarya kuramı çerçevesinde ele alacağız.

Çalışan bir birey ve çalışmayan bir birey arasındaki fark birçok katılımcı tarafından ekonomik olarak algılanmış, çalışan bir bireyin para kazandığı için ekonomik özgürlüğe sahip olduğu dolayısıyla her anlamda özgür olabileceğine ilişkin cevaplar verilmiştir:

“Hayatımı devam ettirebilmek için gerekli olan ekonomik özgürlüğü sunması.” (K18, Erkek, 28, Halkla İlişkiler)

“Parasal özgürlük, birine bağlı olmuyorsun sonuç olarak .” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

“Maddi yönü aklıma geliyor direkt, kariyer vs den ziyade kendi paramı kazanıyor olmak ve ekonomik özgürlüğü kazanmış olmak demek benim için.” (K22, Kadın, 26, Türk Dili ve Edebiyatı)

“Kendi ekonomik özgürlüğünü kazanmak ve bağımsızlık. Özellikle de bir kadın için.” (K25, Kadın, 25, Sosyoloji)

Bunun yanında ekonomik boyutundan çok bireysel ve toplumsal boyutlarına da vurgu yapan katılımcılar olduğu görülmüştür:

“Çalışan insanın kendine özgü bir özgüveni olduğunu düşünüyorum. Kendini belirli standartlar çerçevesinde geliştirmiş. Özellikle bizim gibi kamuda iş alanı kısıtlı bir bölümde kamuda iş bulmuş. Kendini gerçekleştirmiş, geliştirmiş, kendi zincirlerinden kurtulmuş hür bir insan olarak geliyor. Çalışmayan bir insanda özgüven sahibidir. Ancak bence hala zincirlerinden kurtulup kendini gerçekleştirmemiş en temel barınma, yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için bile birilerine ihtiyacı olan (bu bir eş, anne, baba ya da herhangi bir aile üyesi olabilir) birini simgeliyor.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Bir işi olan kişi, düzenli bir maaşa ve sosyal haklara sahip ve aynı zamanda bir sürekliliği olmalı bu durumun. İş olmayan biri ise bunlara sahip değil. Buna ek olarak bir işi olan kişi yaptığı işle de bir kimlik sahibi oluyor. Çoğu zaman bu kimlik başarıyla da ilişkilendiriliyor. Bir işte çalışmamak ve buna sahip olmamak okumuş ve emek vermiş kişilerin kendilerini başarısız olarak görmesine sebep oluyor.” (K20, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Çalışan birinin en başta toplum tarafından kazandığı bir kabul var, çalışıyorsun paramı kazanıyorsun insanlar da sana saygın olarak bakıyor, çalışmadığında işe yaramaz, aylak oluyorsun insanların gözünde.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Tamamen çevre baskısı. Sorular hep aynı; 4 yıl boşa mı okudun, Ne zaman evleneceksin, kazık kadar adam oldun bir baltaya sap olamadın, askerlik ne alemde ne zaman gideceksin vs vs”. (K26, Erkek, 32, Tarih)

“Maddi özgürlük ve saygı duyulması. Çalışmayan kişi aile ve çevreden bir yere kadar kabul görüyor.” (K27, Kadın, 29, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

“Çalışan birey üreten bireydir kendi parasını kazanan kendi ekonomik özgürlüğüne sahip bir bireydir kimseye muhtaç değildir kısmen de olsa ama çalışmadığınız zaman hiçbir şey üretmiyorsunuz bir süre sonra artık dibe çekiliyorsunuz psikolojiniz etkileniyor birilerine muhtaç yaşamak zorunda kalıyorsunuz.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Tabii ki körelmektir, mesela ben üç yıl önce çalışıyordum kendimi daha aktif, zihnimin daha dinç daha dinamik olduğunu hissediyordum ama üç yıldır çalışmıyorum ve kendimi körelmiş, geri plana düşmüş, hiçbir işe yaramayan bir birey olarak görüyorum.” (K30, Kadın, 31, Türk Dili ve Edebiyatı)

Araştırma kapsamında sorularımıza cevap veren katılımcıların çalışan ve çalışmayan birey farkı üzerinden verdiği cevapları incelediğimizde aslında çalışmanın kişiye ekonomi bir dayanak vermesinin yanında toplumda var olabilmek, kendini iyi hissetmek ve özgür olabilmek için de bir dayanak olarak görüldüğü verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Ekonomik kazanç aslında sadece parasal olarak algılanan bir durum olmaktan ziyade diğerleri üzerinde de bir etkiye sahip olabildiğin bir etken. Tüm bunlar yanında üniversite eğitimi tamamlamış, aslında bir mesleği var fakat

çalışmadığı için bu mesleği icra edemeyen bireyler için bu kısım daha güç çünkü çevre senden mezun olur olmaz bir iş bekliyor ve bu beklenti hem iş arama sürecini hem de çalışma hayatının şartlarını etkileyebiliyor.

Katılımcıların diploma ve alınan üniversite eğitimin iş bulmada ne derece etkili olduğuna ilişkin sorulan sorulara verdiği cevaplar da şu şekilde olmuştur:

“Diploma bence nereden alınırsa alınsın diplomadır. Ancak üniversite sisteminin önemli olduğunu düşünüyorum.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Tıp ya da diş gibi bir bölüm okumuyorsunuz hangi üniversitede okuduğunuz tabi ki önemli.” (K17, Kadın, 26, İnşaat Mühendisliği)

“İşe alırken işverenlerin bizden beklentileri verilen eğitimden çok ayrı, verilen eğitimde bu karşılamıyor bazen önemli olan şey diplomamı diye sorguluyorum, yoksa tabi önemli.” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

“Valla çevremde üniversite okumadan bir firmaya fabrikaya girip çalışan çok da iyi para kazanan insanlar var, bazen düşünmüyor değilim okumasa mıydım diye. Okumadığından bir alandan beklentin de olmuyor ne iş olursa yapıyorsun ve işsiz kalmıyorsun, şimdi üniversite okudum onlardan bir farkım olsun diye her işte de çalışmak istemiyorum mesela.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Diplomanın 2 yıllık veya 4 yıllık olsun bir işe girmekte tabii ki etkisi var, şart koyuyorlar mutlaka ama en büyük faktör bence bir tanıdığının olması.” (K23, Kadın, 29, İşletme)

“Diploması olmadan da çok önemli yerlerde olan insanlar var o yüzden diplomaya olan inancım kaybolmakta.” (K24, Erkek, 29, Maliye)

“Yani diplomanın hangi okuldan olduğu önemli bence. Ama daha önemli şeyler var. Mesela kişinin girişkenliği, üniversitedeki staj vs. deneyimleri.” (K25, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Beyaz yaka ve kamu çalışanı olmak için son derece kıymetli bir şey diploma. Hatta bazen diploma notu bile önemsenebiliyor artık. Onun dışındaki özel sektörlerde çok büyük bir etkiye sahip olduğunu düşünmüyorum.” (K27, Kadın, 29, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

“KPSS süreci varken gerçekten üniversite çok da önemli olduğunu düşünmüyorum, başarı puanlarına, Gano lara ya da hangi üniversiteden mezun olduğuna bakılsaydı zaten çoktan atanmıştım.” (K30, Kadın, 31, Türk Dili ve Edebiyatı)

Üniversite mezunu genç bireylerin verdiği cevaplardan anlaşılacağı üzere katılımcılar diplomanın önemli olduğu üzerine hem fikir. Bazı katılımcılar diploma sahibi olmadan çok güzel bir işe sahip olabilen bireylerinin olduğunu söylese de diploma yani bir iş kolunda uzmanlaşmak için kazanılan eğitim tüm gençler tarafından önemli görülmektedir.

Katılımcıların tartıştığı en önemli mesele diplomanın hangi bölümden olduğu ve hangi üniversitede okuduğun üzerine farklılaşıyor. Örneğin KPSS ataması ile iş bulacağın bir bölümde okuyor ve devlet ataması istiyorsan hangi üniversitede okuduğunun da bir anlamı yok önemli olan şey KPSS ‘den alınan puan ve mülakatları geçebilmek fakat KPSS atamanın olmadığı ve özel sektörde iş arayacaksan iyi bir üniversiten edinilen bir diplomaya sahip olman şart. Ayrıca üniversiteden üniversiteye verilen eğitimin farklılaştığı konusu da diğer bir tartışılan mesele olduğu görülüyor. İyi ve köklü bir üniversitede verilen eğitim daha kapsamlı ve yeterli olabiliyorken, taşrada yer alan üniversitelerin eğitimlerinin daha yüzeysel olduğu düşünülüyor.

5.6. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin İşsizlik Bilinci ve İşsizliğin Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Üniversite mezunu genç işsizlerin işsizlik deneyimleri ve işsizliğin nedenlerini yorumlarken onlara yöneltilen sorular “Mezun olduktan sonra iş bulabilme adına neler yaptınız, herhangi bir girişiminiz oldu mu? İş ararken birilerinden yardım istediniz mi, süreç nasıl işledi? İş arama girişimlerinizin başarısız olma nedeni neydi?” veya “Sizce İşsiz olma nedenleriniz nelerdir? Bana düşüncelerinizi anlatır mısınız” şeklinde sorular olmuştur. Buna ilişkin verilen cevaplardan anlaşılacağı üzere iş bulma adına girişimlerde bulunan birçok birey olduğu gözlenmiştir, bu iş arama süreçlerini bazı katılımcılar şu şekilde anlatmıştır:

“Etrafa sürekli cv gönderiyordum, tanıdıklara soruyordum, özellikle de staj yaptığım yerdeki abilere ablalara danıştım, birkaç yerde ehliyetim yoktu diye işe alınmamıştım mesela.” (K17, Kadın, 26, İnşaat Mühendisi)

“İş bulabilmek için mezun olduktan sonra uzun bir süre KPSS sınavına çalıştım. KPSS’ye girdikten sonra başta polislik alımları olmak üzere birçok kamu kurum alımlarına başvurduğum ancak işsiz insan yoğunluğunun çok fazla olması sebebiyle ve alımların genellikle 15-30 kişi bandında kalmasından dolayı herhangi bir kuruma kabul edilmedim bu süreçte bir zincir marketin alımları için başvurduğum. Görüşmeye gittiğimde part-time çalışma için günde 6-7 saat haftanın 7 günü çalışma ve asgari ücretin yarısı bir maaş teklif ettiklerinden sonra özel sektör de çalışmayacağımı anladım. Ancak yine de işsiz kalmamak için özel sektörde birkaç yere daha da başvurduktan sonra ve benzer ücreti benzer çalışma saatleri için söylemelerinden sonra bir daha özel sektör için başvuru yapmadım. Halen kamuda sosyoloji mezunu alan her kurumun ilanını takip ederek olumlu bir sonuç umuduyla tekrar başvuru yapıyorum.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Online başvurularım oldu müşteri hizmetleri vb yerlere ama aynı iş koluna çok fazla sayıda başvuran olması nedeniyle ve tecrübem olmaması nedeniyle alınmadım.” (K18, Erkek, 28, Halkla İlişkiler)

“Kpss çalıştım, mülakatlara girdim, farklı farklı şehirlerde çok sözlü mülakatlara girdim.” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

“İş arama girişimim oldu ve bir araştırma şirketinde arkadaşımın yardımıyla işe başlamıştım. Ancak bu deneyim özelde çalışma isteğimi tamamen öldürdü. Sigortamı bile tam yatırmamışlardı ve bu haksızlıklara benim tahammülüm yok açıkçası. İleride muhtemelen yine özelde çalışmam gerekecek ama umarım böyle bir yer olmaz. Şu an zaten yönümü tamamen yurtdışına çevirdim.” (K20, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Dershanelere başvurduğum öğretmenlik için hepsi rehber öğretmenlerini de felsefe derslerine sokuyordu ekstra felsefe öğretmeni almıyordu, ücretli öğretmenliği denedim onda da çok uzak okullara verdiler yol bir saat sürüyordu ve az para veriyorlardı gidemedim, açıkçası ailemin yanında kalıp tarla bahçe işlerine yardım etsem aileme daha faydalı oluyordum o yüzden de gitmedim”. (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Üniversitede çalışmıştım mezun olduktan sonra ama hiç üniversite mezunu gibi bir muamele görmedim. Lise mezunu olan memurlar onlardan daha düşük maaşla daha düşük statüde çalıştığım için beni hor görüp ezmeye çalıştılar. Bu saçma sapan işe bile bir tanıdığım vasıtasıyla girdim.” (K23, Kadın, 29, İşletme)

“İlk mezun olduğum zamanlarda 2-3 ay kafede çalışmıştım. Sonrasında 7-8 ay gibi bir süre de bir dershane de rehberlik öğretmenlik yaptım.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

Üniversite mezunu genç bireylerin iş arama girişimlerine baktığımızda çoğunluğu KPSS, devlet ataması gibi alanlarda başvurularının yanında özel sektörde iş arama girişimlerinde bulunduğu görülmüştür. Özel sektör çalışma şartlarından yakınan katılımcıların verdiği cevaplardan anlaşılabileceği üzere az ücret ödenmesi, ücretin zamanında verilmemesi, çok çalıştırılması, sigortasının düzgün yatırılmaması gibi sebeplerle işten ayrıldığı görülmüştür.

Özel sektörde çalışma üzerinden prekarya kuramına kısacık değinmemiz gerekirse. Prekarya temelde aşırı esnek ve güvencesiz çalışma anlamında kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma saatlerine oranla alınan ücretin az olması veya çalışma şartlarının uygun olmaması gibi sebepler tam da burada prekaryalaşmanın en temel göstergelerindendir. Aslında beyaz yakalı diyebileceğimiz bireylerin mavi yakalılara dönüşmek üzere olduğunu da iş arama girişimleri sırasında kendi meslek kollarını bırakıp garson, kasiyer gibi işlerde geçici de olsa çalışmaya başlayan gençler üzerinden okuyabiliriz. Bir sonraki soruya verilen cevaplarda da göreceğimiz işsiz olma nedenleri, aslında bireylerin piyasadaki bu prekaryalaşmanın farkında olduğunu sadece adına prekarya demediğini gösteriyor.

Katılımcılara yöneltilen sorular üzerinden işsiz olma nedenlerine yönelik verilen cevaplara bakıldığında bazı katılımcılar işsizliğin sebebinin çok boyutlu olduğunu farkında ve bu süreçte tek bir tane günah keçisi seçmekten ziyade hem kendi seçimlerinin hem de yapılmayan istihdam politikası ya da alımlardan kaynaklandığını ifade etmiştir. Böyle düşünen katılımcıların cevapları şöyle sıralanabilir:

“İşsiz olmamın sebebi alımı düşük olan bir bölüm seçmem. Benim üniversite de okurken hayallerimi tozpembe kurmam ve mezun olunca iş bulacağıma yönelik her zaman olumlu düşünüp yeterince kendimi geliştirmemem, 1 kere alımda olmayan polisliği 5 kere denemem, bizim girebildiğimiz KPSS sınavının iki yılda bir olması ve her sene girme puanını yükseltme şansının olmaması gibi gibi birçok talihsiz nedenin bir araya gelmesi sonucu bende işsizler yığınının bir parçası oldum.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Piyasa da mezunun çok olması ve mezun çok olunca da fiyatı düşürüyorlar, ben o maaşa işi kabul etmeyince başkasının bu fiyata kabul edeceğini söylüyorlar. Böyle olunca da işsiz kalmak çok normal hak ettiğimiz şeyi alamıyoruz asla .” (K17, Kadın, 26, İnşaat Mühendisi)

“Yeterli düzeyde eğitim alamamam, eğitim sürecinde teknolojik imkânların az olması, kişisel gelişime önem vermemem ve dünya görüşümün daha dar olması nedeniyle gelecek planlaması yapamamam.” (K18, Erkek, 28, Halkla İlişkiler)

“Alımların çok az olması ve puanların çok yüksek olması. Bir tanesini virgüller ile kaçırdım mesela, tüm bunlar iş arama girişimlerimi etkiledi... Hayat zor, alımlar az, en başta biz yeterli değiliz. Üniversite bitiyor ama eksik oluyoruz, tecrübe istiyorlar, bir sürü program bilmeni istiyorlar, programların sertifikasını istiyorlar, çok zor yani.” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

“Bence ilk önce ne çalışmak istediğimi bilmiyor olmam... Tecrübemin olmaması. Bunlar benim başvurularımın başarısız olma sebebiydi ancak gerçekten iyi bir iş bulabilmek için tanıdıklarının olması şart. Bunu birçok kez gözlemledim. İyi pozisyonlar açıldığında zaten o işte çalışanlar çevrelerinden birini öneriyor ve bu şekilde işe alıyorlar. Ben duymuyorum bile. Bu network de aileden geliyor genelde. Tek başına network yapıp iş bulmuş birini ben görmedim. Elbette vardır ama benim deneyimlerim hep aile desteği alındığı yönünde.” (K20, Kadın, 25, Sosyoloji)

“İşsizliğimin sebebi çok az para vermeleri ya da kalıcı olmamızdı, yani bir garantin yok ki, gireceksin çalışacaksın seneye yine aynı iş arama süreci başlayacak, dedikleri gibi devlete sırtını dayayana kadar iş garantin yok.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“Bitirdiğim bölüm mezunu çok fazla. Öğretmen alımı ise çok kısıtlı. Atanabilmek için KPSS den çok yüksek bir puan almanız lazım. Amcamın kızı 2010 mezunu, ancak 2023 yılında atanabildi. Aldığı puanlar hep 80 üzeri. Atandığı puan ise 88.” (K26, Erkek, 32, Tarih)

“İş aranan yerlerin birçoğu hatırı sayılır bir süre tecrübe ya da belirli bölüm mezuniyeti istiyor. Bir başka önemli sebep; işletmelerin başvuru açma sebebi ihtiyaç dolayısıyla değil, herhangi bir personel eksilmesi durumunda hazır personel bulabilmek.” (K27, Kadın, 29, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

Genç katılımcılar işsiz olma sebeplerini tek bir sebebe bağlamanın ötesinde mezun bireylerin çok olmasına ve bunun iş gücü piyasasını etkilemesine, alım bekleyenler açısından alımların az olmasına ve KPSS puanının yüksek olmasına, bağlamışlardır. Bunlar yanında işe alım süreçlerinde tanıdıklığın, torpilin devrede olmasına veya alınan üniversite eğitiminin yeterli olmaması ve tecrübesiz olmalarından ötürü işe alınmamaları üzerinde de durmuşlardır.

“Eğitim aldığım ilk sene istediğim tarzda bir iş bulabileceğimi hiçbir iş bulamazsam güzel bir dershanede rehberlik öğretmenliği yaparak iyi para kazanacağımı düşünmüştüm...Dershane içi öğretmenlik ise görünenin aksine çok yoğun çalışma saatleri yanında asgari ücret ya da çoğu zaman altında alarak haftanın 6 günü çalışmanın beklendiği modern kölelik alanlarına dönüşmüş durumda.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

Bazı katılımcıların söylemlerinde benzer açıklamaları gördüğümüz özellikle K16'nın bahsettiği modern kölelik kavramı üzerinde biraz durmak istiyorum. Özellikle Prekarya kavramı üzerinden çokça tartışılan ve günümüz beyaz yakalıların işsizlik deneyimleri sırasında çokça duyduğumuz bir tanımlama aslında modern kölelik. Örneğin bir işte çalışıyorsun evet, işsiz değilsin ama çalışma şartları, çalışma saatleri çalışan bireyi tam anlamıyla köleye çeviriyor. Güvencesiz çalıştırıldığı veya etrafta birçok işsiz olduğu ve yerin çok kolay doldurulabildiği (örneğin K17'nin yukardaki söylemleri) için de işten çıkmaya, işsiz kalmaya yeltenemiyor ve çalışmaya devam ediyorsun, modern kölelik kavramına benzer aslında bir nevi köleliğin daha modern halini yaşıyorsun.

Katılımcılara daha önce herhangi bir iş deneyiminiz oldu mu diye sorulduğunda benzer şekilde birçok katılımcı da durumu böyle açıklamış ve işten çıktıklarını belirtmişti.

“İllaki iş bulmak istesem evet şu an her türlü iş bulurum. Temizlikçi olabilirim, sekreter olabilirim, kasiyer olabilirim, BİM markette çalışırım, bir kafede garson olurum. İşsizliğin benim için ifade ettiği anlam 4 yıllık okuduğum, emek verdiğim bölümden ve kendimi değerli hissedebileceğim bir iş bulamıyor oluşum. Böyle bakınca evet işsizim ama kendimi geçindirmek için iş bulmam gerekiyorsa bu kriterleri önemsemeden sadece çalışmak için iş bulurum.”(K23, Kadın, 29, İşletme)

“İstihdam politikaları kesinlikle yetersiz mezun olan öğrencilerin çoğunluğu kendi bölümlerinde çalışmamakta diğer meslek branşlarına yönelmekte.” (K24, Erkek, 29, Maliye)

“Aslında iş arama girişimlerimiz başarısız olmuyor bir şekilde kötü de olsa iş buluyorsun ama bulduğun iş gerçekten seni o kadar değersiz ve önemsiz hissettiriyor ki sonrasında o iş işten ayrılıyorsun. çünkü sana çok az para veriyorlar mesela öğlenleri yemek yemiyordum sırf yemek yersem aldığım maaş yetmez diye evden yemek getiriyordum, bunları düşününce gerçekten böyle bir işte çalışacaksan çalışma demeye başlıyorsun kendine.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

Yukardaki alıntıda da söylendiği gibi işsizlik sadece bireyle ilgili değil, işi, işvereni de kapsayan çok boyutlu etkilere sahip. Veya birçok katılımcıdan duyduğumuz şekilde iş mutlaka buluyorlar, önemli olan insanı şartlarda ve okudukları bölümle ilişkili işler bulmak. İş bulma meselesi katılımcıların da dediği gibi zor değil mutlaka iş buluyorsun fakat bulunan işin gerçekten içine sinmesi ve yeterli özelliklere sahip olması bekleniyor. Mesela alınan maaşın yeterli olması ve çalışma şartlarının normal olması gerekiyor. Haliyle üniversiteyi bitirmiş beyaz yakalı işsizler üniversite bitirmemiş diğerlerine göre daha iyi şartlar talep ediyor fakat o işi bulana kadarki süreç uzayabiliyor.

5.7. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin İşsizlikle Baş Etme Yolları

Üniversite mezunu gençler, işsizlikle baş etme sürecinde umutsuzluğa kapılmadan tekrar tekrar alımlara başvurduklarını ifade etmişlerdi. Bu süreçte en önemli şey iş bulana kadar pes etmemek onların gözünde. Bu süreci K16 aşağıdaki cümleler ile ifade etmişti:

“Süreç, benim başvuru yapmam ve aday puan sıralamasına giremedi ya da polislikte olduğu için başarısız yazısını görene kadar devam ediyor. Yeni bir alım olduğunda süreç yeniden başlıyor. Kendi çarkında sürekli dönen hamsterın dönüp koşup uğraşıp hep aynı noktaya gelmesi gibi koşup yorulup duruyorum ilerleme olmadan.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

Tüm bunlar yanında sürecin yıpratıcı zor ve meşakkatli olduğunu “oradan oraya sürükleniyorum (K16)” diyerek bazen umutsuzluğa kapıldığını dile getiren katılımcılar da olmuştu. Yapılan çok çeşitli alımlar olabiliyor fakat her kurum kendi sınavını yapıyor veya talepleri, şartları farklı olabiliyor bu nedenle de sürekli bir sınava hazırlandıklarını ifade ediyor katılımcılar.

Kariyer planlamasını okuduğu bölümler dışına kaydırıp farklı alanlarda iş bulma girişimleri olduğu da görülmektedir. Örneğin K20 adlı katılımcı kariyer planlamasında çizdiği rotayı şu şekilde aktarmıştır:

“... Kariyerime daha çok kendimi finanse edebileceğim bir şey olarak bakıyorum, çalışma şartları da benim için çok önemli... Sosyoloji okuduğum için illa bu alanda kalmam gerekmiyor önce kendimi finanse edebilmem gerekiyor. Şu an yurt dışında işçi

olarak çalışmaya gitmeyi planlıyorum. (K20, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Bazıları iş beğenmiyorsun diyor da öyle değil, çalıştığına değmeyecekse çalışma babana yardım et daha faydalısın, ilk mezun olduğumda sırf bu işlerle uğraşmayım diye ucuza çalıştım ama baktım olmuyor bıraktım. KPSS ye gireceğim tekrar polislik askerlik deneyeceğim şu an en garanti o, olmazsa da baba mesleği çiftçilik devam.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

Üniversite mezunu birçok işsiz gencin Polislik, Subaylık gibi alanlara yöneldiği, hatta kendi okudukları bölümden iş bakmayı bırakıp tamamen buraya odaklandığı görülmüştür. Buna ilişkin verilen cevaplarda işsizlik deneyimleri daha açık bir şekilde gözlenebilir:

“Benim ilk hayalim askeriye ya da polislik gibi meslekleri yapmaktı. Bu sebeple KPSS sınavına girip yeterli puanı alarak yaklaşık 5 kere polislik sınavlarını ve 1 defa askeri sınavları denendim. Ancak hepsinde mülakatta elendim.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)
“...bir yıl kpss sürecim oldu onda da alım sayılarını gördükçe umudum hepten kayboluyordu, çalışsa, puan çeksem ne olacak ki diyordum. Açıkçası biraz polisliğe askerliğe doğru eviriliyorum.... Artık kamuda çalışmaya yönelik bölümümle alakalı bir beklentim kalmadı ya dershanelerde öğretmenlik yapacağım ya da polisliği subaylığı deneyeceğim.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

“KPSS sınavına girdim fakat ne kadar yüksek puan alsam dahi liyakatin gözetilmeyeceğini düşündüğüm için okuduğum bölümle alakalı bir iş bulacağımı sanmıyorum polislik askerlik gibi meslek gruplarına yöneldim.” (K24, Erkek, 29, Maliye)

Katılımcıların bazıları okudukları lisans bölümü yanında açık öğretim fakültelerinden başka bölümler de okuduklarını böylece kültürel sermayelerini arttırarak işsizlik süreciyle baş etmeye çalıştıklarını belirtmiştir:

“Üniversiteye ek olarak da 2 yıllık adalet bölümünü bitirdim. İşaret dili sertifikaları aldım. Yazılım öğrenmek için çeşitli dersler ve kurslar aldım. İleride işime yarayacağını düşünerek ancak hala işime yaramadılar.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)
“Üniversitem bitti ve formasyonum var ekstra olarak Açık Öğretimden çocuk gelişimi okuyorum okul öncesi öğretmeni olarak atanabilirim belki diye, onun alımları benim kendi bölümümden daha fazla.” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

Üniversite mezunu bireylerin işsizlikle baş etmek için, bir nevi işsizliği ertelemek için, eğitim hayatını devam ettirdikleri üzerine söylemler bulunmaktadır. Yapılan bu çalışma kapsamında

katılımcıların bazılarının da bu konuya ilişkin girişimleri olduğu görülmüştür. Katılımcılardan süreci şöyle anlatmıştır:

“Yüksek lisansa başladım ancak bitiremedim. Akademinin beni içine alacak bir yapıda olmadığını kendi içerisinde kemikleşmiş bir yapıya sahip olduğunu ve yüksek lisans mezunu olmanın herhangi bir alanda ekstra bir katkısı olmadığını anladığımda yüksek lisansı bıraktım.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Yüksek lisansa başlayıp akademik hayatın imkânsız olduğunu anlayınca eğitim hayatı ile alakasız olan bir iş grubuna yöneldim.” (K18, Erkek, 28, Halkla İlişkiler)

“KPSS sürecindeki o zorlukları görünce biraz daha yüksek lisansa yöneldim diyebilirim.” (K30, Kadın, 31, Türk Dili ve Edebiyatı)

Bireyler ilk adım olarak yüksek lisansa başlamış ve eğitim hayatlarını sürdürmek istemiş fakat birçoğu bunun geçici bir çözüm olduğunu farkına vararak ya yarıda bırakmış ya da bitirmiş olmak için bitirmiş. Durum böyle olunca işsizlikle baş etme konusunda çözüm getiren yollardan biri olmadığı sadece işsizliği erteleyen bir yerde olduğu görülmüştür.

5.8. Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin İstihdam Politikalarına Bakışı ve Devlet Algısı

Bu konuya ilişkin sorulan “Eğitiminiz sırasında istihdam alanlarınız hakkında bilginiz var mı? Şu an ne değişti? Mesleğinizi etkileyecek şekilde yapılan politikalar, yenilikler veya düzenlemeler nelerdir kısaca bahseder misiniz?” sorulara üniversite mezunu bireylerin birçoğunda farkındalık seviyelerinin yüksek olduğu ve gerek bölümlerine gerekse mesleklerine ilişkin bilgilere hakim oldukları görülmüştür. Birkaç örnek vermemiz gerekirse cevaplar şöyledir:

“Kısa bir zaman önce ülkemizde bir deprem oldu ve bu depremden sonra bazı yönetmelikler, şartlar ve projelerin onaylanması gibi aşamalar yeniden düzenlenmeye başlandı.” (K17, Kadın, 26, İnşaat Mühendisliği)

“Bölümüne ya da mezun olduğum fakültenin diğer bölümlerine dair herhangi bir istihdam sağladığını düşünmüyorum devletin bu konuda bir çalışma yaptığını da düşünmüyorum mezun olalı neredeyse beş yıl oldu beş yılda toptasanız yedi sekiz arkadaşım tam anlamıyla böyle rahat ettiği iş bulmuştur.” (K23, Kadın, 29, İşletme)

“KPSS puanımla bakanlıklara atanabileceğimi düşünüyordum ya da belediyelerde çalışabileceğimi veya özel sektörde bir iş bulabilirdim. Mezun olduktan sonra anladım ki eğer ki atanmak devlete sırtını yaslanmak istiyorsan bir yerlerde bir tanıdığın olması lazım ve çok çok yüksek bir puan almak lazım. Özel sektörde ise genelde sömürü sistemi hakim, sizi çok az paralarla çok uzun saatler çalıştırıyorlar. Belediyeler tamamen torpille alıyor, tanıdık şart.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Mesleğe yönelik az önce bahsettiğim gibi dört dönem şeklinde yeni bir eğitim getirdiler, o dönemi iki yılda yapacaklar ve belirli sınavlardan geçirecekler. Sadece KPSS puanı yetmiyor onunla beraber %50 mülakat puanı geldi, bu süreçten sonra öğretmenlere dört dönem şeklinde eğitim verecekler, ondan başarılı olanları atayacaklar, onda da ilk üç sene sözleşmeli olarak atanacak diye biliyorum onda da bir garanti yok.” (K30, Kadın, 31, Türk Dili ve Edebiyatı)

Görüldüğü üzere katılımcıların birçoğu politika ve yeniliklerin farkında ve çoğunlukla bu durumdan şikâyetçidir. Şikâyetlerinin en büyük sebebi ise devlete alımların azlığı ve özellerdeki çalışma koşulları olmaktadır.

İstihdam Politikalarına bakışlarını ve Devlet Algısını anlama adına katılımcılara “Mesleğinizin geleceğini ülke şartlarından nasıl değerlendiriyorsunuz? Yapılan istihdam politikalarının, mezun olan öğrenciler açısından yeterliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş bunun üzerine verilen cevaplardan bazıları şu şekilde olmuştur:

“Gelecek ülke şartlarında mesleğimin değer kazanacağına yönelik iyimser bir düşüncem maalesef yok. ...Yıllar geçtikçe daha fazla mezunun verdiğini daha fazla sosyoloğun işsiz kaldığı bir gelecekte bence bizi bekliyor. Zaman geçtikçe daha da artacağını düşündüğüm işsiz yığınının içinden bir an önce kurtulmaya çalışıyorum.” (K16, Kadın, 27, Sosyoloji)

“Geleceğimizin çok parlak olduğu söylenemez, bu ekonomik şartlar altında, her yerde olan düzensiz yapılaşmalar ile ve her önüne gelenin yani parası olanın inşaat yapması sebebiyle mesleği katlettiler.” (K17, Kadın, 26, İnşaat Mühendisi)

“Mezun sayısının fazla olması ve mezun olanların çoğunun aynı iş kollarına başvurması iş bulma sürecini öteliyor, istihdam yeterli düzeyde değil ve her geçen gün bu bölümlerin tercih edilme oranı da azalıyor.” (K18, Erkek, 28, Halkla ilişkiler)

Katılımcıların en çok vurguladıkları husus mezun sayısının çok fazla olması ve her geçen yıl daha da artarak katlanmasıydı. Durum böyle iken ne mesleklerinin geleceklerine iyimser bakabildiklerini ne de iş potansiyellerinin yeteri kadar olduğunu söylüyorlardı. Mezun sayısının artması beraberinde o işte çalışabilecek potansiyelin artması demek hal böyleyken de iş veren daha az ücretlerle çalıştırabileceği başka işçiler bulabiliyordu. Prekarya kavramı çerçevesinde ele alınabilecek bu mesele aslında güvencesizleşmenin de ana meselesi haline geliyor. Birey bir işe girip çalışsa ve bir yıl sonra maaşına zam istese işveren yeni mezun birini işe alıp sonrasında seni işten çıkarabiliyor. Ayrıca işverenlerin hem tecrübeli bireyler istemesi hem de yeni mezunlara az ücretler vererek işe almaya meyilli olması tamamen tartışmaya açık bir ikilem olarak karşımızda duruyor.

“Yeterli değil politikalar, bir kere yapılan projeleri devam ettiremiyorlar ki, fatih

projesini falan devam ettirebilselerdi belki bir sürü alım falan olacaktı... mühendisliğe bile formasyon açtılar bir sürü öğretmen açıkta şimdi.” (K19, Kadın, 28, Bilgisayar Teknolojileri Öğretmenliği)

“Öğretmenlik düzenlemeleri ortada, ülkece felsefenin değeri kıymeti zaten bilinmiyor. Hepsinden önce bir sürü insan üniversite mezunu ve çalışmıyor, bir kere önce mezunlar iş bulsun sonra yeni öğrencileri alın. Çok mezunu açıkta olan bölümlerin kontenjanı bir kapatılsa her şey daha rahat olabilir aslında. Torpil olayları da çok dönüyor, puan yüksek mülakat falan diyoruz da mülakat tamamen torpil puanı gibi aslında.” (K21, Erkek, 25, Felsefe)

Bazı katılımcıların üzerinde durduğu mesele ise yine mezun sayısının çok artması üzerinden üniversitedeki bölüm kontenjanları ile ilgiliydi. Gerçekten de düşünüldüğünde her yıl katlanarak artan mezun sayısına oranla yeni üniversiteler ve üniversitelerdeki bölüm kontenjanları da arttırılıyor. Bunun yerine kontenjan kısıdına gidilmesini talep eden katılımcılar olduğu görülmektedir.

“Kpss alımları çok az ve gün geçtikçe azalıyor. Hayır puan çekiyorsun ama kazandım diyemiyorsun sonrasında da mülakat engeli var. Çok fazla mezun var ve mezun olan insanlar atanamıyor bu da en büyük sıkıntı bence, önce mezun olanlar istihdam edilmeli onlar iş bulmadan da öğrenci alınmamalı bölümlere bence.” (K22, Kadın, 26, Türk Dili ve Edebiyatı)

“Bu ülkede sosyolog olmak dilenci olmaktan daha zor. Okuduğun halde, kimse sana güvenmiyor çünkü devletin seni korumuyor. Arkanda durmuyor, iş imkanı yaratmıyor. Sonra da ülke problemleri yaşanıyor. İç problemler yani. Ekonomi, hukuk... Bunlar sadece ekonomistlerin veya avukatların değil bizim de problemlerimiz. Kimse bize değer vermiyor bu açıdan. Erdoğan bir gazeteye şöyle demişti. “Ben üniversite açarım ama herkese iş bulmak zorunda değilim” Bunun gibi bir şeydi. Üstüne de laf söylemeye gerek yok galiba.” (K25, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Mezun çok fazla ve atama yapılan sayı kısıtlı. Araştırma görevlisi olmak torpiliniz veya akrabanız yoksa çok meşakkatli ve yıpratıcı bir süreç. Öğrenci sayısını kademeli olarak azaltacaklar. Gerekirse bazı üniversitelerde bölümü tamamen kapatacaklar. Aynı zamanda yüksek puan ile alım yapılacak. Öğrenci kalitesini arttırmaları gerekli. Otuzbeş yaşında öğretmenliğe başlayan birisi günümüz şartlarında 70 yaşına gelene kadar çalışmak zorunda kalıyor. Maddi kaygılardan dolayı ek ders dışında bir şey düşünmüyor. Sonuç olarak çok fazla emek veren bir insan sonucunda emeğinin karşılığını alamadığında maalesef eğittiği insanlara da bir faydası dokunmuyor.” (K26, Erkek, 32, Tarih)

“Ülkenin gelişmişliği orada yaşayan insanların üniversite mezunu olmasıyla belirleniyor ki, günümüzde mezun olan insanların yarısı işsiz zaten, işsiz insanlar nasıl topluma faydalı olabilir ve ülkenin gelişmesini arttırabilir ki. Sosyoloji benim aslında gerçekten güzel ve topluma faydalı olabilecek bir bölüm ama kamuda hiçbir şekilde istihdam yaratılmıyor ve alım yapılmıyor o yüzden de benim umudum azaldı açıkçası.” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Öğretmenler emekli olamıyor çünkü emekli maaşı yetersiz, onlar emekli olamayınca yeni mezunlara iş sağlanamıyor, emekli olanların yerine atama yapacağız diyorlar ama daha çok ücretli öğretmenliğe yönlendiriyorlar tasarrufa gitmek için.” (K30, Kadın, 31, Türk Dili ve Edebiyatı)

Görüldüğü üzere KPPS alımları ve Devlet politikaları ile ilgili bilgi sahibi olan birçok katılımcıda memnuniyetsizlik hâkimdir. Yapılan politikaların yeterli olmadığı ve mezun olanlar içinde büyük bir çoğunluğun kendi mesleğini yapamadığı bu nedenle kişilerin kendi meslek alanlarını terk ederek hayatlarını idame ettirebilecekleri farklı kollara yöneldiği görülmektedir.

“Her şehre bir üniversite projesi yerine her üniversite mezununa iş projesinin hayata döndürülmesi. Üniversite eğitimlerinin kalitesinin yükseltilmesi ve herkesin üniversite okunmasına müsaade edilmemesi gerektiğini düşünüyorum.” (K24, Erkek, 29, Maliye)

“O kadar çok mezun var ki artık diplomalar önemsizleşmeye başladı. Her şehre açılan her üniversite ve açılan bir çok bölüm artan kontenjanlar bunların hepsi aslında okuduğun bölümün diplomanın değersizleşmemesine sebep oldu bence. Herkes şunu söylüyor herkes üniversite okuyor senin diğerlerinden farkın ne?” (K28, Kadın, 25, Sosyoloji)

“Üniversiteler her şehirde var, bunların çoğu da öğretmenlik fakülteleri, onun dışında formasyonu parayla delice dağıtıyorlar, birçok öğretmen adayı var.” (K30, Kadın, 31, Türk Dili ve Edebiyatı)

Birçok katılımcı istihdam politikalarının yetersiz olduğu üzerine hemfikirdir. Mezun olan öğrencilerin iş bulma konusunda sıkıntı çektiğini buna rağmen hala her yıl binlerce mezunun işsizler kervanını katıldığını vurgulamışlardır. K24’ün de vurguladığı gibi “Her şehre bir üniversite” projesi yapılmak yerine Türkiye’de “Her Üniversite mezununa bir iş” projesi başlatılarak mezunlara iş imkanı sağlansa bu kadar işsiz olmazdı. Ayrıca birçok katılımcının da söylediği üzere her yıl daha da fazla öğrenci üniversiteden mezun oluyor ama iş sağlanamıyorsa bazı bölümlerin kontenjanlarını azaltmak mantıklı bir yol olarak seçilebilir. Üniversite mezunu olmak ya da bir ülkede üniversite mezunu

sayısının fazla olması önemli değil önemli olan işsizler ordusunun azalması olarak düşünülmelidir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Gençlik, gencin bağımlı olma ve bağımsızlığını kazanma arasındaki geçiş dönemi olarak düşünüldüğünde aile rollerinden yetişkin rollerine geçiş ile gelen çalışma hayatına eklemelenme dönemi olarak da adlandırılmaktadır. Bu dönemde gençlerin en büyük sorunlarından biri üniversite eğitimleri sırasında yaşadıkları geleceğe yönelik kaygılar ve mezuniyet sonrası süreçteki deneyimlerden biri olan işsizlik olgusudur. Özellikle Mütevellioğlu vd. (2010)'un çalışmasında da sık sık vurgusuna rastladığımız eğitilmiş genç işsizliği, dünya'daki en yüksek oranlarına sahip olan ülkemizde gençliğin en temel sorunlarından biri olmaktadır.

İşsizlik temelde tüm toplumu ilgilendiren ekonomik bir sorun olmanın dışında sosyal ve bireysel etkilere de sahip bir olgudur. Aslına bakılırsa her yaştan bireyi ilgilendiren bir konudur. Fakat bu çalışma kapsamında işsizliğin özellikle üniversite mezunu genç bireyler üzerindeki etkileri incelenecektir.

Çalışma kapsamında hem üniversite eğitimine devam eden 3. veya 4. sınıfta olan lisans öğrencileri ile hem de üniversiteden mezun olmuş genç bireylerle görüşülerek ikili bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Üniversite eğitimine devam eden gençlere üniversite tercihleri, üniversite eğitimleri hakkındaki görüşleri ve geleceğe dair kaygılı olup olmadıkları üzerine sorular sorulmuştur. Bu sorulara ek olarak üniversite mezunu beyaz yakalı işsizlere ise üniversite mezuniyeti sonrası yaşanan hayat deneyimlerine ve iş arayışlarına ilişkin sorular yöneltilerek işsizlik süreci çözümlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında sorulan sorular eğitim süreci, kariyer planlaması, çalışma ve iş kavramları ve politikalar çerçevesinde hazırlanmış ve katılımcılara yöneltilmiş verilen cevaplar üzerinden bulgular elde edilmiştir.

İlk ele alınabilecek konu hem lisans öğrencilerinin hem de mezun genç işsizlerin üniversite bölüm tercihleri süreci ve bunda etkili olan sebepler üzerinedir. Üniversiteye hazırlık aşamasından üniversite mezuniyetine kadar geçen süreçte genç olarak tanımlanabilecek öğrencilerin bölüm seçimi ve meslek seçimi gibi aşamalardan geçerken ebeveynleri ve çevreleri tarafından etkilendiği ve bireysel karar almakta zorlandığı görülmüştür. Verilen cevaplar incelendiğinde en çok yönlendirmenin rehber öğretmenler tarafından yapıldığı gözlenmiştir. Burada üniversite tercihi sürecinde rehber öğretmenlerine ve eğitim danışmanlarına düşen görevin ne kadar mühim olduğu anlaşılmaktadır. O dönemde tek başlarına karar almakta güçlük yaşayan ve gerek aile olsun gerek çevre gerek de yetkili olarak nitelendirilen öğretmenlerin önemi yadsınamaz.

Üniversite tercih süreci kişinin sonraki hayatında hep yanında taşıyacağı mesleği seçeceğin kritik kararların alındığı bir süreçtir fakat birey bu süreçte gerek yeterli olgunluğa gelemediği ve kendi

kararlarını vermekte zorlandığı için gerekse üniversiteyi neden okuması gerektiğine ilişkin belirsizliklerden kaynaklı kararsızlıklar yaşamaktadır. Aslına bakılırsa burada üniversitelere yüklenen anlam tartışılmalıdır.

Toplumumuzda üniversite okumak ve iş bulmak doğru orantılı olarak ele alınmakta, üniversite okuduğunda iş bulunulacağına garanti ile bakılmaktadır ve fakat artan nüfus ve üniversiteden mezun olan öğrenci çokluğundan kaynaklı iş bulma süreci ise uzamaktadır. Artan nüfus yanında bilgi toplumu olmamızdan kaynaklı yapay zekâ ve otomasyonun artması insan gücüne olan talebi de belli oranda azaltmıştır, hal böyleyken işveren talebi olmamakta ve işsizlik artmaktadır. Yani toplumun beklediği üniversiteden mezun olunca hazır iş algısı yıkılmalı ve iş bulmaya çalışırken sadece üniversitenin yetersiz kalacağı anlaşılmalıdır.

Bu çalışmadan elde edilen bu bulgular da Bilton ve ark (2008)'in çalışmasında gördüğümüz gençlerin toplumsal dışlanma ve yoksulluk riskinden kurtulmak için en temel güvencesinin okul yaşamından iş yaşamına geçebilmesi meselesi destekler nitelikte olmuştur. Katılımcılar çalışmanın anlamına ilişkin verdikleri cevaplarda toplumsal kabul kazanabilmek ve toplumda kendilerini var edebilmek için çalışmak ve iş sahibi olmak istediklerini sıkça vurgulamıştır.

Ayrıca katılımcıların üzerinde durduğu en önemli konulardan biri hem tercih sürecinde hem de mezuniyet sonrası süreçte etkili olan aile faktörü olmuştur. Bir sosyal sermaye olarak hayatımızda yer alan ailemiz birçok noktada hayatımız üzerinde etkili olmaktadır. Hem tercih dönemi yönlendirme hem de işsizlik sürecinde bireyler aileleri üzerine çeşitli vurgular yapmıştır. Bu vurgular temelde ailelerinin ekonomik sermayesinin yetersizliği yanında, eğitimsizlikleri, bilinçlilik ve farkındalık düzeylerinin düşük olması veya tanıdıklarının azlığından ötürü iş bulmakta güçlük çekmeleri üzerineydi. Tüm bunlar yanında ailelerinin işsizlik sürecinde hiçbir etkisi olmadığının tamamen kendi şartları ve yapılmayan politikaların sebebiyetleri üzerine odaklananlar da yok değildir tabii ki. Ailelerini stres faktörü olarak gören katılımcıların olduğu da görülmüştür.

Aile içinde bireyler çocukluktan itibaren okul öncesi yıllardan itibaren farklı düzeylerde kültürel sermayelere sahip olmaya başlarlar (Yanıklar, 2010, s.125). Buna örnek vermemiz gerekirse her yaz tatile çıkan, evinde bir kütüphane bulunan ya da belgeseller izlenen bir aile ortamında büyümüş bir birey diğerlerine oranla farklı deneyimlere sahip olabilir hatta dil ve kişisel gelişim açısından biraz daha kendini geliştirmeye yatkın olabilir. Bu yatkınlık sonraki süreçte bireyin konuşma yapısından tutalım da hal ve hareketlerine hatta kültürel bilgi birikimine kadar birçok alana sirayet eder ve kalıcılığa sahip bir habitusa sahip olabilir. Yanıklar(2010)'ın makalesinde sıkça vurguladığı kültürel sermayenin toplumsal eşitsizliği pekiştirdiği meselesi özellikle aile faktörü çerçevesinde ele alındığında bu çalışma kapsamında da destekler nitelikte bulgulara rastlanmıştır. Katılımcıların yaptığı “daha iyi sosyoekonomik yapıya sahip bir ailede olsaydım iş bulma sürecim daha farklı olabilirdi”

meselesi tamamen bu konuyla ilgili vurgulara sahiptir. Buradan hareketle kültürel sermayenin oluşturulması ve aktarım süreci habitusun oluşmasının en temel parçasıdır ve aile faktörü bu konuda birçok etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Yine Bilton ve ark(2008) çalışmasında bireylerin okul yaşamından iş yaşamına geçiş sürecinde aile faktörünün önemine yaptığı vurgu bu çalışma kapsamında da desteklenmiştir. Ailelerin gelir düzeyi ve ekonomik durumuna bağlı olarak çocuklarına iş yaşamına hazırlanırken yani eğitim boyunca kullanabilecekleri kaynakları verebileceğini söylemişti, bu çalışmada da benzer şekilde katılımcıların dezavantajlı gruplar dışında kalan ailelerin çocuklarının iş bulma sürecinde daha rahat bu süreci atlattıkları vurgusu bulunmaktadır. Bunun örneğini yukardaki paragrafta vermiştik, benzer şekilde aileden aktarılan kültürel sermaye eğitim ile gelenler var olsa bile büyük bir payı oluşturmakta ve sonraki ekonomik sermaye oluşturma sürecini etkilemektedir.

Aile sosyalleştığımız ilk kurum olarak karşımıza çıkmakta ve eğitim hayatımızın tümünden tutan iş bulma ve yetişkinlik sürecine kadar bizimle birlikte dolayısıyla karar verme ve tercihler yapma sürecinde bize yönlendirmeler yaparken aynı zamanda yanlış tercihler yapmamıza da sebep olabilir. Bazı katılımcılarda gördüğümüz biçimde ailesinden uzaklaşmak istemediği için başka şehirlerde bölümler gelmesine rağmen kendi şehrindeki üniversiteden gelen bölümü yazanlar olsun, akrabalarını dinleyip bölüm tercihi yapanlar ve işsiz kalanlar olsun birçok noktada ailemiz hayatımıza dokunur fakat iyi dokunuşlar olduğu kadar olumsuz etkileri de olabilir.

Aile eğitim ve işsizlik meselesini özetleyecek olursak, sermaye kuramını tartışırken de üzerinde durduğumuz bir konu vardı, bunu hatırlatmamızda fayda var. Ne olursa olsun aslında birçok noktada aile ve işsizlik arasında doğrudan olmasa da dolaylı yoldan bir bağlantı olduğunu söyleyebilir. En net örneği ise iyi bir sosyoekonomik aile yapısına sahip bireylerin iyi okullarda eğitim alması ve dolayısıyla iyi eğitim hayatı sonrası güzel bir kültürel sermaye biriktirerek iş bulabilme sürecini hızlandırmasıdır. Bir diğer örnek ise ailenin sahip olduğu sosyal sermayenin bireye olan etkisidir, daha önceden edinilmiş sosyal sermaye çocuklara da aktarılır ve ne kadar kabul etmesek de tanıdıklar aracılığıyla iş bulma süreci kolaylaşır. İşte tüm bu noktalarda ailelerden getirdiğimiz gerek ekonomik gerek kültürel gerekse sosyal sermaye aile içi aktarım yapılmakta ve bireyin okuduğu üniversiteden tutun üniversite sonrası iş yaşamına kadar birçok noktada belirli etkilere sahip olmaktadır. Çalışmamız kapsamında da öğrencilere ailenin etkileri ile ilgili sorular soruların cevaplarında gördüğümüz biçimde iyi bir çevreye sahip iyi sosyoekonomik düzeye sahip ailede yaşamak hem iyi üniversitelerde okumamızı hem de iyi işler bulmamızda yarar sağlıyor.

Tartışılan ikinci konu ise gerek üniversite öğrencilerinin gerekse üniversite mezunu genç işsizlerin kendi eğitimleri hakkındaki görüşleriydi. Eğitimi devam eden öğrencilerin birçoğu gerek meslekleri, gerekse mesleklerinin geleceği hakkında bilinçliler, fakat geleceklerine yönelik şimdiden

kaygı yaşadıklarını söylemişlerdir. Yazar Aslan (2015)'in çalışmasındaki bulgulara benzer biçimde bu çalışmada da işsizliğine yönelik genç bireylerin kaygılar yaşadığı gelecekleri konusunda umutsuzluğa kapıldığına ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Üniversite mezunu genç işsizler ise eğitimleri sırasında farkındalıklarının bu kadar yüksek olmadığını ve önceliklerinin mezun olmak olduğunu vurgulamışlardır. Tüm bunlar yanında eğitim sermayelerine ek olarak kendilerini geliştirmeye çalışan bireylerin de olduğu söylenebilir.

Gençlerin birçoğu küreselleşme ile gelen yeni politikalar ile beraber şekillenen özelleştirme, şirketlerin ucuz işgücü talebi ya da yeni iş kültürünün nasıl şekillendiğinin farkında. Özel sektörde iş arayışlarında önemsenen tecrübenin sadece üniversite eğitimi ile kazanılamayacağını işverenlerin diplomanın ötesinde çeşitli şeyler talep edebileceğinin bilincinde olarak kendilerine sermaye biriktirmeye devam ediyor. Tüm bu farkındalığa rağmen işsiz kalan bireylerin de olduğunun en bariz örneği aslında. Diğer bir yandan üniversiteye gelirken sadece üniversite okumak amacına sahip bireyler bitirdikten sonra işsiz kalmaya mahkûm oluyor çünkü eğitim sırasında dil, kişisel gelişim, mesleki gelişim gibi birçok alanda birikim yapmak günümüz şartlarında mecburi kalmakta.

Eğitimleri hakkında sorulan bir diğer konu da bölümleri hakkında yapılan politikalardan ve istihdam olanaklarından ne derece haberdar oldukları ile ilgiliydi. Bu konuya ilişkin üniversite öğrencilerinin de mezun genç işsiz bireylerin de her şeyin farkında olduğu görülürken mezunların bilinçlilik seviyesinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bireyler mezun olduktan sonra gerçeklerle yüzleştiklerini ve hayata tozpembe bakmaktan uzaklaştıklarını belirtmiştir. Gençler işsizliğe çözümler konusunda fazlasıyla umutsuz kalmış ve bunun sadece ekonomik bir sorun olmanın ötesinde tüm toplumu özelde de kendilerini derinden etkileyen bir şey olduğunun ve ona göre politikalar yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Politikalar yapılmıyor değil tabi ki fakat politikaların yetersizliği her geçen yıl mezun sayısının iş bulan gençlerden fazla olmasından anlaşılabilir. Ve gençler işsiz oldukları süreçte başka iş kollarında iş bulabileceklerinin bilincinde fakat istedikleri şey başka alanlarda iş bulmak değil öncelikle eğitimini aldıkları alanlardan iş bulmak istiyorlar, sırf bu yüzden iş beğenmemekle suçlanan bireyler olduğu da görülmektedir. Gençler de haklı çünkü yıllarca eğitimini aldığın ve emek verdiğin alanla ilgili çalışmak istiyorsun, madem bu alanda iş yok neden hala üniversitelerin bu bölümleri binlerce öğrenci alıyor diye yakınmaları da haklı olduklarını gösteriyor.

Yine eğitimle ilgili olarak özellikle üniversite mezunu gençlere sorulan gerçekten diploma gerekli midir ve üniversite eğitimi gerçekten iş bulmakta etkili midir sorusu üzerine konuşacak olursak. Aslına bakılırsa diploma Bourdieu'nun terimiyle kültürel bir sermaye olarak alanda diğer sermaye sahipleri ile yarışabileceğimiz bir kazanım olarak görülmelidir. Fakat gençlerin ifadelerinde de gördüğümüz biçimde evet kültürel sermaye olarak diploma önemlidir fakat tek başına yeterli

olmamaktadır. Günümüz bilgi toplumu şartlarında diğerleriyle yarışırken üstünlük sağlamak için diplomanın yanında birçok faktör önemli olmaktadır. Öncelikle üniversite mezunu gençler diplomanın alındığı üniversitenin de önemini vurgulamıştır.

Aslına bakılırsa okullar kültürel sermayenin yenilenmesi hatta yaratılması için çok önemli bir noktada durmaktadır. Ailenin etkilerini konuşurken sıkça vurguladığımız aile ile gelen kültürel sermayemiz alanda yarışırken bizi avantajlı ya da dezavantajlı duruma getirebilir demiştik. Eğitim bu noktada bizim o dezavantajlı olduğumuz konumdan sıyrılmanıza da yardımcı olabilir, dezavantajlı ailelerden gelen bireylerin yeniden bir kültürel sermaye oluşturarak kendine fırsatlar yaratmasına da vesile olabilir. Diplomanın önemi işte bu noktada devreye girmektedir. Diploma tabii ki önemlidir diyerek söylemlerini destekleyen katılımcılarda gördüğümüz biçimde üniversite kurumunun iş bulma sürecinde bize yardımcı olmasını bekliyor ve bu sayede iş bulma alanında kendine güzel bir habitus oluşturmuş diğeri ile yarışabilir hale gelebiliyoruz.

Her üniversitede verilen eğitimin aynı olmadığı dolayısıyla iyi bir üniversitede okumadığında aldığın eğitimin senin için yeterli olmadığı söylemişlerdir fakat iyi üniversiteden mezun olup işsiz olan birey yok mu, tabii bu da tartışılabilir bir konudur. İşsizliği sadece üniversiteye bağlamak tabii ki doğru bir ilişkilendirme olmamaktadır. Hep üzerinde durduğumuz gibi işsizlik üzerinde birçok faktör etkili olmaktadır fakat oransal anlamda baktığımızda okunan bölüm ve eğitim alınan üniversitenin yapısının fazlasıyla etkili olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bora vd. (2017)'nin çalışmasında vurguladığı taşra üniversitesi ve metropol üniversitesi farkını burada görebilmemiz mümkün, öğrenciler de bu konuyu sıkça vurgulamışlardır.

Bir örnek ile anlatmamız gerekirse herhangi bir taşra üniversitesinden mezun olan işletme bölümü mezunu ile daha yüksek puanlara sahip işletme bölümü mezunu tabii ki iş bulma sürecinde eşit değerlendirilmeyecektir, hele de özel sektörde bir iş arıyorsa. Devlet alımlarında hangi üniversiteden mezun olduğun etkili bir ölçüt değil sadece aldığın puan önemli fakat artık devlet alımları da o kadar az ki herkes belli bir süre atanmaya çalışsa da sonrasında özel sektöre yönelmektedir. Sonuç olarak söylenebilir ki evet üniversite eğitimi ve diploma ilk adım olarak özelde iş bulma konusunda etkili fakat tek başına yeterli değildir.

Aynı zamanda kültürel sermaye olarak ele aldığımız diploma o kültürel sermayeyi edinirken belli üniversitelerden belli sosyal sermayeler de edinmemize katkı sağlamaktadır. Sınıfımızdaki arkadaşlarımız, okuduğumuz bölümdeki hocalarımız, kaldığımız yurt arkadaşlarımız, bunların hepsi iş bulma sürecinde bize katkı sağlayacak çevreleri edinmemize yardımcı olmaktadır. Örneğin bir katılımcı eğitimi sırasında staj uygulamasında tanıştığı çalışanlar ile iyi ilişkiler geliştirdiğini ve mezun olduktan sonra da onlarla yeniden iletişim kurarak onların iş bulma sürecindeki desteklerinden bahsetmişti. Buradan hareketle ta eğitim sırasında başlayan bir sermaye birikimi sonucunda mezuniyet

sonrası iş bulma süreci şekillenebiliyor. Sadece okula gidip gelmek ve mezun olmak başlı başına yeterli olmamakta kişinin bireysel yetenekleri ve girişimciliği de süreci hızlandıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında tartışılan bir diğer konu ise üniversite mezunu genç beyaz yakalı işsizlerin çalışma ve iş kavramlarına yükledikleri anlamlardır. Çalışmak ve iş birçok katılımcı tarafından para kazanmak ve ekonomik özgürlük üzerinden tanımlansa da bu ekonomik özgürlüğün getirdiği diğer psikolojik ve toplumsal getiriler üzerinde de durulmuştur. Katılımcılar işsiz olmayı bir işe yaramamak, sürekli birilerine bağımlı olmak ve faydasız olmak toplum tarafından dışlanmak üzerinden tanımlarken iş sahibi olmayı hem psikolojik doyum sağlamak hem de toplumsal kabulü de getiren bir şey olarak yorumlamıştır.

Bir işte çalışmak özellikle de yıllarca eğitimi aldığın üniversitesini okuduğun bölümde mesleğini icra edebilmek gerek bireylerin aileleri tarafından gerekse bireylerin tatmin olmaları açısından en önemli kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede bireyler emeklerinin karşılığını alabildikleri ve eğitimleri aracılığıyla nitelik kazandıklarını hissederek topluma eklemlenebilmektedir.

Çalışma ve iş başlığı altında üniversite mezunu gençlere daha önceki iş deneyimleri sorulmuştur. İş deneyimi olan veya çeşitli yerlere başvurular yapan bireylerin çoğu KPSS ataması için çabaladıkları o süreçte de çeşitli işlerde çalıştıkları fakat şartların yetersiz ve güvencesiz olmasından kaynaklı işten ayrıldıklarını belirtmiştir.

Prekarya kuramında da gördüğümüz özellikle gençlerin iş deneyimleri sırasında karşılaştıkları, meslekleri ile ilgili olmayan işlerde çalıştırılma, uzun saatlere az ücretler ödenmesi ve sözleşmeleri kısa tutarak işten çıkarılması gibi olayları deneyimleyen katılımcılar vardı. İşverenlerinden duydukları “elimde senin gibi iş bekleyen bir sürü CV var.” denilerek yapmak istemedikleri işlerde ya da karşı çıktıkları koşullarda işten atılmak ile tehdit edildikleri vurgulanmıştır. Mecbur olup çalıştıkları dönemler olsa da çoğu bu işten ayrılmış hatta toplum tarafından iş beğenmemek ile damgalandığını vurgulamıştır.

İş deneyimi sürecinde en etkili konulardan birisi mezun ordusunun büyüklüğü üzerine yapılan vurgulardır. İşverenler tecrübesiz diyerek bireyleri az ücretle tecrübe kazandırma adı altında çalıştırıyor, tecrübe kazanmaya başladığı ve çalışma koşullarını iyileştirmeye başladığı süreçte ise yeni bir mezun ordusu içinden birini seçerek ucuz işgücü alımına devam ediyor. Hem “yeni mezunsun tecrübesizsin” diyerek işe alınmayanların olduğu hem de yeni mezunları daha düşük ücretlerle çalıştırabileceği için tercih edildiği bir işgücü piyasasında genç mezunlar da ne yapacaklarını şaşırmış durumda. Çalışma kavramını tanımlarken yaptıkları vurgulardan biri de insani şartlarda hak ettikleri ücretlere çalıştırılmak üzerine değinmeleri olmuştu. Prekarya kuramında tartışılan günümüz işgücü piyasası da iş kültürünü baştan aşağı değiştirmiş, yapılan politikalar ile desteklenmeyen işçilerin

hakları savunulmadığı için işverenler de açıktan bu süreci işletebilmektedir.

Bu çalışma kapsamında katılımcılar ile tartışılan bir diğer mesele ise işsizliklerinin sebeplerine ilişkin görüşleriydi. Bu konuya ilişkin verilen cevaplarda işsiz bireyler işsizliklerini tek bir sebebe bağlamamakta, bu olgunun toplumsal, bireysel, ekonomik ve kültürel birçok etkisi olduğunu farkındadırlar. Aynı vurguları Master Özcan ve ark (2016)'nın ve Balcı İzgi (2012)'nin çalışmalarında da görmüştük. Bu çalışmalar da özellikle genç işsizliğinin nedenleri üzerine konuşurken ekonomik nedenlerin yanında diğer faktörlerin de önemini vurgulamış en çok da eğitim faktörünün önemine dikkat çekmişti.

İşsizliğin sebebi olarak kendini gören bireyler bile tecrübesiz olmaları üzerinden kendini eleştirirken verilen üniversite eğitiminin aslında işgücü piyasasına eklemlenebilmekte bir adım olması gerektiğini dolayısıyla mezuniyet sonrası meslek hayatına da hazırlaması gerektiğini vurgulamıştı. Zaten üniversite okuma amaçlarını incelediğimizde başlıca amacın meslek hayatına hazırlamak olduğunu görmekteyiz fakat verilen eğitimin yeterliliği konusu her zaman tartışılmaktadır. Verilen eğitim bireyleri işgücü piyasasına hazırlamalı ve bu konuda gereklilikleri yerine getirmeli diyerek çalışmada Avrupa ülkelerinin eğitim sistemi ile ülkemiz eğitim sistemini inceleyen Master Özcan ve ark(2016) eğitim sisteminin önemini vurgulamıştır. Benzer şekilde çalışma sonucunda elde ettiğimiz bulgular ülkemiz üniversitelerinde verilen eğitimin mesleki gelişim açısından yetersiz kaldığını katılımcıların yorumları üzerinden elde etmiştir.

Buna ilişkin katılımcıların birçoğu eğitimin teorik temelde kaldığı ve uygulamada ne yapacaklarını bilmedikleri üzerine yaptıkları yorumlar vardı. Yine buna ilişkin teorik temelin uygulamalar ile pekiştirilmesi hatta staj uygulamaların artırılarak mesleğe hazırlanması üniversite eğitiminden beklenen en önemli kriterdi. Günümüzdeki üniversite eğitimi incelediğimizde staj uygulamaları veya uygulama derslerinin olduğunu görmekteyiz fakat yıl olarak son yıllar ile sınırlı kalmakta ve yeterli görülmemektedir. Buradan hareketle yapılabilecek en önemli öneri eğitimin bu konuları göz önünde bulundurarak yeniden yapılandırılması üzerine olacaktır. Günümüzde meslek edindirmeye yönelik açılan meslek liseleri aslında en önemli örneklerdir. Benzer şekilde üniversite eğitiminde de mesleğe ilişkin gelişmiş uygulamalar ile öğrencilerin desteklenmesi sağlanabilir.

İşsizliğin en önemli sebebinin aslında güvencesiz çalışma koşulları olduğu söylenebilir. Şansı olan birçok katılımcının KPSS ile devlet atamasını öncelikli bir yol olarak seçtiği fakat başarısız olmasının da yapılan alımların azlığı ve çok yüksek puan talep edilmesi olduğu üzerine durmuştur. Onlar için tabiri caizse devlete sırtını dayamak en güvenli iş olarak düşünülürken buraya giden yol meşakkatli ve zor olmaktadır.

Özellikle öğretmen adayları bu aralar yapılan yeni kamu düzenlemelerinden fazlaca şikâyetçi olmuş atanmak istediklerini ama artık durumun iyice zorlaştığını söylemişlerdir. Devlet alımlarında da

sadece emekli olanlar yerine yeni alım yapacağını vurgularken aslında atanma konusunda umutsuzluklarını da ortaya çıkarmıştır. Devletin yeni alımlarda herkesi sözleşmeli alacağı bunun üzerine kimsenin artık iş hayatında garantisi olmayacağı da işgücü piyasasındaki bu güvensizleşmenin en temel göstergelerindendir. Babalarımızda annelerimizde gördüğümüz bir işe girip 20-30 yıl çalışıp emekli olabilmek tamamen hayal haline gelmektedir.

İşsizlik tamamen ekonomik bir sorun değil toplumsal ve bireysel bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. İşsiz her birey aslında potansiyel işgücü olmasına rağmen topluma katkısı olamamakta tam tersine bir yük olagelmektedir. Buna rağmen nasıl oluyor da istihdam oranları artmıyor bu da tartışılabilir bir başka konu aslında. İşsiz her birey ekonomik bir kazanç elde edememenin etkisiyle toplumda kabul göremediğini ve psikolojik olarak yıkım ile karşılaştığını söylemekte bu süreç aileler için de zorlu olmaktadır. Özellikle Bora vd.(2017)'nin kitabında sıkça değindiği mesele olan toplumsal konumun çalışma ve iş etrafında belirlendiği toplum yapısına sahip bir ülke olmamızdan işsiz bireyler de kendilerini işleri ile var edebilmek için iş arayışı içinde olmaktadır.

Üniversite mezunlarına yöneltilen sorular üzerinden gözlenmeye çalışılan bir başka mesele ise mezunların işsizlikle baş etme yolları olmuştur. Üniversiteden mezun olan gençlerin birçoğu akademiye yönelerek işsizlik sürecini ertelemeye çalışmıştır. Eğitim hayatını uzatmak bir yere kadar bireyler için çözüm olarak görülse de aile üzerine yüklenen maddi yük ve bazı bireylerin farkına vardığı akademiye de işlerin işleyişine dair farkındalık bunun da yeterli olmadığını göstermişti. Çevreden gelen, “okul bitti ee şimdi ne yapıyorsun” sorularına, “ben hala okuyorum” cevabı vermek onları bir süre oyalasa da geçerli bir baş etme yolu olamamıştır.

Bir diğer işsizlikle baş etme yolu olarak mezun genç bireyler tek bir lisans diploması ile yetinmeyip ikinci üniversite eğitimine devam ettiğini söylemiştir. Bitirdikleri bölümler üzerinden iş bulamayacağını anlayan işsiz gençler daha kolay iş bulabileceği başka bölümlere yönelerek oradan atanma şanslarını deneyerek kendilerine ikinci bir yol sunabileceklerdir.

Tüm bunlar yanında en çok karşılaştığımız hatta toplum içinde de çok kez deneyimlediğimiz işsiz kalan bireylerin özellikle de erkeklerin polislik askerlik gibi mesleklere yönelmeleri olmuştur. Erkek bireylerde kadınlara oranla işsizlik konusunda daha çok stres oldukları görülmüş, toplumsal baskıların da sebebiyle işsizlik sürecini ellerinden geldiği kadar kısaltmaya çabaladıkları görülmüştür. Kadın katılımcıların bir kısmında işsizlik sürecinde evlendikleri ve evlilik hayatının işsizliğin boyutlarını biraz olsun yumuşattığı gözlemlenirken erkekler önceliklerini para kazanabilecekleri işler bulmak olarak nitelendirmiştir. Hatta birçok katılımcıda sadece okudukları bölümden iş bulma konusunda ısrarcı olmayı bıraktıkları ve kolay yoldan en kısa sürede nasıl para kazanacaksa o işlere yöneldiğini vurgulamıştır.

Ne eğitimde bulunan ne de iş yaşamında bulunan bir kesimin olduğunu önceki bölümlerde

söylemiştik. Bu bireyler işsizlik oranları hesaplanırken göz ardı edilen bir kesimi oluşturmaktadır. İşsizlik oranları belirlenirken bir bireye işsiz diyebilmek için belli şartlar gerekmektedir. Öncelikle iş arayan kesim üzerinden işsizlerin hesaplandığını görmekteyiz fakat bazı şartlardan dolayı iş arama girişiminde bulunamayan ya da çalışsa bile bu işlerin geçici olduğu çalışma hayatına eklemlenmiş bireylerin varlığı yadsınamaz dolayısıyla özellikle gençler arasında örneklerine rastladığımız bu bireyler işsizlik oranlarında yanılmamıza sebep olabilmektedir.

Katılımcılara sorulan bir diğer soru ise politikalar ve devlet algıları ile ilgiliydi. Yukarıda tartışılan meseleler üzerinden de anlaşılabileceği üzere mezun gençlerin devlet algısı olumlu olarak nitelendirilmemekte bunun sebebi olarak yapılmayan istihdam politikaları, alımların az olması ve istihdam edilemeyen mezunlar olarak örneklendirilmektedir.

Bu konuda tartışılan en temel konu artan üniversite sayıları ve bu kadar işsiz mezuna rağmen azaltılmayan bölüm kontenjanlarıydı. Devlet toplumdaki üniversite mezunu sayısının artmasını bir gelişmişlik düzeyi olarak ele alıyor olabilir fakat mezun olmasına rağmen bu kadar insanın işsiz kalması gelişmişliğe hiçbir katkı sağlayamaz tam tersi bir etki yaratır. Katılımcılar bu nedenle artık herkesin üniversite okumak zorunda olmadığını hatta üniversite okumasalardı başka işlerde garsonluk, kasiyerlik gibi işlerde çalışabilecekken şimdi beyaz yakalı olduğu için bu işlerde çalışmak istemediğini vurgulamıştır. Günümüzde de gördüğümüz biçimde üniversite mezunu gençler ne kadar bu alanda çalışmak istemese de mecbur kaldıklarında bulabildikleri herhangi bir işte de çalışmaya meyilli olmaya başlamıştır. Katılımcıların da çokça vurguladığı gibi herkes üniversite okuyor artık, kendin ekstra bir şey yapamadığında senin de kimseden bir farkın kalmıyor ve toplumda var olabilmek için çalışma hayatına giremiyorlar.

Devlet algısı ile ilgili konuşulan bir diğer mesele KPSS süreci ile ilgiliydi. Sürecin farklı boyutlara evirildiği ve yeni düzenlemeler ile artık oranın da umutsuz bir yol olduğu katılımcılarla vurgulanmıştı. Artık devlet ataması için çok yüksek puanlar isteniyor, bir yıl boyunca çalışsak bile mülakatlar var derken garantinin olmadığını söylemişlerdi. Torpil ve tanıdık meselesi üzerine de duran katılımcılar artık sürecin “Ankara’da dayın olması” üzerinden yürüdüğünü ve bu sosyal sermayeye sahip olamayanların alanda şansının olmadığı üzerine durulmuştur.

Sonuç olarak gençlerin yoksulluk riskinden korunma ve toplumsal dışlanmadan kurtulabilmek için başvurdukları ilk yol uzun ve aralıksız bir şekilde okul hayatında iş hayatına geçebilmektir. Bunu başarabilen bireyler hem ekonomik özgürlük hem de toplumsal açıdan güvende olurken bu geçişi sağlıklı bir şekilde yapamayan işsiz gençler çeşitli zorluklarla karşılaşmakta ve işsizlikle baş etmeye çalışmaktadır. İşsizlik olgusu sebepleri açısından çok boyutlu olduğu gibi sonuçları açısından da çok boyutlu olabilmektedir. Sadece işsizliğin içinde bulunan bireyi değil toplumu da ilgilendiren bu olgu ancak devlet ve toplum işbirliği ile giderilebilir bir olgudur.

Bu konuya ilişkin önerilere çalışma boyunca ara ara yer verilmiş olmasına rağmen kısaca açıklanması gerekirse;

- İlk olarak bireylerin gelecek planlamasında ilk adım olan ve kariyer planlamasının ilk aşaması olan üniversite tercihi ve bölüm seçimi sürecinde bireyler daha kapsamlı araştırmalar yapmalı, bölümlerinin sadece şu anki durumunu değil gelecek 4 yıl sonraki durumu da gözlenmelidir.
- Tercih sürecinde öğrenciler yalnız bırakılmamalı, bu konuda yetkin rehber öğretmenler ve eğitim danışmanlarının yönlendirmeleri dikkate alınmalıdır.
- Aile bireyi itici bir etkiye sahip olabiliyorken onları strese sokan ve endişelendiren bir etken olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte yönlendirmeler ile öğrenci desteklenirken aynı zamanda dayatmalar yapmadan daha hoşgörü ile fakat uzmanlardan yardımlar alarak sürece destek olunmalıdır.
- Mezun olan gençler açısından süreç daha kaygılı ve karamsar ilerlemektedir. Burada da ailelerin destekleyici rolü önem kazanmaktadır.
- İş arayışında olan bireylere gerekli desteklerin yapılması, devletin politikalar ile istihdam sürecini hızlandırması gerekmektedir
- İstihdam politikaları yapılırken devlet, güvencesizleşme ile baş edebilmek adına çeşitli stratejiler geliştirmeli ve insani olmayan şartlarda çalıştırılan bu bireylerin haklarının savunulması için devlet en yetkili organ olmaktadır.
- Her şehirde bir üniversite olması yerine üniversitelerin hali hazırdaki niteliklerini arttırmak devletin başlıca görevi olmalıdır.
- Üniversite eğitimi içinde bulunan uygulama dersleri artırılarak bireylerin meslek hayatına hazırlanması kolaylaştırılabilir, dolayısıyla üniversite eğitime ilişkin yeniden yapılanma yapılabilir.
- Üniversite mezunlarına gerekli oranlarda istihdam sağlanamadan yeni öğrencilerin bölümlere alınmasının engellenmesi belki bir çözüm olabilir. Tabi ki öncelik gerekli istihdamın yapılması gerekliliğidir.
- Birçok birey sadece diploma sahibi olmanın işgücü piyasasında yeterli olmayacağını bilincindedir. Öğretmenler tarafından da bu konuya ilişkin yönlendirmelerin yapılması gereklidir. Edinin diploma yapının kişinin bilgi birikimleri ve girişimleri iş bulma

sürecinde etkili olabilir bu nedenle gerek dil gelişimi gerek çevre edinimi konularında girişken olmak iş bulma sürecine önde başlamak için etkili olabilir.

KAYNAKLAR

- Abdioğlu, Z. Ve Albayrak, N. (2018). Genç işsizlik, eğitim ve ekonomik büyüme: Türkiye örneği. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7(13), 8-20.
- Ak, E. (2023). *Türkiye’de genç işsizliği: Y ve Z kuşağının işgücü piyasasına geçişte yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Akgün, M. (2019) *Türkiye’de genç işsizliği sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik istihdam politikaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Apaydın, F. (2018). Türkiye’de işsizliğin karakteristiklerinin karşılaştırmalı analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(1), 159-200.
- Arıkan, G. (1996). *Kadınların Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri ve Sosyal Hareketliliği Üzerine Düşünceler*. Bizim Büro Basımevi.
- Aslan, M. (2018). *Bir değersizleşme biçimi olarak üniversite mezunu işsizliği üzerine sosyolojik bir çalışma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] . Fırat Üniversitesi.
- Atabey Ertürk, S.(2013). Genç işsizliğine çözümde alternatif bir politika önerisi: Mali alan uygulaması. *Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 170-187.
- Ataman, B. C. (1998). İşsizlik sorununda yeni yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51(1), 59-72.
- Ay, S. (2012). Türkiye’de işsizliğin nedenleri: İstihdam politikaları üzerine bir değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 9(2), 321-341.
- Bağcı, E. (2020) *Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve İstihdam Politikaları*. Der Kitabevi.
- Balcı İzgi, B. (2012). Genç işsizliği ve eğitim ile olan ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(41), 295-310.
- Bayraktar, S. ve İncekara, A. (2013). Türkiye’nin genç işsizlik profili. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4(1), 15-38.
- Bedir, E., Kurnaz I ve Işık, V. (2018). İstihdam, işsizlik, ücretler ve çalışma koşulları. İ.Oral ve Y. Ş Şişman (Ed). *Sosyal Politika* (64-96) içinde. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bilen, M. (2015). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de genç işsizliğine yönelik sosyal politikalar: 2000 yılı ve sonrası*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Bilgin, M. (2000). Üniversite öğrencilerinin sorunları ile değerleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 18-25.
- Bora, T, Bora A., Erdoğan N. Ve Üstün, İ. (2017). *“Boşuna mı Okuduk?” Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği* . İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L., (2014), *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (Nazlı Ökten, çev.), İletişim Yayınları.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E. vd. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.

- Coşan, B., Şahin, Ş. Ve Çiloğlu Yörübulut, M. (2017). Küresel ekonominin kronik sorunsalı genç işsizlik: Türkiye- Güney Avrupa ülkelerinin karşılaştırması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2017 Özel Sayısı, 220-238.
- Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2014), Ulusal istihdam stratejisi (2014- 2023) Eylem Planları (2014-2016). <http://www.uis.gov.tr/Media/Books/UIStr.pdf> adresinden 30 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- Çetinkaya, E. (2010). Genç işsizliğinin teorik açıklamaları. *Journal of Social Policy Conferences*, (58), 45-57. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/887/9865> adresinden 10 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.
- Durak, Ş. Ve Kaya, V. (2014). Türkiye’de işsizlik ve işsizliği azaltmaya yönelik politikalar: Tarihsel bir bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(2), 55-73.
- Ekin, N.(2011). Gençlerin işsizlik sorunu. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (18), 39-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9539/119138> adresinden 15 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Erbaş H. (2018). Tarihsiz toplumsuz sosyoloji: Sosyoloji / Toplumbilim toplumu anlaması neresinde? İç. Tülay Uğuzman (Der.) *Dünyaya ve Türkiye’ye Sosyolojik Bakış, Paneller Dizisi: I-II Başkent Üniversitesi Geliştirme Vakfı İktisadi İşletmesi*, 7-29.
- Erdayı, A. U. (2009). Dünyada genç işsizliği sorununun çözümüne yönelik ulusal politikalar ve Türkiye. *Çalışma ve Toplum Dergisi*(3), 133-161.
- Ergün, S (2019) *1980’den Bugüne Türkiye’de Genç İşsizliği*. Akademisyen Akademi.
- Erkan, S., Özbay, Y., Çankaya, Z. C., Terzi, Ş. (2012). Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları problemler ve psikolojik yardım arama gönüllükleri. *Eğitim ve Bilim*, 37(164).
- Günel, S. Ö. (2006). *Yükseköğretimde yönetim sorunları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi.] Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Günaydın, D ve Çetin, M. (2015). Genç işsizliğinin temel makroekonomik belirleyicileri: Ampirik bir analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 17-34.
- Güney, A. (2010). Türkiye’de geliştirilmiş işsizlik oranları. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (1), 239-252.
- Işık, V. (2016). Türkiye’de genç işsizliği ve genç nüfusta atalet. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 130-145.
- İstanbul Planlama Ajansı (İPA). (2021). Üniversite mezunu ev gençleri araştırması raporu Mayıs 2021. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- İŞKUR, (2021). Tarihçe. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/tarihce/> adresinden 17 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Karabulut, B. (2015). Bilgi toplumu çağında dijital yerliler, göçmenler ve melezler, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 11-23.
- Karabıyık, I. (2009). Türkiye’de işsizliği doğuran nedenler ve işsizliğin yapısı. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 181-201.
- Karagüven, M. H. (2000). Üniversite öğrencilerinin sorunlarını incelemeye yönelik bir araştırma,

- VI. Ulusal Pdr Kongresi, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları, 8(94).
- Karakuş, M. (2020). *Genç İstihdam Politikaları: Türkiye ve AB Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Kaya Erdoğan, E. (2020). *Diplomalı işsiz ve işsizlik: Geçmişin birikimi, gündelik hayat ve etkileşim* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Keat, R.; Urry, J. (2001). *Bilim Olarak Sosyal Teori*, (Nilgün Çelebi, Çev.). İmge Kitabevi
- Kocacık, F. (2003), Bilgi toplumu ve Türkiye,, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* 27(1), 1–10.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayınevi.
- Mahiroğulları, A. ve Korkmaz, A. (2013). *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları*. Ekin Basım.
- Marx, K. (2011). *1844 El Yazmaları* (Kenan Somer Çev.). Sol Yayınları.
- Mastar Özcan, P, Tepekule, U. ve Kayalidere, G. (2016). Eğitim kalitesinin genç işsizliği ile ilişkisi: PISA test sonuçları üzerinden bir değerlendirme. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 89-113. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aifd/issue/28229/299726> adresinden 8 Ağustos 2021 tarihinde alınmıştır.
- Mütevellioğlu, N., Zanbak, M. ve Mert, M. (2010). İşsizlik, üniversiteli gençlik ve gelecek: bir alan araştırmasının bulguları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 207-229.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşım*, (Sedef Özge Çev.) Yayıncısı.
- Ören, K. Ve Yüksel, H. (2012). Geçmişten günümüze çalışma hayatı. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 34-59.
- Özdemir, İ., (1985). *Gazi eğitim fakültesi öğrencilerinin problemleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Özsağır, A. (2012). Küresel işsizlik krizi ve işsizlikle mücadele politikaları. *Journal of Social Policy Conferences*, 281-312. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/937/10579> adresinden 11 Eylül 2023 tarihinde alınmıştır.
- Palabıyık, A. (2020). Pierre Bourdieu sosyolojisinde habitus, sermaye ve alan üzerine. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1). 1-22.
- Ritzer, G. (2011a). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökenleri*. (Himmet Hülür Çev.). De ki.
- Ritzer, G. (2011b). *Modern Sosyoloji Kuramları* (Himmet Hülür Çev.). De ki.
- Selim, S., Kırgel, D., Çelik, O. Ve Yazıcıoğlu, H. (2014). Türkiye’de işsizliğin sosyo-ekonomik belirleyicileri: Panel veri analizi. *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(2), 1-25.
- Soyer, S. (1996). *Çalışma Sosyolojisi*. Saray Yayınları.
- Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıflar* (Engin Bulut Çev.). İletişim Yayınları.
- Taş, H. Y. ve Bilen, M. (2014). AB ve Türkiye’de genç işsizliği sorunu ve çözüm önerileri. *Hak-İş*

Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 3(6), 51-69.

Taş, H.Y., Küçükoglu, M ve Demirdöğmez M. (2018). Türkiye’de genç işsizliği sorunu ve alternatif çözüm önerileri. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 279-294.

Tekeli, İ. (2003). Üniversiteye dair konuşmak. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Güz 2003, 123-143.

TÜİK (2022) İşgücü istatistikleri mikro veri seti. <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/iscucu.pdf> adresinden 17 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

TÜİK (2021). Hanehalkı işgücü istatistikleri, Şubat 2021.

TÜİK (2023). İşgücü istatistikleri, Ağustos 2023.

TÜİK (2023). İşgücü istatistikleri, Haziran 2023.

TÜİK (2024). İşgücü istatistikleri, Mart 2024.

TÜRK-İŞ: Genç işçilerin sorunları ve çözüm yolları ulusal sempozyumu, Türk-iş Yayınları. No: 1170, 24-25 Mart 1988.

Usluata, A. (1997). *Bilim, Bilim Politikası ve Üniversiteler*. Bağlam Yayınları.

Uyar Bozdağlıoğlu, E, Y. (2008). Türkiye’de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 45-65.

Wallace, R. A. ve Wolf A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Genişletilmesi* (M. Rami Ayas ve Leyla Elburuz Çev.). Doğu Batı Yayınları

Yanbaşı, E. (2014). *Türkiye’de genç işsizliği sorunu ve işsizlikle mücadelede uygulanan ekonomi politikalarının analizi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

Yanıklar C. (2010). Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: Pierre Bourdieu’nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji Dergisi*, (22), 122-138.

Yazar Aslan, B. (2015). Genç işsizliğine yönelik alan araştırması: Üniversite öğrencileri arasında kaygı ve umutsuzluk. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(2), 71-86.

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE MEZUNU GENÇ İŞSİZLİĞİ: EĞİTİM SÜRECİNİN GETİRDİKLERİ VE SONRASI

ORJİNALLİK RAPORU

% 5	% 4	% 2	% 2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
3	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
4	www.ajindex.com İnternet Kaynağı	<% 1
5	avys.omu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	egitimvebilim.ted.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	Submitted to Ordu Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı :

Doğum Tarihi :

E-mail :

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sosyoloji	Ankara Üniversitesi	2016-2020
Yüksek Lisans	Sosyoloji	Mersin Üniversitesi	2020-2024